

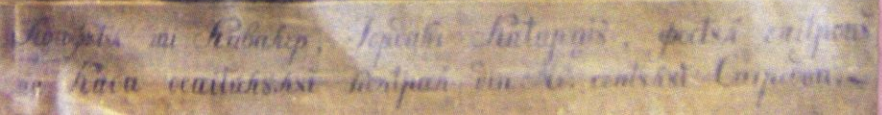
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2008

**Cruciada
iberică**

magazin istoric

Anul XLII – serie nouă – nr. 3 (492)
martie 2008

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Pentru Reconquistă, cei aproape 800 de ani din istoria Peninsulei Iberice închinați luptei de eliberare a teritoriilor ocupate de arabi și berberi, personificarea exemplară a cavalerismului rămâne El Cid (1043-1099), cel adorat de soldați pentru generozitate și cutezanță, devenit la scurt timp după moarte o legendă și, peste secole, subiect literar pentru Lope de Vega sau Pierre Corneille; statuie a Cidului ridicată în Balboa Park, San Diego, California

2 Parcă spre a-l confirma pe cronicar, Iordache Catargiu s-a străduit să fie în tumultul vremurilor (tablou aflat în colecțiile Muzeului de Istorie din Iași)

3 Splendida vilă Bosianu din București, strada Cuțitul de Argint nr. 5, a fost construită la mijlocul secolului al XIX-lea. Astăzi adăpostește Observatorul Institutului Astronomic al Academiei Române. În imagini: interior din eleganta bibliotecă și impunătoarea scară de intrare

4 Expoziția *L'Enfer de la Bibliothèque, Eros au secret* (Infernul Bibliotecii, Eros la secret), organizată în aceste zile la Biblioteca Națională din Paris (cam 1.000 de vizitatori îi trec zilnic pragul) este închinată zeului din imagine: Eros, la greci, Amor sau Cupidon, la romani, adică fiului Afroditei, un copil frumos, înaripat, cu tolbă și arc

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
**CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
ION AUREL POP,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectură
Georgeta Apreotești

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secretariat
și difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul
postal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

martie

2008

**ANUL
REÎNTREGIRII.
BASARABIA,
CEA DINTÂI**

4 Lumina
paginii tipărite
Articol-program
din ziarul „Basarabia“

5 După un deceniu
Complexa mecanică
a Unirii

AL.V. BOLDUR,
I. LĂCUSTĂ

10 Am fost acolo
Mărturia președintelui
comunității grecești
din Basarabia

P.V. SINADINO,
Z. MIHAIL

15 Olecuță de gafe
„National Geographic
România“ prezintă
Republica Moldova

AL. BUDIȘTEANU

17 www.basarabia.info
Primul site
de istoria Basarabiei
D. MATEI

18 În lumea Cidului
Ordine călugărești
în timpul Reconquistei
V. IONESCU

EXCLUSIVITATE

23 Ispita
fructului oprit
Expoziția „Infernul
Bibliotecii Naționale,
eros la secret“, Paris,
2008

M. BREAZU

28 Generalul
Dimitriu în prizonierat
la ruși cu soțul
doamnei Rosetti

P. REZEANU

**IANUS
CU DOUĂ FEȚE**

30 La al X-lea
Congres, Nixon
a fost înțeles
În culisele mutării
datei de deschidere
a congresului P.C.R.

P. OPRÎȘ

37 „Dușmanii
poporului“,
„nebulii partidului“
C. OPREA

33 Copiii
Bătrânei Doamne
Agenții și sucursale
B.N.R. (1880-1930)

M. TONE,
C. PĂUNESCU

41 Klepto, kleptis,
klepti
Boierul
Iordache Catargi
conjugă verbul „a fura“
S. IFTIMI

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

46 Ioana d'Arc
a Rusiei
F. DOLGHIN

EVENIMENT

52 Onor pentru eroi
la Mircea Vodă
I. LĂCUSTĂ

53 Casa dintre vii
Vila Bosianu
M. STAVINSCHI

57 În România,
acum 100 de ani
G. FILITTI

PASTILA DE CUVINTE

61 Don Quijote,
xeres, sherry
M. SALA

POVESTEA UNUI TABLOU

63 Abandonat
de Rembrandt
C. UNGUREANU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Rahat, șerbeturi,
icre negre, înghețată
*Ce mâncau bucureștenii
veacului al XIX-lea*
L. ZAMANI

71 Kleiner, Grosser
und Huet
*Cele trei piețe
ale Sibiului*
A.-L. SPÂNU

74 Fermecat
de Constantin Stere
GR.T. COANDĂ

79 Campanie
de 48 ore lângă Ypres
A.-S. IONESCU

84 1916. Valsul
spionilor vienezi
pe străzile Capitalei
A. SPÂNU

CLIO ANUNȚĂ

87 Sigiliu în bejenie
A. MUREȘAN,
I. POPOVICI

93 Apusul
unui imperiu
*Sfârșitul U.R.S.S.
analizat de Vasile Buga*

DASCĂLI SLUJITORI AI MUZEI CLIO

88 Precursoarea
Hiroșimei
*Explozia unui vas
cu muniție
în portul Halifax, 1917*
E. BĂLAN

HOOVER INSTITUTION

92 Deportați
și prizonieri
în U.R.S.S.

RUBRICI

78 Pentru biblioteca
dumneavoastră

91 Telex

93; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

AJUTORUL POPORULUI

„Dacă nu eu pentru sâne, apoi cine pentru mine?” zice un proverb popular. Cu adevăr putem zice că aceste cuvinte sunt întocmai pentru basarabeni.

Până astăzi, basarabenii au fost lipsiți, ca și ceilalți cetățeni ai Rusiei, nu numai de un drept de a sta la cârma țării, a petrece niște dorite legi pentru binele poporului, dar au fost opriti și de o învățătură și de o știință pe limba lor strămoșească.

Stăpânirea țării punându-i piedici la tot pasul basarabeanului, într-un timp nu prea îndelungat, a adus Basarabia la o cale prin care țaranul nu putea aduna nici fărâmișurile de sub masa boerilor. Nu putea face asta întunecatul nici atât cât făcea măcar fratele lui țaranul rus.

Când țaranul rus tot putea rupe, măcar cu mare greu, câte un fir de lumină de prin școli, gazete, jurnali și cărți. Dar ce poate face bietul țaran român? Flămând și gol, el și de scoate la un cap vreo școală primară rusească, să afle într-asa stare, că nu vom greși a spune că în cărți și jurnali rusești el vede numai negru și alb.

Neînțelegând limba, sârmanul basarabean au fost lipsit de lumina învățăturii; au fost lipsit de cel mai întâi drept omenesc a înainta cu mintea pentru binele său. Prin milostivele răspunderi ale stăpânului, nevoitului basarabean i-a rămas numai să plece capul în pământ și să se înjuge alături de boul său. Dar iaca a-nceput a răsări soarele.

A devenit vremea când cârmuirea țării s-o poate poporul singur prin aleșii săi. S-au întemeiat Gosudarsvennaia Duma [Duma de Stat]. În această Dumă și noi basarabenii, ca și toată Rusia, am trimis aleșii noștri deputați, încredințându-le lor durerile și dorințele așteptate.

Toată lumea se uită la facerea Dumei. Tot poporul țării la lucrările Dumei. Toți vrau să știe cum încredințării deputați le îndeplinesc

încredințatele porunci, cine este adevăratul doritor de bine la poporul său și cine este vrăjmașul lui sau gândește numai pentru sâne.

Gazetele prin toată țara, din cap în cap, în toată ziua, duc veste din Dumă. Cu nerăbdare desfac gazetele cetățenii Rusiei, căutând dorințele așteptării. Dar unde să găsească vreo veste din Dumă bietul basarabean, lipsit de o gazetă pe limba națională și neînțelegând pe aceea rusească.

Poate Duma are vreo nevoie de glasul poporului? Poate Duma merge pe drumul dorit de popor? Cine știe? Viderile și auzul basarabeanu-

lui sunt astupate.

Nu mai o gazetă pe limba moldovenească va deschide ochii și va destupa urechile moldovanului.

Pentru aducere la o cale de bine țara, lucrările Dumei trebuie să stea într-o unire cu poporul. Împreunarea poporului cu Duma poate fi numai prin gazete, pentru basarabeni numai prin gazetă națională.

Astăzi Duma se găsește într-o stare neapărată. Deputații Dumei, îndeplinind încredințatele dorințe ale poporului stau, în contra deputaților, miniștrilor care gândesc mai tare de sâne, decât de popor. Într-asa chip, lucrările Dumei rămân întru nimic.

Poporul țării e dator să știe pentru ce Duma poate să vie la acest fel de stare. Gazeta *Basarabia* are în vedere ajutorul poporului într-ast fel.

Răpirea drepturilor omenești ne aduce poporul la o cale de sapă de lemn. Mai mult, nu este pe puțină de suferit. Trebuie de stat la cererea dreptăților neîncetată și fără sfială.

Deșteaptă-te, române, din somnul robiei. Ai în vedere ca de astăzi înainte cum îți vei așterne, așa vei dormi.

(Articol-program, ziarul *Basarabia*, an I, nr. 1, 24 mai 1906)

ACT AL ÎNTELEPCIUNII ISTORICE

ALEXANDRU V. BOLDUR

În 1928, la împlinirea a zece ani de la unirea Basarabiei cu România, istoricul Alexandru V. Boldur (1886-1982; Magazin istoric, nr. 3/1991) publica studiul Unirea. Analiza psihologică a evenimentelor. Era, de fapt, un capitol, după cum mărturisea, dintr-o lucrare mai amplă, Chestiunea Basarabiei și regimul comunist rusesc. „Ideea ei fundamentală scria autorul este următoarea: În Rusia ia naștere noul regim social-politic. Haina lui temporară este comunismul. Comunismul rusesc prin el însuși este fenomenul, fără exemplu în istorie, al ferocității și al cinismului. De aici rezultă că comuniștii nu

Autorul împreună cu fiica

au dreptul de a face nicio imputare regimului politic în genere și aplicării lui în Basarabia.“

Din Unirea..., neretipărită de atunci, am selectat câteva fragmente care vor introduce cititorul de acum în atmosfera sufletească și psihologică a celor care plănuiseră și

înfăptuiseră marele act din 1918.

Înainte de a parcurge paginile selectate, câteva cuvinte despre autor. Era, după mamă, descendentul unei vechi familii boierești, iar după tată se trăgea din mici burghezi basarabeni. A făcut studii secundare la Chișinău și superioare (drept și arheologie) la Sankt Petersburg. A

Manifestație la Chișinău, după proclamarea Unirii Basarabiei cu România

profesat la Universitatea din acest oraș (1916-1918), la Institutul Superior Juridic din Sevastopol (1918-1921), fiind apoi consilier juridic la Moscova (1922-1924).

În octombrie 1924 a trecut clandestin Nistrul, stabilindu-se în România. Pan Halippa, cu care se cunoștea încă din vara lui 1917, când Al.V. Boldur s-a aflat la Chișinău, participând la evenimentele premergătoare Unirii, l-a sfătuit să se adreseze lui Constantin Stere. „E curios scrie Al.V. Boldur că nici măcar nu s-a interesat mai îndeaproape de specialitatea mea, de problemele ce fac obiectul studiilor mele. Mi-a spus numai că, după părerea sa, nu voi putea căpăta în România nicio catedră, că în general în țară există o atitudine specială, aproape dușmănoasă față de basarabeni, și că e mai bine să mă aranjez oriunde, numai în România nu!” (Memorii. Viața mea. Lumini și umbre, 2006).

A plecat atunci în Franța, unde și-a continuat cercetările istorice. A publicat studiul *La Bessarabie et les relations russo-roumaines. La question bessarabienne et le droit international* (Basarabia și relațiile ruso-române. Problema basarabească și dreptul internațional), Paris, 1927, pe care Nae Ionescu o socotea drept „prima justificare teoretică a drepturilor noastre asupra Basarabiei, pe care o putem prezenta Europei.” Nicolae Iorga a apreciat și el cercetarea și l-a ajutat pe autor să-și facă o bine-meritată carieră universitară în țară.

Din 1927, a profesat la Facultatea de Teologie din Iași (1927-1938), apoi la Facultatea de Litere din același oraș (1938-1947), de unde a fost forțat să se pensioneze înainte de termen. Între 1943 și 1948 a fost și director al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, din Iași, post din care a demisionat.

După instaurarea regimului comunist, cu toate privațiunile suferite, și-a continuat cercetările istorice, dar și demersurile pentru cauza românească a Basarabiei, devenită R.S.S. Moldovenească. Singur sau împreună cu alți frunțași basarabeni din anii interbelici a adresat mai multe memorii lui Nicolae Ceaușescu, i-a trimis cărțile sale despre Basarabia. În urma unui astfel de demers, la 3 februarie 1967, a fost chemat la C.C. al P.C.R., unde a avut o întrevedere cu Nicolae Guină, fost ambasador la Moscova. Acesta, notează în memoriile sale Al.V. Boldur, „m-a înștiințat că lucrările mele trimise tovarășului Ceaușescu au fost predate

Bibliotecii Institutului de Istoria Partidului. D-sa a susținut un punct de vedere potrivit căruia nu trebuie să ne amestecăm în problemele interne ale Uniunii Sovietice (?). Rezolvarea chestiunii

Basarabiei și a Bucovinei de Nord va urma de la sine (?), iar procesul de luptă pentru păstrarea naționalității va dura două sau trei generații”.

Să urmărim, așadar, cele scrise de Al.V. Boldur în urmă cu opt decenii.

Ioan LĂCUSTĂ

Ion Pelivan (în centru); de la stânga sus, în sensul acelor de ceasornic: Ion Inuleț, Pantelimon Halippa, Ștefan Ciobanu și D. Ciugureanu

Acest act [al unirii Basarabiei cu România] s-a săvârșit în circumstanțe de fapt și psihologice foarte complexe. Pe de o parte, revoluția rusească, pe de altă parte victoria Puterilor Centrale; pe de o parte, mișcarea națională din Basarabia, de altă parte tendința firească a Regatului spre unirea cu Basarabia. Pe acest teren iau ființă acele desenuri variate ale raporturilor personale și ale luptei de partide, care la urma urmelor dau un desen cu totul definit al Unirii. Învinge sensul istoric al naționalității. Învinge acel simț despre care vorbește Regele Ferdinand în Mesajul Tronului la ședința Camerii Deputaților din 4 Iunie 1918. „Să mulțumim însă cerului spune Regele că tocmai în acele ceasuri grele simțul superior al neamului a făcut ca frumosul pământ moldovean rupt din ogorul strămoșesc să se reîntoarcă la Tara-Mumă și ca poporul basarabean să se arunce în brațele ei pentru a-i spori puterea de muncă și încredere în viitor“.

Descureați-vă singuri

În ziua de 2 decembrie 1917, a fost proclamată „republica democratică basarabeană“. De odată ce republica există, aceasta înseamnă putere, înseamnă supunerea populației, înseamnă mijloace pentru aceasta, armată și finanțe. Cu o energie neobosită se pune pe lucru Directoratul [guvernul], care era emanația ambelor centre sub președinția lui Erhan.

Difficultățile constau în faptul că această fașie de pământ [Basarabia] a fost pe atunci dosul armatei [române]. Dacă organizarea puterii în

Regele Ferdinand Întregitorul

genere nu este lucru ușor, în dosul armatei această organizare devine foarte dificilă. Și afară de aceasta, flancurile erau ocupate de singurele forțe serioase pe atunci, pe de o parte armata română, pe de altă parte bolșevicii cu demagogia lor, puternici prin succesele lor în centrul Rusiei.

Armata română, pentru care Basarabia a fost dosul armatei, avea un interes absolut de a garanta aci o ordine stabilă. Pentru ea aceasta a fost „o necesitate militară“ în deplinul înțeles al acestui cuvânt. Tulburarea ordinii nu putea fi suportată de ea, căci aceasta ar însemna o amenințare a existenței sale proprii.

Între timp, acțiunea a provocat o contraacțiune: încercările Directoratului de a normaliza viața, de a introduce ordine și liniște, au întâlnit o rezistență din partea bolșevicilor. Câte puțin aceștia din urmă au început să-și lărgească limitele de influență și își concentră armatele spre Chișinău. A doua jumătate a lui decembrie 1917 trece în sfârșit în eforturi disperate ale Directoratului de a-și păstra situația sa dominantă. După ziua de 28 decembrie începe munca sistematică a bolșevicilor de a

acapara puterea. Telegrammele insistente al Directoratului către generalul Șcerbacev [comandantul trupelor ruse din Moldova] și la Iași nu aduc roade. „Ne trebuie și nouă soldați pentru front; câtă vreme puteți menține ordinea, zbateți-vă singuri.“ Acesta este sensul elocvent al ne-trimiterii ajutorului din partea generalului Șcerbacev și a comandamentului român.

În fine, abia în ziua de 6 ianuarie [1918] sosește la Chișinău de la Kiev o ceată

de prizonieri ardeleni. Prin urmare, nici acum nu s-a dat ajutor direct, de peste Prut. Dar ceata sosită a fost dezarmată de bolșevici. Devenind stăpâni pe situație, ei îndrăznesc să provoace deschis guvernul: ei cer ca directorii să fie trași la răspundere. Acesta este primul și cel mai dramatic moment din revoluția basarabeană. Față în față s-au întâlnit reprezentanții proletariatului orașănesc bolșevicii și reprezentanții țărănimii basarabene, reprezentanții „centrului“. Abia acum (probabil sub influența vorbelor delegaților Blocului Moldovenesc la Iași) în fine comandamentul român a decis să trimeată în republica tânără dosul armatei sale, ajutor pentru restabilirea ordinii.

De ce mai întâi independența?

În ziua de 13 ianuarie armatele române, sub conducerea generalului Broșteanu, s-au apropiat de Chișinău și l-au ocupat. Generalul Broșteanu fu întâmpinat încă la Strășeni de delegații Sfatului Țării, iar în ziua de 15 ianuarie 1918 generalul la rândul său a făcut o vizită Sfatului Țării.

Dânsul s-a prezentat la ședința ce a avut loc în acea zi și aici a spus câteva cuvinte simple de soldat, cuvinte pline de tact și conținând în același timp o lecție de înțelepciune politică. Dânsul a spus: „Mulți cetățeni ai republicii sunt cuprinși de bănueli și frică pentru libertățile lor. Trebuie să vă declar că România este într-o situație prea grea și că la conflicte și războaie de cucerire nu se poate gândi. Ați hotărât să vă creați o republică, dar nu aveți puteri proprii. În fiecare ceas pe teritoriul republicii se petrec prădăciuni și omoruri și nu le puteți împiedica.“

Dânsul a subliniat scopul unic al sosirii sale: alimentarea armatei și paza ordinii, și apoi continua: „Nici un guvern fără forța organizată nu poate realiza problemele ce cad asupra lui. Numai forța poate crea viața liniștită de stat. Creați-vă viața dvs. cum credeți și nimeni nu se va amesteca în ea. În organizarea ei, noi nu vă vom împiedica“.

Și într-adevăr promisiunea a fost îndeplinită. Exceptându-se primele zile, când odată cu bolșevicii, din întâmplare, fie din cauza necunoașterii de către comandament a condițiilor înconjurătoare, fie din lipsa de tact personal a victimelor înșeși, au suferit și nebolșevicii, armata și-a îndeplinit îndatorirea de întronarea ordinii, fără a se amesteca deloc în politică.

Armata română a deschis câmpul pentru discuții liniștite, pentru organizare. Prin gonirea bolșevicilor s-a născut fermentul fierberii, dezordinii, amenințării permanente a ordinii etc. Datorită acestui fapt Sfatul Țării învinge frica de anarhie și devastare a Basarabiei, frica din stânga. Rămâne încă frica din dreapta,

Generalului Averescu i s-a propus Basarabia în schimbul Dobrogei, dar a refuzat

frica pierderii celor cucerite prin revoluție, teama că armata română va aduce un spirit antirevoluționar, adică rezistența speranțelor țărânimii de a căpăta pământ și libertate.

Proclamarea independenței din 24 ianuarie 1918 reflectă aceste sentimente. Aci, în acest moment, iese în evidență lipsa de temei a afirmațiilor adversarilor Unirii. Aici este mai ușor de a evalua insinuările lor. Dacă armata română „a ocupat“ Basarabia, „a cucerit-o“, „a anexat-o“, atunci de ce această republică anexată își proclamă independența și nu direct Unirea ei cu România? De ce generalul care „a cucerit“ Basarabia „nu a dizolvat“ imediat această adunare „îndrăzneată“ a Sfatului Țării care a cucerat să-și proclame independența, dacă dânsul într-adevăr a „cucerit-o“? Răspunsul este evident: nu a existat nici o anexare.

Ceea ce s-a născut mai întâi la basarabienii moldoveni, cu un sentiment național dezvoltat slab, este ideea: de ce să organizăm armată proprie,

dacă armata ce stă la paza ordinii actuale, adică armata venită de peste Prut, este armata noastră? În acel moment, când între armată și societatea politică a căzut un obstacol invizibil, atunci s-au și pus începuturile psihologice ale Unirii.

Oamenii pot greși, istoria nu

Pe de altă parte, a început să joace un rol important și propaganda intelectualității românești, în special a ardelenilor. Rolul acestei propagande consta în faptul de a învinge teama propriei basarabenilor de a pierde reforma agrară și libertatea și, pe de altă parte, de a convinge că și alte părți ale națiunii românești tind spre Unire. În această direcțiune s-au obținut multe succese. Basarabia tot mai mult și mai mult se pătrundea de spiritul național. Se aștepta numai timpul oportun pentru a se manifesta.

Au venit zile grele pentru România, când sub presiunea vrăjmașului, în urma distrugerii frontului de revoluția rusească, ea a fost nevoită să intre cu nemții în tratative de armistițiu, iar apoi și de pace. Președintelui Consiliului de Miniștri, generalului Averescu, i se propune de Puterile Centrale să ia Basarabia și să o împartă cu austrieicii, în schimbul Dobrogei, dar această propunere e refuzată. În ziua de 5 martie stil nou pacea este semnată la Buftea.

În acest timp, din diferite colțuri ale Basarabiei încep a veni cereri adresate Sfatului Țării și rugăminți adresate la Iași pentru Unire.

Guvernul Averescu, în ziua de 18 martie stil nou, e înlocuit

prin guvernul Marghiloman. Țara pierde Dobrogea și se cufundă în dezamăgire. Atunci în sânul guvernului român ia naștere o idee firească și foarte justă: dacă este bine de a târăgăna rezolvarea problemei coapte: a Unirii Basarabiei. Semnele de simpatie din partea populației basarabene față de România au fost destule. Era nevoie numai de a învinge definitiv teama din dreapta, teama de a pierde cele cucerite de revoluție. Pe de altă parte, țara învinsă trebuia să aibă pentru aceasta asentimentul învingătorului. Nemții au consimțit. În aceasta nu este nici un merit din partea lor. Ei n-au putut să ia Basarabia pentru ei sau chiar pentru Austria; totul ar fi fost împotriva acestui fapt: și geografia, și etnografia, și istoria.

Rămănea de îndeplinit a doua parte a programului a căpăta asentimentul formal al populației, a convinge pe cei din urmă care șovăiau. Pentru acest scop a fost ales Stere.

Și într-adevăr, cine mai bine decât dânsul putea să îndeplinească această misiune?

Un revoluționar basarabean vechi, educat în aceeași atmosferă a curentului țărănist rusesc ca și majoritatea intelectualilor Basarabiei, aruncați de valurile revoluționare ca conducători ai acestei provincii; cine dacă nu dânsul va găsi calea spre

inima moldoveanului? Presupunerea a fost întemeiată. În acel timp (în ziua de 23 martie) în trecere de la București, după tratative cu nemții, la Iași se aflau reprezentanții Basarabiei, Inculeț și Ciugureanu. Aceștia și-au dat asentimentul lor pentru Unire. Faptul acesta a contribuit și mai mult la succesul Unirii. Tustrei, Stere, Inculeț și Ciugureanu (meritul personal al acestor persoane), au plecat la Chișinău, pentru a contribui la înfăptuirea Unirii. Zilele de 24, 25 și 26 martie stil vechi trec în discuții și convorbiri. Sfatul Țării, în secțiuni, decide chestiunea în mod afirmativ.

După aceasta a fost cu totul clar că și în întregul său Sfatul Țării va vota Unirea. La ședința Sfatului Țării fixată ad-hoc la 27 martie, a sosit președintele Consiliului de Miniștri, Marghiloman. Actul Unirii a fost acceptat în mod solemn după cuvintele lui Marghiloman (care părăsi auditoriul spre a nu viola libertatea votului) și după cuvântarea lui Stere. Apărând după votare din nou în sală și fiind informat de rezultatul

votului, Marghiloman declară în numele poporului român și al Regelui român, că acceptă votul Sfatului Țării. Strigăte de: „Trăiască România una și nedespărțită!”

Astfel se prezintă mecanica completă a forțelor care au jucat un rol oarecare în mișcarea națională și socială din Basarabia. Toate elementele acestei mișcări: centrele din stânga și din dreapta, armata română, propaganda românească, expresiuni de simpatie extraparlamentare față de România, evenimentele războiului mondial, meritele personale ale unor cetățeni au fost deopotrivă de necesare pentru a ajunge la rezultat. Toate aceste luate la un loc formează o unitate complexă, totalitatea acțiunilor condiționate una de alta.

Actul Unirii, pe care adversarii lui nu-l pot explica în nici un fel, recurgând la denaturări greoaie a sensului evenimentelor și văzând în tot mersul și dezvoltarea lor numai ascuțișul baionetei române, acum peste un interval de timp de zece ani

cercetându-se în mod cuvenit, se poate constata că este actul înțelepciunii istorice.

Noi oame-nii putem greși. Dar bătrâna istorie știe ce face. Ea duce naționalitatea română spre renaștere, spre organizarea unui stat nou, spre crearea culturii noi și a valorilor noi. ■

Al. Marghiloman (x) împreună cu membri ai Sfatului Țării. 27 martie 1918

CU SFATUL ȚĂRII, ÎN VREMURI GRELE

P.V. SINADINO

Participant la evenimentele din urmă cu 90 ani de la Chișinău, Pantelimon Victorovici Sinadino a fost deputat în Sfatul Țării (Magazin istoric, nr. 12/1993) care a votat unirea Basarabiei cu România. Era președintele Comunității Grecești din Basarabia, funcție pe care a deținut-o până la Al Doilea Război Mondial.

S-a născut în 1875, la Chișinău. Tatăl său, Victor (1841-1904), mare bancher, a fost primar al Chișinăului și conducător al Comunității Grecești. P.V. Sinadino a continuat afacerile familiei, ajungând deputat în Duma de la Petrograd. A avut un sfârșit tragic. A fost împușcat de ostași sovietici în gara Chișinău, la 28 iunie 1940, când aștepta trenul care ar fi trebuit să-l ducă în refugiu în România. Soția și fiul reușiseră să părăsească orașul cu un alt tren. Ultimul...

Înaintașii săi sunt ctitorii unei frumoase biserici din Chișinău, „Sfântul Mare Mucenic Pantelimon“, ridicată între 1887 și 1891 după planurile arhitectului italian A. Bernadazzi. În cripta bisericii își dormeau somnul de veci membri ai familiei Sinadino. Când sovieticii și-au instalat puterea în Basarabia, ctitoria, la fel ca multe alte sfinte lăcașuri, a fost pângărită, iar osemintele aflate acolo au fost „aruncate la gunoi, cu molozul,

de către autoritățile sovietice, atunci când au transformat biserica, mai întâi, în depozit de materiale de construcții, apoi în depozit de filme cinematografice și la urmă în expoziție de vinuri, cripta devenind chiar sala pentru degustarea vinurilor.“ (Preotul Constantin E. Moraitakis; volum alcătuit de Euripide C. Moraitakis; prefață acad. Virgil Cândea, București, 2004).

Imagine din Chișinău, la început de secol XX

În anii interbelici, P.V. Sinadino și-a pus pe hârtie evocările din acele zile de mari schimbări pentru basarabeni, redactând lucrarea memorialistică Amintirile mele despre vremuri grele, a cărei introducere este datată „18.8.1937, Vatra Dornei”.

Textul dactilografiat în limba rusă l-a incredințat fiului său, Victor, care, la rândul-i, înainte de a emigra în Belgia, l-a dat spre păstrare dr. Paul Petrescu, cercetător științific principal la Institutul de Istoria Artei din București. În vara anului 1987, dr. Paul Petrescu a plecat la un congres de estetică la Zürich, de unde nu a mai revenit în țară. Știind că nu se va mai întoarce, mi-a incredințat un plic închis, pe care scrisese „interesează Basarabia.”

Am deschis plicul abia în octombrie 1994, când, aflat la București, dr. Petrescu a participat la funeraliile părintelui meu, preotul Paul Mihail (1905-1994; Magazin Istoric, nr. 7/1996). Decedase și cel care îi incredințase plicul, Victor Sinadino, așa că devenise dețină-

Pentru ședințele în plen ale Sfatului Țării, pentru cancelarii și pentru comisii a fost repartizată clădirea frumoasă și spațioasă, „Casa nobilimii”, de pe str. Sadovaia, în care funcționau Gimnaziul nr. 3 de băieți și un pension.

Prima adunare solemnă a Sfatului Țării a avut loc la 21 noiembrie 1917 la amiază, după ce în paraclisul gimnaziului din aceeași clădire a fost oficiată o slujbă de sfințire în limba română de către Episcopul Gavriil [Gurie] cu participarea clerului din oraș, în prezența deputaților și a reprezentanților tuturor oficialităților locale și militare. După slujbă, membrii Sfatului Țării, invitând oficialitățile și publicul numeros, au trecut în Sala de festivități a gimnaziului, unde a fost declarat

torul textului. M-a autorizat să traduc și să public acele memorii dintr-un timp atât de încărcat de istorie.

P.V. Sinadino își începe relatarea memorialistică cu revoluția din februarie 1917 de la Petrograd, activitatea guvernului Kerenski, cu comentarii despre anarhia de pe frontul rusogerman și descrierea atrocităților comise de bandele de soldați dezertori din armata rusă. Consemnează, de asemenea, evenimentele din Chișinău aflat sub teroarea bandelor bolșevice, strădaniile Sfatului Țării de a păstra ordinea, demersurile pentru unirea cu Regatul Român.

Câteva fragmente din notațiile lui P.V. Sinadino am publicat în Bulletin de la Société Roumaine des Études Néogrecques (București, I, 1999). Prezentăm, într-o formă prescurtată, însemnările sale de la sfârșitul lui 1917 și din ianuarie 1918, când se și încheie manuscrisul Amintirilor. Intervențiile în paranteze drepte ne aparțin.

Prof. univ. dr. Zamfira MIHAIL

deschisă prima Adunare solemnă a deputaților în Sfatul Țării de către regentul Nicolai Nicolaevici Alexandri, cel mai în vârstă participant.

După aceea, Președintele Comitetului executiv guvernial al Basarabiei și

deputat în Sfatul Țării, Pantelimon Vasilievici Erhan, a propus ca adunarea să-l aleagă ca președinte pe Ioan Constantinovici Inculeț, pentru care au votat 95 și el a fost ales, deci, în unanimitate. În zilele următoare, au început să lucreze iarăși comisiile alese.

Am luat parte la prima adunare a Sfatului Țării și am citit acolo un salut din partea minorității grecești, al cărui text îl pregătisem din vreme. L-am citit în rușește, imediat după reprezentantul polonezilor, Pomorszkij, membrul Tribunalului zonal Chișinău.

Nu mă simțeam bine și medicul mi-a diagnosticat în zilele următoare dalac [antrax] și în primele zile din decembrie am fost operat la Spitalul Așezământului Hârbo-

Ion Pelivan, Ștefan Ciobanu, Ion Buzdugan, trei cărturari basarabeni

văț. Am rămas în pat aproape o lună.

Până la operație, am luat parte la două sau trei reuniuni ale adunării în plen ale Sfatului Țării și am apucat să lucrez doar câteva zile în Comisia pentru alcătuirea Instrucțiunilor de funcționare ale adunărilor generale și ale comisiilor Sfatului Țării.

In această comisie, după câte îmi amintesc, au mai venit să lucreze, dintre membrii Adunării, N.N. Codreanu, pe atunci tânăr inginer de comunicații, care însă nu știa deloc limba română; Grigoriu Carpovici Kirkorov, avocat la Judecătoria de ocol Chișinău bunul meu coleg de la Gimnaziul nr. 1 din Chișinău; Ion Buzdugan [Magazin istoric, nr. 6/2005], tânăr furier de rezervă la unul dintre statele majore ale armatei [rusești] de pe frontul românesc, folosit ca translator, știind foarte bine limba română, de origine țărănească, dintr-un sat din județul Bălți, absolvent al Școlii Agronomice din Chișcăuți, jud. Soroca.

Spre sfârșitul lunii decembrie, atmosfera generală a devenit alarmantă la Chișinău; era evident că se pregătesc evenimente sângeroase. Conducerea organelor militare ale organizațiilor bolșevice a devenit tot mai activă și fără nici o jenă a început, în Chișinău, să rechiziționeze

locuințe și mobilier; era clar că ei se pregătesc pentru pasul final hotărât, de destituire a tuturor organelor administrative puse de Sfatul Țării, a căror componență urma să fie dizolvată.

În aceeași perioadă, în Piața Nemțească în fiecare zi se adunau o mulțime de oameni din toate colțurile orașului; veneau să asculte un număr mare de oratori improvizați care, suiți pe butoaie sau pe tribune din mese sau scaune, pronunțau discursuri incendiare pe diferite teme revoluționare. Fiecare asemenea luare de cuvânt se termina cu apelul de a termina odată pentru totdeauna cu burghezia, cu funcționarii și cu moșierii mei, iar pentru a înfăptui aceasta este necesar imediat să fie alungată Adunarea contrarevoluționară Sfatul Țării.

La unul dintre aceste mitinguri-adunări populare din 9 ianuarie 1918, la care asemenea oratori anonimi făceau propagandă pentru revoluție, a fost și soția mea, care, deghizându-se, s-a îmbrăcat în așa fel, încât nu se deosebea prin nimic de alte femei care se aflau acolo. În piață vorbeau în același timp mai mulți

oratori; lângă fiecare se aflau mai multe sute de ascultători de diferite proveniențe: mahalagii, țărani din împrejurimile Chișinăului, servitorime de tot felul, vânzători de la magazine, nu puțini evrei ageri și evreice și foarte mulți soldați, care și-au părăsit cazarmele și se simțeau ca de sărbătoare ei erau fără centură, în mantale sure, scuipând tot timpul semințe de floarea soarelui. Unul dintre oratori, în acea zi, care se bucura de cel mai mare succes și în jurul căruia erau strânși cel mai mare număr de ascultători, a început să enumere familiile de burghezi din Chișinău care ar trebui lichidate, ca cei mai aprigi dușmani ai poporului; între aceștia, prima a fost indicată familia mea. Auzind aceste grozăvii, soția mea s-a grăbit să se întoarcă acasă și mi-a povestit impresiile sale și ceea ce a auzit.

In primele zile ale lui ianuarie 1918, mi se pare că pe data de 7 ianuarie, am ieșit în oraș, împreună cu fratele meu Alexandru Victorovici și ne-am îndreptat spre casa în care funcționase fosta

Bancă a nobilimii și țărânimii, filiala Chișinău, și unde se afla sediul Consiliului General al Directorilor [guvernul Basarabiei], cu toate cancelariile aferente. Știam din surse particulare că de câteva zile nici unul dintre direc-

Gimnaziul de băieți nr. 3 din Chișinău

torii generali n-a mai dat pe acolo și că însuși Președintele Sfatului Țării, I.C. Inculeț, n-a mai fost văzut. În oraș se vorbea că el ar fi plecat incognito la Iași pentru a chema armata română în ajutor, căci aici soldații bolșevici și țărani nu mai puteau fi ținuti în frâu de către autoritatea directorilor generali, în frunte cu președintele lor Erhan. Portarul instituției ne-a confirmat aceste zvonuri.

Pentru consemnarea adevărului istoric trebuie să afirm că, totuși, nici atunci, nici mai înainte, personal Inculeț sau Erhan nu au fost la Iași și nu s-au întâlnit cu miniștrii ai guvernului român, iar în ultimele 10 zile înainte de venirea trupelor române în ajutor, ei nu s-au arătat la serviciu la sediul Directoratului general și nici în oraș nu apăreau pentru a nu provoca furia populară. La Gimnaziul prințesei Dadiani, pe strada Kiev, fuseseră rechiziționate toate clădirile, în care se instalase Statul Major al Frontului, în frunte cu soldații-dezertori Peiper, Levensohn, Kabak și alții; în ultimul timp se afla acolo și Katovski [autorul scrie numele lui Kotovski așa cum se pronunță; G.I. Kotovski, 1881-1925, a fost luptător în trupele bolșevice; în noiembrie 1917, era în conducerea Armatei a 6-a de pe frontul românesc; la sfârșitul aceluiași an conducea unități bolșevice care luptau la Chișinău; unul dintre conducătorii militari ai R.A.S.S. Moldovenești; membru al P.C.(b)U.S. din 1920], care era cunoscut încă înainte de război drept hoț la drumul mare pe șoseaua Orhei-Chișinău și făcuse hoții și în Chișinău.

Președintele Consiliului de Miniștri, Ionel Brătianu, era foarte reținut în a-i susține pe față pe basarabeni

La Iași au fost pentru contacte personale și cereri de ajutor alți membri ai Sfatului Țării: I. Pelivan [*Magazin istoric*, nr. 3,4/2006], V. Tanțu, Vl. Cristi și alții. Iar de la Iași, la începutul acestei perioade, atât timp cât încă existau legături cu Rusia, nu li s-a promis nici un sprijin. Mai ales Președintele Consiliului de Miniștri, Ionel Brătianu, era foarte reținut în această problemă: mult mai activ în relațiile cu basarabeni era ministrul Alecu Constantinescu. Datorită energiei sale de fier și hotărârii în acțiune au putut fi stărpite numeroase bande ale fostei armate ruse și au fost găsite mijloace să fie dezarmate și trimise din Moldova în Rusia, bineînțeles tranzitând teritoriul Basarabiei.

Legătura între comandamentul generalului rus Șcerbacev și generalul Presan, ca agent al serviciului de recunoaștere-informații, o asigura locotenentul Andrei Scobiola, fost învățător de sat, apoi profesor de gimnaziu și delegat în Adunarea Constituantă Rusă, iar translator era Ion Buzdugan. La Comandamentul

rus ofițeresc legătura din partea Statului Major Român o îndeplinea fostul profesor de gimnaziu Șt. Berechet, absolvent al Academiei Teologice din Kiev.

Omul de încredere al oficialităților în problema Basarabiei era Ion Pelivan, fost judecător orașenesc la Bălți, un românofil entuziasmat încă de pe când absolvise Seminarul Duhovnicesc din Chișinău și era student în Drept la Universitatea din Dorpat (Iuriiev); pentru propagandă și pentru participare la mișcări revoluționare studențești el a fost închis și deportat la Arhanghelsk. El și-a manifestat totdeauna deschis convingerile și încă în mai 1912 la Bălți, unde era judecător, în ziua de sărbătoare a aniversării centenarului alipirii Basarabiei la Rusia, a arborat la intrarea casei sale un steag de doliu. Bineînțeles că imediat a fost destituit telegrafic de ministrul Justiției, Șcelgovitov, ceea ce nu l-a împiedicat însă ca după un timp să se înscrie ca avocat la Judecătoria de ocol din Chișinău.

Alec Constantinescu, după convorbiri cu generalul Presan, a fost de acord să-și pună locuința sa la dispoziția Ministerului Afacerilor Interne pentru primirea celor doi delegați din Basarabia, dar cu condiția ca la întâlnire să participe și ministrul Afacerilor Externe, Take Ionescu.

Pelivan și Scobiola au fost primiți la sfârșitul lui octombrie 1917. Ei au informat despre anarhia din Basarabia, despre prăbușirea puterii nu numai locale, ci și a celei de la Petrograd și și-au exprimat părerea că trebuie măsuri ener-

gice pentru instaurarea în provincie a unei puteri, fie ea și locală, cel mai bine națională, care să fie favorabilă României, fără de care, după cum s-a exprimat locotenentul Scobiola, nu se prevăd posibilități de salvare a acestui ținut din mâinile bolșevicilor. Pelivan a exprimat și dorința Unirii Basarabiei cu România, în condițiile în care, ca urmare a revoluției, statul rus este dezorganizat și în această situație Basarabia se va putea reuni cu România, de care o leagă limba, rudenția de sânge și naționalitatea, iar până la 1812 a făcut parte inseparabilă din Moldova și în perioada 1854-1878 de asemenea două [trei] județe din sud, [Bolgrad], Ismail și Cahul, au aparținut Coroanei României prin Tratatul de la Paris.

Iată de ce ambii delegați au cerut minștrilor români și au insistat ca aceștia să trimită imediat la Chișinău un detașament armat de încredere pentru a asigura în Basarabia paza rezervelor de echipament ale armatei, precum și a depozitelor de cereale și celelalte produse necesare armatei.

Take Ionescu a răspuns că el înțelege și aprobă sentimentele patriotice și punctele lor de vedere, dar problema este foarte complicată, necesită o lungă analiză și chibzuială, deoarece este vorba de o regiune a unei țări cu care România se află în alianță militară.

El a recomandat ca să fie activat cât de repede Sfatul Țării și să se încerce, pe cale pașnică, să se stăvilească propaganda bolșevică și să se înceapă împărțirea pământului țăranilor.

Alec Constantinescu, la rândul său, a încurajat pe

Pantelimon Erhan

delegați și la plecare i-a asigurat că: „noi vom face ca cererile și doleanțele voastre să fie realizate; noi nu vă vom lăsa“.

Valul bolșevic și huliganismul la sate, după pogromul moșierilor, incendierea conacelor și distrugerea bunurilor, nu numai că nu s-a potolit, ci s-a generalizat.

La începutul lunii decembrie, membrii Sfatului Țării, Pelivan și Scobiola, din nou s-au întâlnit la Iași cu ministrul Alecu Constantinescu. Ei au repetat raportul lor din octombrie, au cerut cu și mai multă stăruință să fie trimiși soldați, deoarece, în caz contrar, nu poate fi prevăzută evoluția evenimentelor, bolșevismul de orientare rusă inundând totul în Basarabia. Ministrul Constantinescu le-a promis că va convinge pe Ionel Brătianu să trimită, cu asentimentul comandantului suprem rus, generalul Șcerbacev, ostași români pentru paza depozitelor de rezerve ale armatei și speră că ei vor ajunge în curând în Basarabia.

Din același motiv, Andrei Scobiola a fost la Iași a treia oară, la președintele Consiliului de Miniștri, I. [I.C.] Brătianu, la 16 decembrie 1917. El a arătat că Sfatul Țării și directorii săi nu dețin de fapt puterea exe-

cutiv-administrativă și trebuie să se mulțumească cu un rol pasiv. Iar situația creată de propaganda bolșevică face ca țăranii, văzând că românii nu sprijină puterea locală, să se îndoiască de necesitatea unirii. Este necesar ajutorul armatei pentru paza rezervelor armatei aflate acolo.

Președintele Consiliului de Miniștri, I. Brătianu, a răspuns că a ascultat înainte și pe Vasile Tanțu (fost locotenent, translator al comandantului suprem al Statului Major Rus), că la fel i-au vorbit Pelivan și alți cetățeni români de origine basarabească. Problema este însă foarte complicată și el trebuie să aibă asentimentul comandantului suprem, generalul Șcerbacev, și, prin intermediul lui, și acordul ambasadorilor [miniștrilor, căci reprezentarea era la nivel de legăție] Franței, Angliei și Statelor Unite. „În orice caz, a spus Brătianu, la 22 decembrie, ostașii români vor fi la Chișinău.“ Dar, în realitate, ei au ajuns la Chișinău la 13 ianuarie 1918. În prealabil, cu acordul generalului Șcerbacev, a fost trimis un detașament format din foști prizonieri ai austriei, dar, la ordinul lui Peiper & Co din Biroul de front rus de la Chișinău, care își avea sediul în clădirea Gimnaziului Dadiani, ei au fost dezarmați, pe măsura intrării eșaloanelor în Basarabia, încă din prima gară.

Ocuparea Chișinăului de către generalul Ernest Broșteanu, în fruntea Diviziei 2 Infanterie, la 13 ianuarie a fost un act de prudență, de oportunitate politică și de salvare atât a capitalei Basarabiei, cât și a întregii provincii. ■

NATIONAL GEOGRAPHIC - ROMÂNIA DESPRE BASARABIA

ALEXANDRU BUDIȘTEANU

Ediția română a publicației lunare internaționale editată de National Geographic Society, National Geographic - România, a abordat, sub semnătura redactorului său șef, domnul Cristian Lascu, în numărul din decembrie 2007, o temă de interes special pentru cititorii săi din România: Republica Moldova.

Informațiile și comentariile autorului, ca urmare a ultimei sale vizite în Republica Moldova, stârnesc în mod legitim interesul oricărui cititor român. Iar prestigiul consacrat al publicației te îndeamnă să citești cu toată încrederea fiecare material tipărit. Cu atât mai mare a fost regretul cu care am perceput o serie de inadvertențe, denumiri geografice greșite și date istorice deformate sau chiar șocante.

Greșeli întâlnim chiar în prima explicație a fotografiei care deschide articolul și care ne înfățișează un monument consacrat „luptătorilor sovietici care au eliberat Moldova, bătăndu-se cu Axa, îndeosebi cu trupele generalului Antonescu”. Indiferent de opinia despre „eliberarea” sau „reocuparea” Basarabiei în 1944, trupele respective nu erau ale unui general, ci reprezentau armata României, iar Antonescu devenise, începând cu toamna anului 1941, mareșal. Cuvintele rostite

de Antonescu în iunie 1941 au fost „Ostași! Vă ordon treceți Prutul!”, nu „Români! Vă ordon treceți Prutul!”

O altă eroare importantă, tot din domeniul istoriei, este legată de numele unei operații importante declanșate de sovietici în vara lui 1944. Autorul face confuzie între localitatea Chișineu-Criș, din Ardeal, și operațiunea militară Chișinău-Iași.

Tot la capitolul istorie, se face o referire la anul 1940. În legătură cu aceasta, trebuie precizat că România a pierdut atunci o jumătate din Ardeal, și nu o treime, cum se spune în articol. De asemenea, dacă tot se face un bilanț al tragicului an 1940, atunci ar fi trebuit pomenită și pierderea Bucovinei de Nord, precum și a sudului Dobrogei.

O altă corectură necesară este și aceea că trecerea la alfabetul chirilic s-a făcut de către sovietici, nu după război, ci încă din anul 1940, iar dincolo de Nistru încă și mai devreme.

Cimitirul militarilor români de la Țiganca, căzuți în luptele pentru eliberarea Basarabiei

Referindu-se la anul 1812, autorul scrie că „Turcia a cedat Rusiei [...] teritoriul dintre Prut și Nistru, denumit Basarabia”. Se impune precizarea că prin Basarabia se înțelege atunci numai sudul provinciei respective, extinderea denumirii producându-se abia după ocuparea acelei părți a Moldovei de către Imperiul Rus. O altă aserțiune greșită este următoarea: „Domnitorul Ghica s-a opus anexării, dar turcii i-au tăiat capul”. În realitate, domnitorului Grigore III Ghica i s-a tăiat capul de către otomani în anul 1777, fiind bănuț că întreținea relații cu Imperiul Rus. Bucovina fusese pierdută din anul 1775. Deci, nu există nicio legătură între decapitarea voievodului Ghica și pierderea unei jumătăți din Moldova în 1812.

Periada anilor 1806-1917 nu a fost doar una „cu bune și rele”, când „a înflorit „inteligenția” moldoveană, o copie a celei rusești”, ci una de teroare contra românilor, a limbii, școlii și bisericii în limba română, contra celor care visau la revenirea la România. Iar arhitectul rus care a elaborat planul urbanistic al orașului Chișinău a fost Șciusev, nu Șciusev.

Autorul, care în mod evident nu stăpânește noțiunile de bază ale istoriei Basarabiei, nu poate face nici distincția între *principatul* feudal Moldova și *statul* feudal Moldova, această din urmă formulă aparținând propagandei oficiale, care se străduiește să argumenteze 650 ani de statalitate moldovenească.

Sfatul Țării a proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie/6 februarie 1918, iar nu „în 1917 [când] a izbucnit revoluția rusă”. La fel, pactul Ribbentrop-Molotov s-a semnat în august 1939, nu în 1940.

Nici în privința istoriei contemporane lucrurile nu stau mai bine. Vorbind despre războiul de pe Nistru, sunt menționate „trupele generalului Smirnov”. În realitate, a fost vorba despre trupele Armatei a XIV-a, comandată de generalul Lebed.

Este surprinzător faptul că apar erori și la capitolul geografie, care face chiar specificul acestei reviste. Se vorbește în repetate rânduri despre râul „Răuțul”, în realitate fiind vorba de râul „Răut”. Localitatea „Roghi” se numește de fapt „Rughi”. Dintre variantele folosite în articol privind mănăstirea „Tipova”, denumită și „Țipova”, versiunea corectă este ultima.

O altă categorie de erori se referă la detaliile tehnice. La graniță se schimbă nu ecartamentul osiilor vagoanelor de tren, ci se trece pe alte boghiuri, care corespund cu schimbarea ecartamentului șinelor de cale ferată. Ar mai fi

de adăugat că o ținută elegantă este nu „la trei ace”, ci la „patru ace”, iar în franceză „cunos-cător” se scrie „connaisseur”, nu „connaisseur”.

Cititorul – în general, iar cel român în special – va rămâne în mod sigur nedumerit de faptul că, deși în mai multe rânduri domnul Lascu a auzit, în timpul călătoriei peste Prut, vorbindu-se românește, având chiar, la un moment dat, „un sentiment de acasă”, nu a întâlnit români. Articolul induce punctul de vedere că ne aflăm în prezența unui stat multiethnic, populat de „etniile viguroase”, respectiv „moldoveni, ruși, ucraineni, bulgari și găgăuzi”. Egalitatea enunțată diminuează rolul etniei „moldovenești”, care, totuși, nu poate fi pusă pe același picior de egalitate cu cea bulgară sau găgăuză. Fără să mai punem la socoteală și faptul că din punct de vedere numeric, conform statisticilor oficiale, pe locul doi se găsesc nu rușii, ci ucrainenii. Dar faptul cel mai important este acela că enumerarea etniilor pornește de la escamotarea existenței românilor peste Prut. Indiferent de cifrele oficiale, care reduc drastic prezența românilor în datele de recensământ, ei totuși, credem, sunt ceva mai importanți decât bulgarii și găgăuzii, cu tot respectul față de aceștia.

Se pare că autorului nu îi este foarte clar ce limbă se vorbește între Prut și Nistru. La un moment dat, spune că „se vorbea în jur mai mult românește”. Dar cine vorbea românește? Găgăuzii și bulgarii? Mai departe, autorul se referă la limbile care se aud într-o cafenea, unde se vorbește moldovenește, rusește sau în ucraineană. Câteva pagini mai încolo apare formularea: „teritoriul dintre Nistru și Carpați, unde acum se vorbește limba română”. Când vizitează Cramele de la Milești, descoperă că „moldoveneasca nu este de fapt o limbă, ci o savoare!”. Iar pentru a consfinți confuzia, autorul ne spune și că „procentul de moldoveni români e acum de 80% (!?)”.

Autorul consideră că „Rusia și România trag ocheade Moldovei. Dar nu e o curte galantă, ci mai mult o hărțuire sexuală.” Deci, ce mi-e Rusia, ce mi-e România! Săraca Republica Moldova trebuie să se descurce între acești doi vecini agresivi și, în fapt, asemănători.

Vorbind despre tendințele unioniste, este citat un fost deputat, Alecu Reniță: „Unele declarații și gesturi prounioniste au fost mai degrabă gafe, care au încordat relațiile dintre cele două țări și au iritat Moscova.”

Oricum, cine citește articolul nu va înțelege exact nici din cine este formată populația Republicii Moldova, nici ce limbă se vorbește acolo majoritar. ■

WWW.BASARABIA.INFO

În luna octombrie a anului 2005, Fundația Culturală Magazin Istoric, beneficiind de sprijinul financiar al Departamentului pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni, a organizat la București o primă Conferință a istoricilor din România și Republica Moldova. Atunci s-a născut ideea lansării unui site pe internet unde toți cei interesați de istoria Basarabiei să poată găsi informații despre acest subiect.

Lipsa unui asemenea site este resimțită nu numai de cititorii din România. Anul trecut, domnul Vladimir Socor, cunoscutul comentator de politică internațională, ne-a trimis un mail, primit de la un cercetător suedez care-i semnala tocmai imposibilitatea de a găsi astfel de informații. Domnul Andreas Johansson pornise la lucru și lansase Moldovan Reference Database, găzduită de către Södertörn University College Library, Suedia. Adresa acesteia este <http://bibl.sh.se/moldova/>

Cu atât mai tristă era absența oricărei prezențe românești în domeniu, după 18 ani de poduri de flori și tot felul de proiecte în jurul cărora a curs atâta cerneală în presă. Cu ajutorul unei sponsorizări particulare, aceeași care ne-a permis și să tipărim numărul special Basarabia, ce a cuprins comunicările susținute în cadrul Conferinței, putem acum anunța lansarea unui site românesc privind istoria Basarabiei.

Lansarea lui se va produce în preajma zilei de 27 martie 1918, atunci când Sfatul Țării vota, în urmă cu 90 ani, revenirea Basarabiei la Patria Mamă. L-am conceput ca un loc în care cei doriți vor putea găsi texte privind momente din istoria Basarabiei. De asemenea, vom prezenta, sub forma unor note biobibliografice, istorici ai problemei, cât și cărți (mai vechi sau ultime apariții) care au ca subiect istoria Basarabiei. Pornim la drum cu un număr de astfel de texte și fișe, convinși că amânarea lansării site-ului până în clipa în care ar fi fost completat cu toate cărțile și cu toate fișele de istorici ar fi inutilă. De altfel, oricine va putea constata că în clipa de față istoriografia română de dincoace de Prut nu acordă atenția care se cuvine istoriei Basarabiei, așa după cum ne există cursuri speciale pe această temă în marile facultăți, teme speciale de cercetare cu acest subiect în institutele de istorie ale Academiei Române, cursuri de masterat sau de doctorat consacrate acestui subiect.

Fiind o creație electronică deschisă, acest site așteaptă contribuțiile tuturor celor interesați de subiect pentru a fi completat, adus și ținut la zi. Îi invităm pe toți cei interesați să ne trimită semnalări de cărți și mai ales prezentări ale unor evenimente ce urmează să aibă loc sau care s-au petrecut deja, însoțite de imagini foto și

video. Credem că ar fi ideal ca prietenii noștri de peste Prut să poată anunța din timp manifestările la care se gândesc, iar românii din țară și mai ales cei din diaspora să poată să-i ajute, inclusiv material, în organizarea lor.

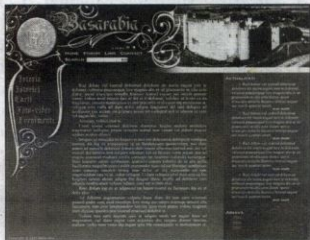
Site-ul conține și un forum destinat tuturor participanților, cât și o secțiune dedicată specialiștilor, unde accesul se face în baza unei parole. Aceasta din urmă este destinată unor schimburi profesionale de idei sau informații, rezervate doar istoricilor profesioniști, în așa fel încât oricare dintre ei să își poată consulta colegii pentru a obține o trimitere bibliografică, o lămurire documentară etc.

În secțiunea destinată publicului larg, postările vor apărea pe site după un interval de câteva ore, pentru că vrem să evităm, de la început, orice postare injurioasă, licențioasă. Atragem deci atenția tuturor celor care vor să corespundă că trebuie să folosească un limbaj civilizat, fără înjurături și cuvinte vulgare, fără atacuri la adresa unor persoane sau entități statale.

Site-ul conține și o arhivă foto, pe care sperăm să o putem îmbogăți și prin contribuțiile corespondenților noștri.

Să-i urăm „Drum bun!” întreprinderii noastre și să sperăm că cu contribuția dumneavoastră, a tuturor, în curând va deveni un loc de neocolit pentru toți cei interesați de subiect. ■

Dorin MATEI

Pod peste Tago, la Alcántara, orăș fondat de mauri pe un sit roman

Castel în Navarra, fost regat (secolul al IX-lea), apoi provincie din nordul Spaniei

Catedrala din Sevilla, una dintre cele mai scumpe reședințe ale suveranilor din Castilia și Spania, până la Filip al II-lea (1556-1598)

CRUCIADA IBERICĂ

VICTOR IONESCU

La puțin timp după trecerea anului 1000 – considerat de europeni drept anul Apocalipsei (Magazin istoric, nr. 7/1972) –, creștinii au simțit nevoia unei penitențe în fața lui Dumnezeu. Gestul a fost înțeles atunci ca o plată pentru păcatul de a fi crezut că Dumnezeu i-a părăsit și că va veni „sfârșitul lumii“. Așa s-a născut „spiritul de cruciadă“. Era și o formă de revanșă față de spiritul de război sfânt din Islam (jihad).

La patru secole după apariție, Islamul ofensiv și cuceritor ajunsese să domine Orientul Mijlociu, nordul Africii și sudul Mediteranei, penetrând chiar și în Europa, prin ocuparea Peninsulei Iberice. În termeni mai prozaici, spiritul de cruciadă a mobilizat Europa Creștină a primelor secole ale mileniului al doilea la contraofensivă față de Islam.

„Ciocnirea civilizațiilor“ nu este câtuși de puțin o invenție a politologului american Samuel P. Huntington, lansată în 1993, printr-un articol publicat în Foreign Affairs, și dezvoltată în cartea din 1997, ci o realitate manifestată în timpul istoric și pe diferite meridiane ale planetei. O ciocnire a civilizațiilor a fost lupta cu flux-reflux dintre popoarele indo-europene și cele semitice în Mesopotamia antică; o altă ciocnire a civilizațiilor a fost, tot în Antichitate, ofensiva ariană în India dravidiană; și o alta marea migrație a populațiilor bantă spre sudul continentului african, după cum, tot ciocniri ale civilizațiilor au fost cuceririle coloniale europene din Americi, Asia, Australia și Pacific din secolele XVI-XIX.

Pe acest fundal istoric, amplu în spațiu și timp, spiritul de cruciadă și ofensivele Europei creștine contra lumii islamice arabo-berbero-turcomane au reprezentat o realitate timp de cinci secole (XI-XVI), având ca principale arii de acțiune Țara Sfântă, Asia Mică, Egiptul, Africa de Nord, Balcanii de cucerire otomană și Peninsula Iberică de cucerire arabă. În cazul din urmă cruciada are un specific național-local, net diferit de internaționalismul creștin al celorlalte arii de cruciadă. Dacă, în ansamblul lor, cruciadele au accentuat în Orient

ruptura dintre creștini și musulmani, ele au contribuit totodată la constituirea Europei Occidentale. Procesul a fost mai perceptibil decât oriunde în Peninsula Iberică. Acolo, termenul „Reconquista“ (Re-cucerire) subliniază tocmai spiritul național al cruciadei, pe parcursul căreia micile state creștine rămase după cucerirea arabă a Iberiei (711-732) au recâștigat peninsula creștină, dominată politic de neamurile germane ale vandalilor și vizigoților și demografic de populația celtiberă, romanizată în cele nouă secole de stăpânire a Romei.

Cele șapte „taifas“-uri

Deși unii autori consideră că ideea Reconquistei s-a născut la sfârșitul secolului al IX-lea în Asturia regelui Alfonso al III-lea cel Mare (866-910), care ar fi proiectat refacerea Hispaniei gotice, în realitate timp de patru secole după cucerire avem de a face cu o Hispanie a „celor trei religii“ (musulmani, creștini și evrei), coabitând în destul de bună înțelegere. Chiar în plină Reconquistă eruditul scriitor și istoric Don Juan Manuel (1282-1349), regent al Casti-

liei în timpul minorității regelui Alfonso al X-lea (1312-1350), sintetiza ideea recuceririi astfel: „Războiul îi opune pe creștini și mauri și îi va opune atâta timp cât creștinii nu vor fi reluat teritoriile cucerite de mauri. Religia lor sau credința lor nu este căuși de puțin un motiv de război.”

Practic, de la debarcarea lui Tariq (711) și până la oprirea ofensivei arabe în Europa de către Carol Martel la Poitiers (732), în numai 20 de ani, Hispania căpăta o nouă configurație geopolitică, ce va rezista până la lansarea Reconquistei în secolul al XI-lea. Pe harta peninsulei observăm că emiratul (711), devenit califatul Cordobei (929), ocupa peste două treimi din Al Andalus (Iberia), frontiera sa nordică fiind pe linia marilor orașe Zamora, Huesca și Lerida, până la vecinătatea sudică a Barcelonei. La nord de această linie, strănse în Munții Pirinei, se aflau toate statele creștine: Asturia și Leonul (unite în 924), Castilia Veche (Castilla la Vieja), Navarra, Aragon și Catalonia sau Comitatul Barcelonei (Catalunia condal). Reconquista a fost opera statelor creștine divizate, dintre care unele mai dinamice și-au sporit teritoriul pe seama arabilor, iar altele au înglobat formațiuni creștine mai mici. Exista, desigur, și un simț al apartenenței la aceeași familie și arie culturală, dar existau și elemente identitare, de originalitate și diferențiere, care s-au afirmat mai ales începând cu veacul al XIII-lea.

La sfârșitul secolului al X-lea și începutul veacului următor autoritatea califală scăzuse în Al Andalus, iar

Alfonso I, numit și „Războinicul”, rege al Aragonului și Navarei, i-a alungat pe mauri din Saragosa și Tudela

Hispania musulmană se fragmentase în zeci de autonomii locale, numite *taifas*. „Regii” acestora nu abandonaseră ideea califală, dar, practic, califatul se regionalizase. Se distingueau printre alte *taifas* uri șapte mai importante: Sevilla, Grenada, Murcia, Toledo, Badajos, Saragosa și Valencia. Dezunite, aceste formațiuni politice musulmane nu mai reprezentau o amenințare pentru statele creștine din nord.

Mai mult decât atât, pentru a face față rivalităților dintre ei, liderii musulmani aveau nevoie de neutralitatea veci-

nilor lor creștini. S-a ajuns până la situația în care *taifas*-urile plăteau un tribut (*parias*) statelor creștine, fapt ce le-a permis acestora relansarea economică și comercială. Din ce în ce mai mulți „auxiliares” (mercenari) creștini se puneau în serviciul emirilor musulmani, care se luptau între ei. Pentru mulți castilieni, basci, catalani, navarezi sau aragonezi mercenariatul devenise un mod de existență.

Unii dintre șefii acestor bande (echivalenți ai condotierilor italieni de mai târziu) au intrat în legendă. Dintre ei se detașează figura lui Rodrigo Diaz de Bivar, zis El Cid, născut prin 1040. Povestea lui ilustrează perfect coabitarea islamo-creștină de dinaintea Reconquistei, deoarece Cidul, slujind sub steagul viceregelui maur al Saragosei, se luptă de două ori cu Ramon Berenguar al II-lea, conte de Barcelona (1071-1096), pe care-l ia și prizonier în 1082. Mai târziu, același El Cid Campeador (o ironie a istoriei a făcut ca o fiică a Cidului să devină prima soție a lui Ramon Berenguar al III-lea, 1096-1131) va cuceri pe cont propriu regatul arab al Valenciei, pe care-l va guverna în numele regelui Castiliei din 1094 până la moartea sa, în 1099.

Cert este că regatele creștine au avansat pe seama celor musulmane, Castilia cucerind Toledo în 1085 (*Magazin istoric*, nr. 7/1990) și Saragosa în 1118, iar comitatul Barcelonei ocupând Lerida și Tortosa, în 1148-1149. Fluviile Ebru la est și Tago în centru-vest au devenit frontiere creștino-arabe. Această schimbare de situație a stârnit spiritul de revanșă al lumii islamice. În 1086 au debarcat

Alfonso al II-lea de Aragon (1164-1196)

în Hispania, la chemarea regelui Sevillei, almoravizii – un Ordin religios nord-african, de tip integrist, care-și propunea să restabilească puritatea și rigoarea religiei islamice. Almoravizii i-au învins pe creștini la Badajos (1086), au reluat Valencia (1100) și i-au zdrobit pe castilieni la Ucles (1108). Ei au reunificat Al Andalus, dar rigorismul lor religios nu era pe placul maurilor din peninsulă, care erau obișnuți cu o viață mai liberală. Almoravizii au fost înlocuiți după 60 de ani de almohazii de origine berberă, mai radicali, care propovăduiau revenirea la tradițiile coranice și ale Profetului. Preluând puterea (1147-1245), almohazii au mutat capitala Iberiei arabe de la Grenada almoravizilor la Sevilla.

Las Navas de Tolosa și Ordinul de Calatrava

Inraziile almoravizilor și almohazilor au avut drept consecință reacții atât în Hispania islamică, șocată de extremismul integrist, cât și în Hispania creștină, care a simțit nevoia solidarizării. S-au adăugat creștinilor iberici confrăți europeni din Ordinele catolice de Cluny și cistercian, ca și cavaleri franci, italieni sau englezi. Spiritul de cruciadă se făcea simțit prin întemeierea în peninsulă a unor Ordine monahocavaleresti după modelul ioaniților, templierilor și teutonilor. Crearea Ordinelor iberice se datora nu numai spiritului de imitare sau febrei cruciadelor, ci, în primul rând, faptului că suveranii statelor creștine iberice erau conștienți că, pentru a câștiga bătălia de ansamblu cu Islamul, aveau nevoie de un

Regele Alfonso al III-lea cel Mare, al Asturiei (866-910)

aparat de război profesionist și performant.

Din secolul al XII-lea Ordinele iberice încep să joace un rol esențial în Reconquista condusă de principii creștini. Rând pe rând s-au fondat Ordinele Calatrava (1158) în Castilia, Aviz (1162) în Portugalia, Alcantara (1167) în Leon, Santiago (1171) în

Castilia-Leon, Santiago al Spadei (1290) în Portugalia, Montesa (1317) în Aragon și Ordinul Cavalerilor lui Hristos (1318), tot în Portugalia.

Ordinul de Calatrava a fost primul înființat în Peninsula Iberică. Cronicarul Rodrigo de Toledo precizează că numele îi venea de la un castel recucerit în 1147 de regele castilian Alfonso al VII-lea (1126-1157) care, în 1135, se auto-proclamasem împărat. Se spune că Alfonso apelase la cavalerii templieri pentru a-l ajuta la apărarea recent cuceritei cetăți Calatrava, aflată pe frontiera extrem-sudică a Castiliei. El i-a așteptat zadarnic pe templieri, dar a primit un sprijin neașteptat de la abatele mănăstirii cisterciene Fitero, pe nume Raymondo Serrat. Călugării cistercieni, înarmați ca niște adevărați cavaleri, au luptat eroic, contribuind decisiv la respingerea maurilor. Impresionat, regele a dispus înființarea Ordinului de Calatrava, dându-i spre posesie cetatea respectivă. Statutele organizației au fost confirmate de Papa Alexandru al III-lea în 1164. Între timp, abatele Raymondo murind, primul Mare Maestru de Calatrava a fost un oarecare Don Garcia. Cavalerii de Calatrava au devenit repede populari în Iberia creștină. Statutele Ordinului se bazau în ceea ce privea acțiunea militară pe regulile templierilor, iar în ceea ce privea activitatea monastică pe regulile cisterciene.

Cavalerii de Calatrava au fost angajați permanent în lupta cu maurii, obținând multe victorii. În 1193 însă, ei au fost grav înfrânți de emirul almohad Abu Iusuf Iakub al-Mansur (1184-1199), pierzând cetatea Calatravei. Aceasta a

Alfonso al VII-lea (1126-1157), rege al Castiliei și Leonului

fost recucerită în 1212, în urma faimoasei bătălii de la Las Navas de Tolosa (16 iulie 1212), câștigată de armatele reunite ale regilor Alfonso al VIII-lea al Castiliei, Sancho al VII-lea al Navarei, Alfonso al II-lea al Portugaliei și Pedro al II-lea al Aragonului, bătălie considerată drept placă tur-nantă a Reconquistei.

Deși în inferioritate față de dușmanii lor almohazi (50.000-80.000 față de 125.000-150.000 de oameni), creștinii l-au înfrânt pe califul Muhammad al Nasir, supranumit de cronicari Miramamolîn.

Se pare că pierderile musulmanilor (morți, răniți, prizonieri) s-au ridicat la 100.000 de oameni, față de numai 2.000 ai creștinilor. Grosul pierderilor creștine consta în membri ai Ordinului monaho-cavaleresc, dintre care sunt citați Pedro Gómez de Acevedo, stegar de Calatrava, și Alfonso Fernandez de Vallarades, comandor de Santiago. Bătălia de la Las Navas de Tolosa le-a permis castilienilor să recuce-rească cetățile Boeze și Uveda, porțile pentru invadarea Andaluziei, după care au putut fi luate marile orașe Cordoba (1236), Jaen (1246) și Sevilla (1248).

Cavalerii de Aviz

Deși le fusese returnată Calatrava, cavalerii-monahi au preferat să-și mute cartierul general în Calatrava la Nueva, aflată la 15 km de cetatea inițială (1218). După aceea, Ordinul a devenit treptat o importantă putere în statul castilian. Cavalerii de Calatrava au câștigat numeroase și

importante cetăți și terenuri de-a lungul frontierei castilienne, exercitând un rol seniorial asupra a mii de țărani și vasali. Bazându-se pe o populație numeroasă și pe resurse abundente, Ordinul dispunea de 1.200-2.000 de cavaleri, ceea ce, în Evul Mediu, reprezenta o forță militară considerabilă. Influența Ordinului de Calatrava depășea frontierele Castiliei, instituția

Cidul (Rodrigo Diaz de Bivar), vestit pentru victoriile în fața maurilor

în sine căpătând un prestigiu general-iberic. Astfel că, după modelul Calatravei, au fost înființate Ordinele de Aviz în Portugalia (1162) și de Alcantara în Regatul Leon (1167), amândouă puse de la început sub protecția Calatravei și supuse unor inspecții periodice ale Marelui Maestru al acestui Ordin.

Regatul Portugaliei fusese întemeiat practic în 1128. Suveranii lusitani îi invitaseră devreme în țara lor pe cavalerii templieri. Când Alfonso I Henriques (1114-1185), infant și principe din 1128, rege din 1139, încoronat în 1143 și

recunoscut de Papă în 1179, a recucerit cetatea Aviz (1147), el a dat-o în pază unei confrerii de laici pioși, confrerie consacrată Sfintei Maria de Evora. Transformată în Ordin monaho-cavaleresc, organizația s-a pus sub patronajul Sfântului Benedict de Nurcia, fiind cunoscută după aceea sub numele de Ordinul Militar de Aviz (Ordem Militar de Aviz). În 1162 au adoptat statutele călugărilor benedictini, dar Joao Zirito, unul dintre primii abați cistercieni portughezi, i-a trecut sub regulamentul acestui Ordin călugăresc și, mai ales, sub influența Ordinului de Calatrava, care le-a cedat posesiunile sale portugheze, în schimbul supervizării lor de către Marele Maestru de Calatrava.

O vreme, Ordinul de Aviz a fost considerat o ramură a celui de Calatrava, existând chiar și ideea unei fuziuni. Dar cavalerii de Aviz au avut în permanență propriul lor Mare Maestru și au depins pentru posesiunile lor teritoriale de regii portughezi.

Când Fernando (1367-1383) a murit fără alt urmaș decât o fiică minoră, între Portugalia și Castilia a izbucnit un război. Interregnumul a durat doi ani, până când, la 2 octombrie 1384, Joao I (1383-1432), fiul nelegitim al regelui Pedro I (1357-1367) și Mare Maestru al Ordinului de Aviz, a fost proclamat rege, fiind confirmat de Cortesuri la 6 aprilie 1385. Dinastia de Aviz a condus Portugalia la apogeul gloriei și puterii sale, din 1385 până în 1578. A fost epoca marilor navigatori, descoperitori și cuceritori portughezi. Se poate spune că preludiul

acestei epoei nautico-militare a fost făcut de cavalerii de Aviz, care, sub fostul lor Mare Maestru devenit rege, Joao I, au participat la cucerirea Ceutei (1415) și la atacul eșuat asupra Tangoului (1437). Din 1551 titlul de Mare Maestru al Ordinului cavalerilor de Aviz a revenit perpetuu regilor din Lisabona.

Alcantara este un oraș pe fluviul care în Spania se numește Tago, iar în Portugalia Tejo. Așezarea a fost recucerită prima dată în 1167 de regele Fernando al II-lea cel Mare (1157-1188) al Leonului, pentru ca în 1172 să fie recupată de emirul almohad Abu Iakub Iusuf I ibn Abd al-Mumin (1168-1184) și în 1214 eliberată definitiv de Alfonso al IX-lea de Leon (1188-1230). Pentru a apăra cetatea, dar și granița supusă asalturilor maure, regele Alfonso, inspirat și de contribuția deosebită a cavalerilor de Calatrava la bătălia de la Las Navas de Tolosa, a întemeiat la Alcantara o ramură a Ordinului de Calatrava. În 1218 cavalerii din Alcantara, sub pretextul depărțării centrului de conducere, i-au cerut regelui să formeze un Ordin pur leonez care, pentru început, s-a dedicat Sfântului Julian de Pereira.

Un Mare Maestru în vârstă de... opt ani

Potrivit tradiției, acel Sfânt Julian, un pustnic de lângă Salamanca, ridicase împreună cu câțiva cavaleri un castel pe

Scenă de cruciadă (1099)

Tago, în dreptul unui „pod” roman (în arabă pod se spune „al Kantara”), pentru a nu le permite arabilor trecerea peste fluviu. Această asociație este menționată în 1176 într-un act al regelui Fernando, dar fără a se vorbi de caracterul ei militar, care apare abia în privilegiul papal din 1197. Ei adoptaseră regulile monahale cisterciene, dar și inspecția Marelui Maestru de Calatrava.

Sub noul lor nume, cavalerii de Alcantara au participat la numeroase acțiuni de Reconquistă, achiziționând prin forțe proprii mai multe castele și așezări maure. Sunt faimoase capturarea de către ei a orașului Andujar, în 1225, și participarea la cucerirea orașului Trujillo, în 1231. La chemarea regelui, Marele Maestru de Alcantara se prezentase la Trujillo cu o admirabilă trupă formată din 600 de cavaleri și 2.000 de infanteriști, fapt ce arată puterea la care ajunsese Ordinul. Gloria Cavalerilor de Alcantara a durat un secol, din al doilea sfert al veacului al XIV-lea ei divizându-se în facțiuni, în funcție de interesele politice din societatea

leonezo-castiliană, și având, la un moment dat, chiar și trei Mari Maeștri simultan. Tot în timp a scăzut și valoarea militară a Ordinului de Alcantara. În cele din urmă, după ce se ajunsese ca prin 1409 un regent de Castilia să impună ca Mare Maestru pe fiul său în vârstă de opt ani, Papa Alexandru al VI-lea Borgia (1492-1503) l-a investit pe regele Ferdinand de Aragon cu titlul de Mare Maestru de

Alcantara pe viață și cu drepturi ereditare (1492).

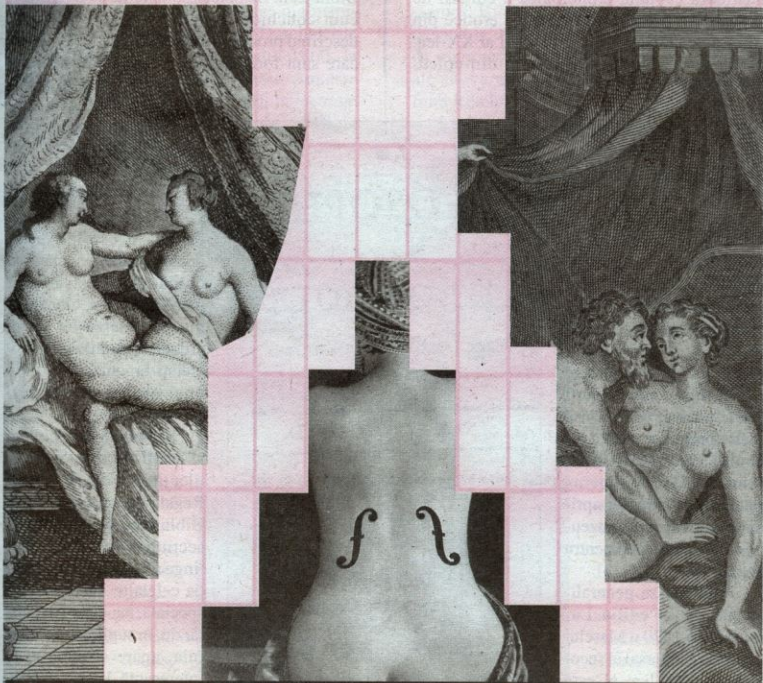
Dintre Ordinele iberice mai trebuie să le amintim pe cel aragonez de Montesa, pe cel catalan de Alfama și pe cel castilian al Eșarfei. Ordinul de Montesa a fost întemeiat în 1312 de regele Jaime II (1291-1327) al Aragonului. La baza organizării sale au fost aceleași regulamente cisterciene, aprobate de Papă în 1317, și aceeași afiliere la importantul Ordin de Calatrava. Ordinul Sfântului Gheorghe de Alfama (în catalană San Jordi d'Alfama) a fost întemeiat de regele Pedro al II-lea de Aragon în 1201, primind aprobarea papală abia în 1263. El a avut o existență scurtă, fiind amalgamat cu Ordinul aragonez de Montesa, care devenea de Montesa și Sf. Gheorghe de Alfama. Ordinul Cavalerilor Eșarfei a fost înființat în Castilia de regele Alfonso al XI-lea, în 1332. Își trăgea numele de la eșarfa roșie purtată de cavaleri în diagonală, de la umărul drept până sub brațul stâng. ■

(Va urma)

INFERNUL ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII NAȚIONALE A FRANȚEI

MONICA BREAZU (Paris)

O premieră absolută se desfășoară în acest început de an la Paris, la Biblioteca Națională: expoziția L'Enfer de la Bibliothèque, Eros au secret (Infernul Bibliotecii, Eros la secret), care atinge un record absolut de vizitatori, aproximativ 1.000 de curioși trecându-i zilnic pragul. Catalogul și afișul arborează litera X de culoare roz, expoziția este interzisă celor sub 16 ani, iar același X tronează fluorescent pe întreaga fațadă a unuiu dintre cele patru turnuri de 18 etaje ale bibliotecii. O altă publicitate ingenioasă se află pe traseul liniei 10 de metrou, în stația fantomă „Croix-Rouge“, dezafectată de la cel de Al Doilea Război Mondial. La traversarea stației, călătorii descoperă, din mers, un peron luminat în roșu și întrezăresc, printre voalurile ridicate de suflul vagoanelor, detalii din stampe erotice.

Imagine din lucrarea Istoria lui Dom Bougre, portar la mănăstire (stânga), fotografie de Man Ray și ilustrație din Thérèse Philosophe (dreapta)

● „Infernul“ din Paris și muzeul secret din Napoli ● Cărți la care se ajunge cu greu sau deloc ● Colecție sporită prin confiscări ● Mai 1968 desființează cota „Enfer“, cercetătorii și bibliofili o vor înapoi ● Călugăriță, nevastă și curtezană ● Abonament ca la jurnal: pe trei luni, pe șase luni, pe un an ● Baudelaire, pentru „Florile răului“, și Flaubert, pentru „Madame Bovary“, în procese ● O carte din care s-a păstrat doar exemplarul cu bunul de tipar ● Fotografiile lui Man Ray, publicate clandestin

Expoziția propune un dublu parcurs în care se pot urmări, în paralel, și istoricul, și conținutul Infernului Bibliotecii. Pe de o parte, cataloage, circulare, inventare, corespondență trasează istoricul, pe de altă parte, manuscrise, cărți, gravuri, fotografii, odinioară vândute pe sub mână, cenzurate de autorități, confiscate de poliție, păstrate la secret pentru a nu leza bunele moravuri, ilustrează evoluția cronologică a editării de texte și reprezentări iconografice erotice din secolul al XVI-lea până în secolul al XX-lea. Majoritatea exponatelor provin din colecția „Enfer“ („Infern“) a Rezervei de cărți rare, dar și din alte departamente ale Bibliotecii Naționale (Manuscrise, Stampe, Literatură, Muzică).

În 1849, Jean Naudet, administratorul Bibliotecii, descria astfel „Infernul“ instituției: „O simplă ascunzătoare în departamentul de cărți tipărite de la care numai conservatorii au cheia și în care stau închise anumite cărți foarte nocive, uneori însă foarte prețioase pentru bibliofili, cu o valoare mare comercială. Acest «Infern» este pentru cărțile imprimate echivalentul muzeului secret din Napoli pentru antichități.“

Termenul se generalizează, iar în ediția Larousse din 1870 a Marelui dicționar universal al secolului al XIX-lea, el este menționat la cuvântul „in-

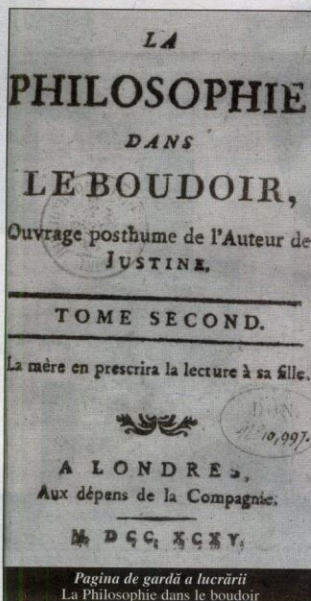
fern, prin extensiune“ ca un „spațiu închis al unei biblioteci unde se păstrează cărțile a căror lectură este considerată periculoasă“.

În 1897 „Infernul“ este „o colecție de cărți obscene, care sunt păstrate într-un dulap special și care pot fi comunicate la cerere numai în mod excepțional, în urma unei aprobări date de comitetul consultativ“ – scrie Léopold Delisle, în prefața catalogului general al Bibliotecii. De obicei, solicitările sunt refuzate, cum conchide colecționarul Alfred Bégis, descriind procedura necesară: „Iată, domnilor, care sunt formalitățile de îndeplinit pentru a

obține sau, mai degrabă, pentru a nu obține dreptul de consultare a cărților clasate în Infern“.

Interesele pentru literatura și ilustrația erotică a oscilat întotdeauna între fascinație și culpabilitate, așa încât marginalizarea, clandestinitatea, ținerea lor la secret sunt de înțeles în societăți organizate în jurul unei ordini morale restrictive.

La jumătatea secolului al XVIII-lea, catalogul cărților tipărite din Biblioteca Regală franceză (viitoarea Bibliotecă Națională), la secțiunea literatură, distinge romanele licențioase de celelalte într-o rubrică specială, iar, câțiva ani mai târziu, în suplimentul acestuia, apare și mențiunea interesantă de „cabinet“ în dreptul fiecăruia, dovadă a

separării lor și, în fapt, nu numai pe hârtie. În aceeași perioadă, la secțiunea de stampe apar primele colecții de „obscentități”, pentru a feri publicul de a intra în contact cu moravuri nerecomandabile.

Mențiunea „Enfer” pentru a clasa operele licențioase, cele mai vechi datând din secolul al XVI-lea, apare la sfârșitul anilor 1830. Tot ce contravine moralei se separă de rest, constituind o colecție distinctă, pe atunci de 150 de volume, conservată la Rezerva de cărți rare.

În timpul celui de al doilea Imperiu Francez (1852-1870), prin restabilirea controlului presei și întărirea supravegherii vamale, se operează multe confiscări, care duc la îmbogățirea considerabilă a colecției. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea intră și primele fotografii pornografice, majoritatea provenite pe cale judiciară. Descinderile cele mai importante sunt cele din 1860, la atelierul clandestin al fotografului Auguste Belloc (1815?-1867), și din 1866, la locuința colecționarului Alfred Bégis. În 1870 se instituie și la cabinetul de stampe o cotă specială pentru „Infern”. În secolul al XIX-lea colecțiile sale primesc donații însemnate, cum s-a întâmplat cu întreaga operă a arhitectului Jean-Jacques Lequeu (1757-1825?). Dese-nele sale *Figuri lascive* nu au fost prezentate niciodată. Tot prin donații, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, se constituie un fond de stampe și cărți erotice japoneze, unele extrem de rare.

La începutul secolului al XX-lea, fondul „Enfer” câștigă în notorietate, achizițiile și donațiile

devin mai importante. Poetul Guillaume Apollinaire întreprinde împreună cu bibliograful Fernand Fleuret și Louis Perceau redactarea primului catalog, editat în 1913 de *Mercure de France: L'Enfer de la Bibliothèque nationale* (Infernul Bibliotecii Naționale), recenzând 850 de titluri. Următorul catalog apare în 1978, *Les livres de l'enfer* (Cărțile Infernului), o bibliografie critică a operelor erotice în diferitele lor ediții „din secolul al XVI-lea până în zilele noastre”, semnată de Pascal Pia, în care figurează 1.700 de titluri.

Celebrul slogan „Este interzis de a interzice” din timpul evenimentelor din mai 1968 afectează și cota „Enfer” a Bibliotecii Naționale, care se încheie în 1969, fiind considerată ca inadecvată timpurilor moderne. În același timp, departamentul de stampe își reclusează fondurile pe autori, ducând la diminuarea „Infernului” său. Piese de mare valoare integrează operele complete ale unui artist, exemplul cel mai semnificativ fiind Rembrandt.

La insistența cercetătorilor și bibliofililor, care reclamau din rațiuni practice revenirea la un ansamblu coerent de literatură licențioasă, cota „Enfer” se redeschide în 1983, impunând o selecție de cărți erotice rare, circa 2.500 de volume, în general din categoria „carte veche”, păstrată în depozitele Rezervei de cărți rare, fără nici o restricție de comunicare. Cu toate acestea, caracterul misterios al acestei colecții persistă și azi, deși multe dintre cărțile interzise odinioară se regăsesc reeditate în librării. Ea reprezintă în continuare pentru public o fantasmă, deliciul

Imaginea are următoarea legendă:
Continuați, vă aflați pe calea Salvării

fructului oprit, un loc imaginar, secret și de nepătruns.

Așa cum colecțiile din „Infern” sunt ferite de lumina zilei, la fel atmosfera degajată de literatura și iconografia cu subiect erotic este de interior, totul se petrece „înăuntru”, în mănăstire, în budoar, în bordel, în închisoare...

In expoziție sunt prezentate cronologic trei perioade văzute din unghiuri diferite: personajele de roman pentru secolele XVI-XVIII, ediția clandestină pentru secolul al XIX-lea, autorii pentru secolul al XX-lea.

Textele fondatoare ale acestei literaturi, unde textul și imaginea sunt complementare, surprind prin faptul că personajele lor sunt mai importante decât autorii, în general anonimi.

Cea mai veche carte tipărită din expoziție este din 1534: *Ragionamenti* de Pietro Aretino (1492-1556), care a străbătut secolele în traduceri și variante nenumărate, relatând povestea Nannei. După ce a cunoscut și viața de călugăriță, și de nevastă, și de curtezană, Nanna își îndrumă în cele din urmă fiica să ia calea prostituției. Alt personaj emblematic este Tereza din romanul *Thérèse Philosophe* (circa 1748), care își pierde inocența, se inițiază și își desăvârșește educația sexuală admirând tablouri galante și citind cărți interzise (toate se regăsesc în „Infernul” Bibliotecii!). Acest roman, obiect de confiscări și procese, a cunoscut un succes considerabil. El a fost editat și reeditat de nenumărate ori. Numele autorului nu figurează pe pagina de titlu; se presupune a fi opera marchizului d'Argens, Jean-Baptiste de Boyer (1703-1771), scriitor cunoscut în epoca sa, dar căruia posteritatea

nu-i recunoaște decât acest roman libertin, pe care poate nici nu l-a scris.

Titluri sugestive: *Școala fetelor* (1655), *Academia doamnelor* (1680), *Istoria lui Dom Bougre, portar la mănăstire* (1741), *Canapeaua de culoarea focului* (1741) atrag o clientelă libertină.

Secolul al XVIII-lea, de altfel, poartă această faimă de libertinaj, mai ales în perioada 1740-1789. Pentru prima dată filosofia se reconciliază cu corpul, care devine el însuși filosof. În *Thérèse Philosophe*, voluptatea și filosofia aduc fericirea omului rezonabil. El gustă voluptatea cu ardoare și iubește filosofia prin rațiune.

Broșuri semi-fanteziste, semi-serioase prezintă prostituția din Paris. Extrase din *Almanahul adreselor demoazelelor din Paris. De toate felurile și din toate clasele sau calendarul plăcerii, conținând numele, adresele, vârstele, portretele, caracterele, talentele și prețul farmecelor lor; îmbogățit de note curioase și Anecdote interesante. La*

Pahos, imprimeria Amourului, 1791 aco-peră unul dintre pereții expoziției, spre amuzamentul vizitatorilor („Adeline... cunoscută de noi și de tot pământul; ne-a ruinat; nimic de adăugat. Preț 15 ludovici; Chevalier... veselă și nebunatică. Preț: o pălărie; La Caille... Persoană demnă de încredere prin vârstă și experiență afirmă că era bună. Gratis; Duchesne... abonament ca la jurnal, pe 3 luni, pe 6 luni, pe un an. Un trimestru conținând o vizită pe zi 200 de livre“).

Teme politice și religioase abordate în termeni obsceni de polemisti sau carica-

Marchizul de Sade înconjurat de demoni

turiști se regăsesc și ele la index. Pamflete pun în scenă viața presupus deșănțată a elitelor nobiliare și ecleziastice. Perioadele cele mai prolifiche sunt cele ale Frondei (1648-1652) și ale Revoluției franceze, iar personajele preferate sunt cardinalul Mazarin (1602-1661) și regina Maria-Antoaneta (1755-1793).

Secolul al XIX-lea se caracterizează printr-o cenzură severă, care antrenează dezvoltarea falsului și a clandestinității. Paginile de titlu poartă adrese false de librării, editori imaginari, autori și ilustratori anonimi. Cei care au curajul să-și dezvăluie identitatea plătesc cu procese și închisoare. Tot în acest timp apare un nou procedeu de reproducere, litografia; imaginile anonime se înmulțesc, îndeosebi caricaturile.

Auguste Poulet-Malassis, editorul *Florilor răului* de Baudelaire, pentru care este condamnat, se exilează la Bruxelles. În 1857, două procese celebre sunt în centrul atenției publice: Baudelaire pentru *Florile răului* și Gustave Flaubert pentru *Madame Bovary*! Poulet-Malassis este, de asemenea, primul editor clandestin al *Parnasului satiric din secolul al XIX-lea* (1861), care reunește mari scriitori francezi: Charles Baudelaire, Victor Hugo, Alfred de Musset și Stéphane Mallarmé.

Henry Kistemaekers, instalat de asemenea la Bruxelles, tipărește anonim culegerea de poeme *Femeile*, de Paul Verlaine (1890). Ediția, imprimată în 175 de exemplare, toate confiscate de poliția belgiană și distruse, supraviețuiește prin exemplarul purtând corecturile autorului pentru bunul de tipar, prezent în expoziție.

Gustave Lehec (1841-1922), librar parizian, pentru a-și vinde mai repede și mai bine propriile stocuri, inventează o farsă în 1890, răspândind zvonul punerii în circulație a unei colecții erotice aparținând prințului rus Galițin și tipărind chiar un fals: *Catalogul cabinetului secret al prințului G***. Colecție de cărți și obiecte curioase și rare*. Bineînțeles, propunând colecția unui bibliofil, Lehec mărește substanțial prețurile, în comparație cu cele pe care le practica el însuși.

Secolul al XX-lea marchează trecerea de la literatura clandestină la cea publică, prin perseverența unor editori, fiindcă reticența față de genul erotic a existat întotdeauna. Poemele lui Louis Aragon și Benjamin Péret, însoțite de fotografiile celebrului Man Ray, publicate clandestin în 1929 sub forma unui calendar, sunt confiscate la frontiera belgiană.

Cel mai vestit autor din „Infern” este, fără îndoială, Donatien Alphonse François, marchiz de Sade (1740-1814). Opera lui majoră *Justine ou les Malheurs de la vertu* (Justine sau nenorocirile virtuții), *La Philosophie dans le boudoir* (Filosofia în budoar) și *La Nouvelle Justine... suivie de L'Histoire de Juliette, sa sœur* (Noua Justine... urmată de Povestea Julietei, sora sa) –, publicată anonim, bogat ilustrată, cunoaște un succes și un scandal răsunător, se răspândește fulgerător, fiind imprimată și difuzată în clandestinitate. Trădat de propriul editor, Sade este arestat în 1801 și își sfârșește zilele în închisoare. Crima de care se face vinovat este de a nega supremația spiritului asupra corpului. Eroinele sale sunt victimele seducătorilor, plăcerea se împletește cu suferința, iar cruzimea antrenează voluptatea. Mereu interzise și respinse, textele lui Sade găsesc în Jean-Jacques Pauvert (n. 1926) un editor perseverent, care întreprinde în 1947 asamblarea și editarea operelor complete, cu nume și adresă de editor. Urmează nouă ani de procese. În 1958 i se dă câștig de cauză și dreptul de comercializare, dar editarea lui Sade devine posibilă abia după alți zece ani. Alături de trei manuscrise autografe și șase ediții clandestine din textele lui Sade, în expoziție figurează și ediții din anii 1950, care poartă cota „Enfer”!

Dezvăluirea secretelor „Infernului Bibliotecii” stârnește o vie curiozitate, care explică afluența mare de vizitatori. Data de închidere a expoziției este amân timer pentru 22 martie. La acest succes trebuie asociat și catalogul, editat sub conducerea comisariilor expoziției, Marie-Françoise Quignard și Raymond-Josué Seckel. Acest catalog de 460 de pagini, extrem de documentat și generos ilustrat, rămâne, fără îndoială, un instrument de referință încontunabil pentru cercetători și bibliofili. ■

Majorul Romulus Dimitriu...

...și generalul

Oltenia – și îndeosebi Craiova – a dat țării nenumărați generali. Pentru mulți alții, veniți de pe cine știe ce meleaguri, colțul acesta de țară și mai ales Craiova a constituit o perioadă peste care nu pot trece, un moment, indiscutabil, de referință în viața lor. Și unii și alții au trăit aici un număr mai mic sau mai mare de ani, uneori buni, frumoși, alteori nu. Cum le-a fost scris...

GENERALUL ROMULUS DIMITRIU

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

Pe generalul Romulus Dimitriu l-am cunoscut destul de bine prin 1975-1976. Am stat, atunci, de multe ori de vorbă cu dânsul și cu soția sa, madame Mauricette (născută Vaurés, în Franța, 1904-1990). Atunci, în 1976, am organizat o expoziție retrospectivă a fratelui său, pictorul Horațiu Dimitriu (1890-1926), cu prilejul împlinirii unei jumătăți de secol de la moartea acestuia. Am împrumutat, cu acel prilej, tablouri de la generalul Romulus Dimitriu, am fost, de mai multe ori, la dânsul acasă. Ba mai mult, generalul a venit la deschiderea expoziției și chiar a vorbit. Era încă, deși trecut de 80 de ani, un bărbat înalt, drept, un munte de om, cu un timbru aparte al vocii.

Prietenul lui von Paulus

Generalul Romulus Dimitriu s-a născut la 23 noiembrie 1892, la Târgu Jiu, și a fost fiul generalului Sava Dimitriu (1863-1938), mare mutilat al Primului Război Mondial, comandant (director) al Li-

ceului Militar „D.A. Sturdza” din Craiova.

Romulus Dimitriu a urmat Școala Fiilor de Militari din Craiova (1902-1909) și Școala Militară de Ofițeri de Infanterie (1909-1912). A participat, în 1913, la Campania din Bulgaria, iar în 1915 a fost avansat la gradul de locotenent; în 1917, la cel de căpitan. În timpul Primului Război Mondial a fost decorat cu Crucea de Război, cu brevele: Jiu, Cerna, Oituz, Târgu Ocna, Dobrogea. În anul 1920 a fost avansat la gradul de maior, în 1936 la cel de colonel, în 1942 general de brigadă, în 1945 general de divizie, iar în 1948 la gradul de general de corp de armată. În 1939-1940 a fost prefect al județului Olt.

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial generalul Romulus Dimitriu a îndeplinit diferite funcții de comandă. Astfel, a fost comandant secund al Diviziei 21 Infanterie, comandant al rezervei Corpului 5 Armată, comandant al Diviziei 35 Infanterie, iar din 10 ianuarie 1942, în timpul ofensivei asupra Sta-

lingradului, el a preluat comanda infanteriei Diviziei 20 Infanterie. Aceasta făcea parte din cadrul Armatei a IV-a române, care ocupa flancul stâng al Armatei a VI-a von Paulus, ce opera între Don și Volga.

Lucrurile au mers la început bine, dar în partea a doua a anului, sovieticii au adus forțe masive, iar în toamnă au încercuit armatele germane, române, italiene și ungare de pe frontul Stalingradului. Apoi, a venit dezastrul, început la 19 decembrie 1942. La 14 ianuarie 1943, după plecarea generalului Nicolae Tătăranu (*Magazin istoric*, nr. 12/1997), generalul Romulus Dimitriu a preluat comanda întregii Divizii 20 Infanterie. La data aceea erau însă complet încercuiți de sovietici. Și evenimentele s-au succedat cu repeziune.

La 25 ianuarie, ultimul aerodrom al Armatei a VI-a germane a fost ocupat, astfel că legătura cu exteriorul a fost întreruptă, iar la 30 ianuarie von Paulus a primit bastonul de feldmaresal. La 31 ianuarie sovieticii au ajuns în fața

buncărului acestuia. A urmat predarea de la 2 februarie 1943. Printre cei 23 de generali căzuți atunci prizonieri s-a aflat și Romulus Dimitriu.

Dișcătând cu generalul Romulus Dimitriu despre acest episod, mi-a mărturisit, printre altele: „am fost un foarte apropiat al feldmareșalului von Paulus. Poate cel mai apropiat general. Ne cunoșteam dinainte de război, de când acesta era directorul Școlii Superioare de Război din Germania. Soția lui von Paulus era româncă, o Rosetti din Moldova, unde avea moșie și mergea mai în fiecare an, mai ales vara. Feldmareșalul vorbea curent românește. Înainte de a se preda rușilor, am stat de vorbă și m-a întrebat ce să facă. Eram încercuiri, nemții, românii și ceilalți aliați, eram până la 250.000 de oameni. Duceam lipsă de armament, hrană, îmbrăcăminte.

Soviicii erau la 600.000 de oameni, cu posibilitatea de dublare a efectivelor, erau bine îmbrăcați și relativ bine aprovizionați. Dacă am fi forțat, am fi putut să spargem încercuirea. Am fi scăpat 50-60.000 de oameni și am fi ucis peste 400.000... Ce era să facem, să luăm pe conștiință atâtea mii de suflete...? Și, după cum se știe, ne-am predat. A fost o mare victorie a rușilor. Luați prizonieri, am fost duși în lagărele de la Krasnigov, Suzdal, Voikovo... Am fost tratați foarte bine. Von Paulus fusese comandantul celei mai importante școli superioare de război germane.

Acolo avusesse elevi ofițeri superiori ruși. Aceștia erau foarte mândri că îl luaseră prizonier...

Prietenul,
feldmareșalul von Paulus

Generalii care s-au predat la Stalingrad au fost duși atunci, la început, într-un lagăr la vreo 80 km de Moscova, la o fostă casă de odihnă a scriitorilor ruși. Von Paulus sta singur

Generalul Romulus Dimitriu păstra – și mi-a arătat – o fotografie cu von Paulus. De fapt, era o fotografie dintr-o revistă dinainte de război.

Și anii au trecut, iar vremurile s-au schimbat...

Generalul Romulus Dimitriu a fost decorat cu „Coroana României” clasa a III-a (1941), „Crucea de Fier” germană, clasa I (1942), Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul” clasa a III-a (1942)... S-a remarcat în bătăliile de la Țiganca, Fălciu, Harkov, Samara, Feodosia și în ofensiva asupra Stalingradului.

A fost apoi printre organizatorii Diviziei „Horia, Cloșca și Crișan”, al cărui comandant secund și șef de Stat Major a fost între 12 aprilie-20 august

1945. Așa a scăpat de prizonierat, a ajuns în România, așa a scăpat din închisorile regimului comunist.

Între 21 august 1945-30 iunie 1947 el a fost comandant al Corpului 7 Armată, iar între 1 iulie 1947-31 iulie 1949 al Regiunii 3 Militare.

După trecerea în rezervă și pensionare, la 1 august 1949, a trăit în casa sa din Craiova, de pe strada Armata Poporului nr. 30

(azi Petre Carp).

Generalul-colonel Romulus Dimitriu a murit la 17 ianuarie 1981 și este înmormântat alături de tatăl său, generalul Sava Dimitriu (și alți membri ai familiei), în Cimitirul Ungureni din Craiova. ■

Fiica generalului Romulus Dimitriu, doamna Cristina Dimitriu (acum octogenară, trăiește în București), ne-a povestit cu ceva timp în urmă: „În 1957 lucram în cadrul Ministerului Comerțului Exterior. Atunci am fost trimisă la Târgul Internațional de la Leipzig. Era cea mai importantă manifestare de acest gen a țărilor socialiste. Am stat, atunci, în R.D.G., aproape o lună. Așa am ajuns și la Dresda. Orașul era încă, în cea mai mare parte, în ruină. Se refăcuse foarte puțin. Într-o zi, cineva mi-a arătat pe o bancă doi domni în vârstă: «Uite-l pe von Paulus». M-am dus imediat la dânsul. În germană i-am spus cine sunt. M-a privit o clipă surprins, apoi, în limba română, m-a poștit pe bancă lângă dânsul și mi-a spus: «Ce te chinuiești, dragă, să vorbești această limbă imposibilă...». M-a întrebat de tata, de mama, cum o duc, mi-a mai spus apoi că soția dânsului a fost o Rosetti, că a avut moșie în județul Bacău și o casă mare la Iași. «Și Iașul tot așa de frumos mai este?» Întâlnirea, discuția cu dânsul au fost o plăcere, cred, reciprocă. I-am povestit apoi și tatei...»

într-o cameră, în rest eram câte doi. Nu duceam lipsă de hrană, căldură, aveam club și un regim de viață destul de comod (de fapt nu aveam unde să fugim). Eram întrebați și ce hazaică dorim, blondă sau brună, mai slabă, mai plinuță...”.

Președinții Richard Nixon și Nicolae Ceaușescu, la București, în vara lui 1969...

Vizita efectuată în România, la sfârșitul anului trecut, de Henry Kissinger cel care a condus, mai întâi, National Security Council, apoi și Departamentul de Stat în timpul Administrației Nixon a readus în discuție un moment important legat de prima vizită a unui președinte american în România. Datorită acesteia, s-a decalat data de începere a lucrărilor Congresului al X-lea al P.C.R.

Data deschiderii fusese stabilită încă din 13 mai 1969, într-o ședință a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. Iată ce spunea Nicolae Ceaușescu atunci: „În legătură cu Congresul [al X-lea], este propunerea să stabilim data de 4-9 august 1969, ca să nu ne apropiem prea mult de 23 august [...] Ne-am gândit să invităm și alte state, totuși noi avem o sărbătoare națională, în coaliția antihitleristă au fost și francezi, și englezi,

și americani, așa că o să invităm ceva și dintre aceștia [...] Este bine ca să terminăm Congresul, să ne putem odihni puțin și să facem și celelalte pregătiri [...]”.

16 iulie 1969. O zi de lucru obișnuită pentru membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., care au discutat într-o ședință timp de o oră, despre rezultatele obținute la cele 20 de conferințe extraordinare ale organizațiilor de partid județene (desfășurate în zilele de 12 și 13 iulie 1969). În întreaga țară trebuia dezbătute Tezele C.C. al P.C.R. și proiectul Directivelor Congresului al X-lea al P.C.R. privind planul cincinal pe anii 1971-1975 și liniile directoare ale economiei naționale pe perioada 1976-1980.

În cadrul aceleiași reuniuni din 16 iulie 1969, Nicolae Ceaușescu a prezentat concluziile rezultate în urma vizitelor pe care le-a efectuat în județele Cluj, Maramureș, Satu Mare, Bihor și Arad. Totodată, liderul partidului i-a anunțat pe membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. că vor primi la începutul săptămânii următoare proiectul său de raport pentru Congresul al X-lea al P.C.R. În aceeași săptămână era planificată o ședință a Comitetului Executiv, pentru dezbateră și aprobarea documentului respectiv.

De asemenea, Nicolae Ceaușescu a propus, și participanții la reuniune au aprobat, să fie amânată până în toamna aceluia an vizita în România a delegației de partid și guvernamentale a U.R.S.S., care urma să semneze noul tratat româno-sovietic de prietenie, colaborare și asistență mutuală.

PREȘEDINTELE NIXON MODIFICĂ DATA DESCHIDERII CONGRESULUI AL X-LEA

Protocolul nr. 28 al ședinței Comitetului Executiv din ziua de 17 iulie 1969

Au participat tovarășii Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Chivu Stoica,

Paul Niculescu-Mizil, Maxim Berghianu, Constantin Drăgan, Anaș Fazekas, Petre Lupu, Manea Mănescu, Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Vasile Vâlcu, Ștefan Voitec, Iosif Banc, Petre Blajovici,

Dumitru Popa, Dumitru Popescu, Mihai Dalea.

Au lipsit de la ședință tovarășii Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Virgil Trofin, Ilie Verdet, Florian Dănălache, Gheorghe Rădulescu, Dumitru

În cursul discuției, Emil Bodnăraș a insistat să se răspundă la propunerea făcută de partea sovietică pentru fixarea perioadei de desfășurare a vizitei, astfel încât „să nu lăsăm impresia unui sentiment de supărare“. Nicolae Ceaușescu a fost de acord cu ideea lui Emil Bodnăraș, iar ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. a luat sfârșit, fără să existe vreun indiciu în legătură cu surpriza de proporții din ziua următoare.

17 iulie 1969. Președintele Statelor Unite ale Americii și-a exprimat dorința de a veni în România, într-o vizită oficială, în perioada 2-3 august 1969. Reprezentanții Ministerului român al Afacerilor Externe au înștiințat imediat Bucureștii. Inițial, vizita fusese anunțată pentru începutul lunii august, fără a se preciza exact data. Proiectul de program al vizitei lui Richard Nixon în România (aprobat la 7 iulie 1969 de membrii Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R.) a fost reanalizat rapid, iar Nicolae Ceaușescu i-a convocat de urgență, într-o ședință, pe membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. pentru a aproba decalarea cu două zile a datei de începere a Congresului al X-lea al P.C.R. Prezentăm în continuare protocolul și stenograma ședinței extraordinare a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., desfășurate în ziua de 17 iulie 1969. Cele două documente inedite pot fi consultate la Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond C.C. al P.C.R. – Cămară, dosarul nr. 99/1969, f. 2; 4-5.

Coliu, Emil Drăgănescu, Mihai Gere, Vasile Patilineț, deoarece au fost plecați pe teren în vederea pregătirii conferințelor organizațiilor de partid județene [...]

La propunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, Comitetul Executiv a hotărât ca deschiderea lucrărilor Congresului al X-lea al P.C.R. să aibă loc în ziua de 6 august 1969, orele 10.00 [...]

ss. Nicolae Ceaușescu

Stenograma ședinței Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 17 iulie 1969

[...] *Tov. Nicolae Ceaușescu:* Iată, tovarăși, de ce am vrut să facem această ședință scurtă.

In legătură cu congresul, noi l-am convocat pentru ziua de 4 august. Poate [că trebuie] să-l amânăm cu câteva zile. Eu m-am gândit la două

... și baia de mulțime, în cinstea vizitei liderului american, pe străzile Capitalei

Menționăm faptul că reuniunea din ziua de 17 iulie 1969 a durat doar 10 minute, iar după încheierea ei au fost consultați, în aceeași zi, membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. și ai Secretariatului C.C. al P.C.R. care nu au putut participa la ședință, precum și toți membrii și membrii supleanți ai C.C. al P.C.R.

Pentru prima dată, un congres al unui partid comunist european era amânat din cauza efectuării unei vizite oficiale a „inamicului nr. 1“ al comunismului într-o țară din blocul sovietic.

Petre OPRIS

variante. Să-l apropiem de 23 august, dar se pun mai multe probleme. Aceasta ar fi o variantă. O altă variantă ar fi să-l amânăm cu două zile, în loc de 4 august, să înceapă pe 6 august [era o zi de miercuri], pentru că stă Nixon aici două zile și o să fie greu să primim delegațiile pentru congres. În plus, se ridică problema pavoazării.

Tov. I.Gh. Maurer: Poate ar fi bine să-l amânăm chiar cu trei zile.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cu două zile este suficient. Delegațiile din țările vecine vor veni luni și marți. Iugoslavii, de pildă, au și transmis că vor veni pe 3 [august], deci vor veni pe 5 august.

Sigur, vizita lui Nixon împune și pavoazare, însă noi nu facem pavoazare pentru congres decât luni și marți.

În primul rând, trebuie să comunicăm tuturor partidelor [pe] care le-am invitat la congres despre această amânare.

De asemenea, eu propun să se consulte ceilalți membri ai Comitetului Executiv și astăzi să consultăm, telefonic, pe membrii Comitetului Central. În comunicare să spunem așa: s-a stabilit ca congresul să

înceapă pe 6 august, la orele 10.00. Deci, dăm și ora.

Sunteți de acord, tovarăși? (toți tovarășii sunt de acord).

Tov. Petre Lupu: Fără motive, numai că Comitetul Central a hotărât.

Tov. Chivu Stoica: E bine așa, că facem mai pe îndelete.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și pe străini îi putem anunța, nu e o problemă. Chinezii au spus că au o hotărâre să nu mai trimită delegații la congrese. Pe urmă, ei au spus că s-ar crea o situație grea, că aici vor fi și sovieticii. Sigur, pentru ei n-ar fi ușor, dar nici pentru noi n-ar fi ușor.

Tov. Chivu Stoica: Delegațiile care vin la congres, le invităm și la aniversare [a zilei naționale a României]?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Pentru 23 august să rămână

numai țările socialiste, pentru că, dacă i-am invita pe unii, s-ar ridica o infinitate de probleme [în acel moment existau tensiuni între unele partide comuniste din țările nesocialiste, cât și între unele dintre acestea și Moscova - n.n.].

Tov. I.Gh. Maurer: Și eu sunt absolut [de acord] pentru ideea să invităm numai țările socialiste [la aniversarea zilei naționale a României], pentru că altfel se creează probleme; chiar dacă nu vor veni chinezii și albanezii, vor veni ceilalți.

Tov. Gheorghe Stoica: Se poate ca albanezii să vină la a 25-a aniversare [națională a României].

Tov. I.Gh. Maurer: Se poate.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cu acestea, terminăm ședința. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

ALBUM ISTORIC

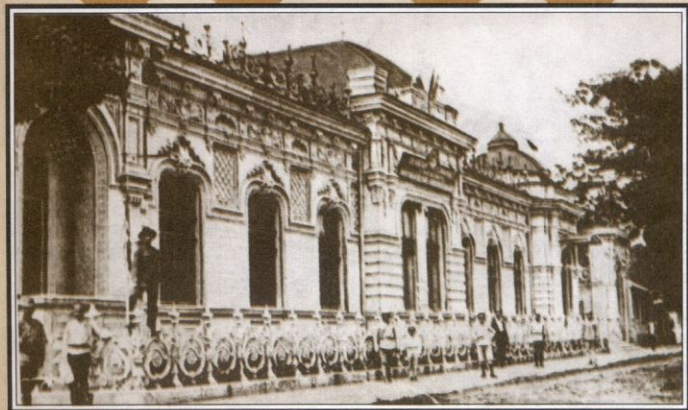
Subiectul Albumului istoric din acest număr nu putea fi altul decât Basarabia.

Vă oferim câteva ilustrate de epocă, ce reînvie atmosfera de acum un secol.

O imagine de la țară

Clădirea din Chișinău în care a funcționat Ministerul Basarabiei

Spitalul de copii...

...și Seminarul teologic din Chișinău

Vedere generală a oraşului

Strada Mihai Viteazul din Cetatea Albă

Sediile sucursalelor B.N.R. de la Iași, Craiova, Brăila, Galați (în sensul acelor de ceasornic, începând din stânga sus); în centru, Banca Națională a României – sediul vechi (interbelic)

SUCURSALE ȘI AGENȚII ALE B.N.R. (1880-1930)

MIHAELA TONE, CRISTIAN PĂUNESCU

Legea pentru înființarea unei bănci de scompt și circulațiune a fost promulgată de principele Carol I la 11 aprilie 1880 și publicată în Monitorul oficial șase zile mai târziu. Actul normativ purta semnăturile lui Dimitrie Ghika, președintele Senatului, C.A. Rosetti, președintele Adunării Deputaților, Ion I. Câmpineanu, ministru secretar de stat la Departamentul de Finanțe, și Anăstase Stolojan, ministru secretar de stat la Departamentul de Justiție. Astfel, Banca Națională a României a luat ființă, sub forma unei societăți anonime, cu privilegiul exclusiv de a emite bilete de bancă la purtător și cu un capital social de 30.000.000 lei, sumă impresionantă, pentru a inspira încredere populației. Aceasta era prima condiție ca biletele de bancă să fie acceptate pe piață. Două treimi dintre acțiunile băncii aparțineau particularilor, iar o treime statului. Caracterul mixt al provenienței capitalului era expresia intenției de a impune prestigiu biletelor de bancă emise de B.N.R., astfel încât proiectul de înființare a băncii să nu eșueze din cauza lipsei subscriitorilor și, în același timp, să existe o garanție pentru guvern că interesele sale nu vor fi limitate în avantajul intereselor particularilor.

În rândurile ce urmează, vom prezenta, pe baza unor documente inedite din Arhiva Băncii Naționale a României, Fond Consiliul de Administrație și Colecția Acte de proprietate, modul cum s-au creat, în primii 50 ani de existență ai B.N.R., sucursalele și agențiile sale.

Statul român a acordat băncii concesiu de privilegiu de emisiune, solicitându-i asumarea unor obligații: retragerea din circulație, în cel mult patru ani, a biletelor ipotecare; plasarea unei sume, egală cu jumătate din capitalul social vărsat, în efecte publice românești; efectuarea fără nici o indemnizație a serviciului de casierie pentru stat; menținerea unei dobânzi maxime de 7% pentru operațiunile de scont, urmărindu-se astfel păstrarea unui credit ieftin la B.N.R.; înființarea de sucursale și agenții în principalele orașe din țară, măsură menită să ușureze răspândirea în teritoriu a noilor mijloace de plată și efectuarea serviciului de trezorerie. De altfel, chiar în articolul 3 al *Legii pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune* se preciza că banca „va înstitui câte o sucursală în fiecare capitală de județ și în toate localitățile din țară unde trebuința va cere. Acum imediat va înființa sucursale în Iași, Galați, Brăila și Craiova”. Apariția sucursalelor și a agențiilor B.N.R. a însemnat trezirea la viață a multora dintre orașele țării. Posibilitatea de a obține credite ieftine, prin scontarea hârtiilor de valoare (achitarea anticipată de către bancă a valorii unei polițe, a unei cambii sau a altui efect de comerț, banca reținând taxa scontului corespunzătoare timpului de așteptare și eventualelor riscuri, care treceau asupra ei) chiar în orașul sau zona în care își desfășurau afacerile, a repre-

zentat un ajutor substanțial pentru industriași, comercianți și agricultori.

După instalarea primului guvernator al Băncii Naționale, Ion I. Câmpineanu, la 15 iulie 1880, urmată, a doua zi, de alegerea și numirea membrilor primului Consiliu de Administrație și ai primului Consiliu general, în a doua parte a anului, a început angajarea șefilor celor patru

Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune a fost promulgată de principele Carol I

sucursale și a primilor „împiegăți”. Astfel, la Craiova, au fost numiți: Elefterie Cornetti, în calitate de șef al sucursalei, Christache Ștefănescu, mai întâi, funcționar principal, apoi casier, Nicolae Malianu, contabil, Polisu Gioroceanu, verificator, și Petrarhe Oprescu, intendent. Potrivit deciziei Consiliului de Administrație din 30 noiembrie 1880, „remunerațiunea acestor domni va începe de la funcționarea sucursalei”. Până atunci, Elefterie Cornetti și Christache Ștefănescu au fost

chemați în „Administrațiunea centrală a băncii, pentru a studia și pentru a funcționa după îndatoririle ce li se vor pune”.

La 8 decembrie 1880, M. Ganea a fost numit directorul Sucursalei Iași, iar la 22 ianuarie 1881; Consiliul de Administrație a dispus și alte numiri: David Wortman, contabil, și Ioan Bogdan, casier. Ultimul primea și 2.500 lei pentru a cumpăra mobilierul și casele de fier necesare. Constantin Flea a devenit director al Sucursalei Brăila la 23 februarie 1881, iar la 5 martie 1881 au avut loc și alte numiri: L. Spacu, contabil, și I.G. Carapan, casier. Personalul Sucursalei Galați a fost numit la 4 martie (Antoniu Borghetti, director) și 6 martie 1881 (Miltiade Portocală, contabil, C. Apostol, casier).

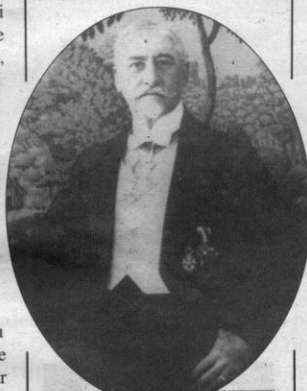
După asigurarea personalului necesar, în primele luni ale anului 1881, Consiliul de Administrație a pus în aplicare ultimele măsuri organizatorice menite să asigure, în cel mai scurt timp, inaugurarea operațiunilor la sucursale. Astfel, a examinat și admis cererea Administrației centrale de a se pune în circulație bilete de bancă pentru suma de 2.800.000 lei. Debutul activității sucursalelor necesita înzestrarea acestora cu un stoc de bilete de bancă în vederea susținerii operațiunilor bancare. A acordat suma de 150.000 lei pentru bugetul celor patru sucursale și a hotărât ca, în termen de trei luni, directorii acestora să depună garanție

câte 20 de acțiuni B.N.R., iar casierii câte zece acțiuni. A aprobat listele cu persoanele și casele de comerț acceptate de sucursale pentru a deschide conturi curente cu facultatea de scont și a recomandat directorilor și membrilor Comitetului de scont din sucursale să fie cât se poate de scrupuloși în admiterea efectelor la scont. A stabilit „statul de lefurile” funcționării din sucursale pe anul 1881, după cum urmează: cei patru directori primeau câte 1.000 lei pe lună (48.000 lei), cei patru casieri între 350 și 500 lei pe lună (24.000 lei), cei patru contabili între 350 și 500 lei pe lună (24.000 lei), cei patru impiegați între 120 și 150 lei pe lună (7.200 lei), iar oamenii de serviciu aveau repartizați 5.000 lei pentru salarii pe întregul an.

La 1 martie 1881, și-au început operațiunile sucursalele Iași și Craiova, iar la 16 martie același an și-au deschis porțile sucursalele Galați și Brăila. Încă din primele luni de funcționare, trei dintre sucursale au înregistrat profit, realizând, la sfârșitul anului 1881, un venit net de 134.503 lei. La Craiova, ca urmare a unei recolte agricole slabe și a lipsei exportului, activitatea sucursalei a fost sub așteptări, iar cheltuielile au fost mai mari decât profitul.

Tot în anul 1881, a intrat în vigoare *Regulamentul interior al sucursalelor*, document care reglementa activitatea Consiliului general al su-

cursalelor, activitatea Comitetului de scont și a celui de control, organizarea celor două case de bani (casa jurnalieră și casa de rezervă), condițiile pentru deschiderea conturilor curente cu facultatea de scont și condițiile de desfășurare a scontului, operațiunile de avansuri pe gaj de depozite de titluri, constituirea arhivei și accesul la documentele depuse în

Arhitectul Nicolae Cerchez

arhivă, întocmirea bugetului, precum și activitatea de control la sucursale, în cadrul căreia toată conducerea Băncii, inclusiv guvernatorul, realiza un număr cu adevărat impresionant de deplasări, mai ales după anul 1900, când rețeaua de agenții s-a extins la nivelul întregului regat de atunci.

În primii ani, sucursalele B.N.R. au funcționat în sedii închiriate. Chiar din 1880, Consiliul de Administrație a aprobat închirierea unor imobile pentru sediile sucursa-

lelor. La Galați, a fost închiriată casa familiei Kalerghi, pentru patru ani, cu prețul de 4.000 lei pe fiecare an; la Iași, casele lui Dimitrie Cozadiu, de la „1 ianuarie până la Sfântul Gheorghe 1881”, cu o chirie de 2.000 lei anual, iar la Brăila, un imobil a cărui chirie ajungea la 3.000 lei pe an.

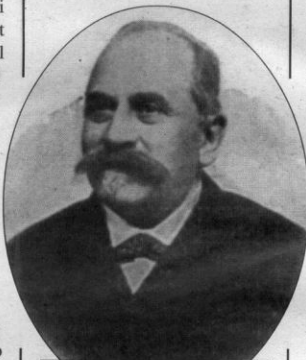
Cu intenția declarată de a avea în țară sedii pe măsura prestigiului unei bănci centrale, dar și pentru a asigura spații adecvate operațiunilor bancare, Consiliul de Administrație a urmărit îndeaproape achiziționarea de terenuri în cele patru orașe, întocmirea proiectelor pentru viitoarele construcții și realizarea acestora. La 21 aprilie 1882, Consiliul general, luând în dezbatere problema achiziționării unui local pentru Sucursala Iași, a acceptat, în principiu, cumpărarea caselor Ghica din str. Lăpușneanu, urmând ca evaluarea proprietății să fie făcută de un arhitect.

În anul 1883, Consiliul de Administrație a aprobat achiziționarea unui teren în Galați, strada Văduvoiu, devenită strada Municipală, de la „domnișoarele Evlambia și Elena Catacazi, moștenitoarele mamei lor, Faranghița Catacazi”, la prețul de 45.000 lei. Acest teren era destinat construirii sediului sucursalei din localitate. I. Procopie Dimitrescu, director în Administrația centrală a B.N.R., era autorizat să autentifice și să transcrie actul de vânzare-cumpărare la Tribunalul Covurului și să depună toate

actele de proprietate ale terenului, noi și vechi, la Arhiva băncii. La 13 iunie 1884, Consiliul general a aprobat achiziționarea unui teren din Iași, situat pe Strada Mare, în valoare de 55.000 lei, de la familia Cantacuzino. La Brăila, în septembrie 1884, B.N.R. a cumpărat de la frații Ștefan și Anghel Dimitrie un teren situat în strada Silistra, fostă Sfântul Mihail. Din actele de proprietate prezentate de vânzători rezultă că locul era așezat lângă Biserica Elină. Actul este însoțit de un plan al locului întocmit de inginerul Rigal „pentru o corectă delimitare”. De asemenea, B.N.R. a cumpărat de la C.G. Fotino un alt teren, aflat în apropiere. În actul de punere în posesie prezentat de Fotino, terenul este numit „la baia turcească”, stabiliment care, în jurul anului 1830, fusese proprietatea lui Hagi Agop și Serabion Erapozoglu.

La 13 februarie 1885, Nicolae Cerchez, șeful Serviciului de arhitectură, a prezentat Consiliului general planurile și devizele pentru localurile sucursalelor Galați, Brăila și Iași. Planurile au fost aprobate și s-a decis începerea lucrărilor, stabilindu-se și suma de 170.000 lei pentru fiecare sucursală. Peste numai o lună, la 20 martie 1885, Anton Carp, locțiitorul de guvernator, informă Consiliul general în legătură cu licitațiile care s-au desfășurat pentru lucrările de construcție la sucursale. Consiliul a decis încheierea

următoarelor contracte: pentru Sucursala Galați, cu Domenico Costa și D. Nedelcu, asociați, cu 8,25% sub devizul prezentat; pentru Sucursala Brăila, cu I. Triandafil, cu 8,25% sub devizul prezentat; pentru Sucursala Iași, cu W. Solomonică, cu prețul din deviz, dar cu însărcinarea de a demola clădirea veche. De asemenea, Consiliul general

Anastase Stolojan,
ministru secretar de stat
la Departamentul de Justiție

a autorizat Administrația să folosească câte 6.000 lei, la fiecare sucursală, pentru cheltuielile de dirijare și supraveghere a lucrărilor.

Odată cu începerea lucrărilor la sediul din Galați, terenul s-a dovedit insuficient, astfel că, în aprilie 1885, prin actul de vânzare-cumpărare autentificat de Tribunalul județului Covurlui, a fost cumpărat de la Reisa Kaufstein locul din strada Văduvoiu nr. 22, învecinat cu proprietatea băncii. De asemenea, în luna mai a

aceluiași an, B.N.R., reprezentată de Elefterie Cornetti, șeful Sucursalei Craiova, a cumpărat de la Barbu și Iorgu Isvoranu un teren în Craiova, situat pe str. Unirii și str. Liceului, cu prețul de 54.000 lei.

La 16 iulie 1886, directorul Eugeniu Carada a informat Consiliul general că lucrările la construcția localurilor pentru cele patru sucursale se află în stadiul final, iar la Sfântul Dumitru, serviciile acestora se vor putea instala în noile clădiri, urmând ca în anii următori să se finalizeze lucrările de detaliu. În toamna anului 1888, pe baza proceselor verbale încheiate de Nicolae Cerchez, cu ocazia recepției definitive a localurilor din Iași, Galați și Brăila, Consiliul de Administrație a aprobat recepția, precum și restituirea garanțiilor întreprinzătorilor. Având în vedere că și lucrările la sediul Sucursalei Craiova erau în faza finală și, în scurt timp, administrația urma să se mute în noul sediu, în Raportul Consiliului de Administrație către Adunarea Generală a Acționarilor, din 18 februarie 1890, se menționează: „Construcția tuturor imobilelor sucursalelor Băncii este [...] terminată în întregime. Cea din București este aproape terminată, cu excepția lucrărilor de decorațiune interioară ale unor părți ale clădirii. Imprimeria este deja [...] instalată în noul edificiu”. ■

(Va urma)

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMANIA

MINISTERUL DE INTERNE

În 1968, într-un discurs, Nicolae Ceaușescu i-a declarat „nebuni” pe cei care credeau că pot distruge regimul comunist. Drept urmare, organele de „ordine” din acea vreme au considerat declarația secretarului general al P.C.R. un îndemn „revoluționar” pentru anihilarea elementelor „dușmănoase” față de construirea socialismului.

Scriitorul disident Paul Goma

„NEBUNII” REGIMULUI COMUNIST

COSTEL OPREA

● Paul Goma, tracasat prin telefon sau de către „surse” trimise special ● Scrisori anonime din județe, pentru intimidare ● „Să plece”, după care îi ridicau cetățenia ● Informatorii Direcției a III-a le explică diplomaților occidentali că Paul Goma acționa dirijat din străinătate ● Un muncitor deziluzionat de comunism ● Securitatea decide: este nebun! ● Medicii se acoperă de hârtii, bolnavii cu pământ

După ce, în 1964, fuseseră eliberați ultimii deținuți politici și în contextul normalizării relațiilor cu lumea occidentală, regimul Ceaușescu a fost silit să adopte măsuri perverse pentru anihilarea „dușmanului de clasă”. Una dintre soluții a fost așa-zisul tratament pentru „psihiatrică politică”. Cei vizați erau declarați persoane cu probleme psihice și trebuia închiși în spitale de specialitate. Așa s-a ajuns ca mulți adversari ai regimului să facă pușcărie „psihiatrică” în unități medi-

cale cum ar fi Spitalul 9 din București, Spitalul Săpoca (Buzău), Voila și Urlați (Prahova). Aici au fost tratați ca nebuni, ca elemente care nu au discernământ și care nu se pot întoarce în societate decât după un tratament corespunzător. Multe persoane închise au devenit adevărate „legume” și nu au mai reușit să-și revină decât după foarte mult timp.

Cazul cel mai ilustrativ este cel al lui Paul Goma, care trebuia anihilat, după cum se arată în documentele aflate la Consiliul Național pentru Stu-

dierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.). Goma, un cunoscut disident al regimului Ceaușescu, a aderat la Charta 77 din Cehoslovacia, o mișcare a intelectualității anticomuniste. Drept urmare, la 17 martie 1977, Ministerul de Interne, Direcția I de Securitate, condusă de generalul Nicolae Pleșiță, emitea un plan de măsuri pentru anihilarea și neutralizarea acțiunilor ostile ale lui Paul Goma. În ordinul emis se spunea că trebuie întreprinse toate eforturile pentru întreruperea

Muncitorul Vasile Paraschiv, autorul recentului volum
Așa nu se mai poate, tovarășe Ceaușescu!

intimidare, descurajare, protest și amenințare". Unii vecini au fost racolați de Securitate: „Se va acționa în continuare pentru a i se crea o atmosferă de respingere în bloc, cartier și localitatea Breaza, unde va locui începând de la 25 martie“.

Mai departe se spunea: „Acțiunile vor continua prin recrutarea a doi-trei psihiatri de încredere, care îl vor vizita cu diverse prețuri, în scopul de a prezenta concluzii cu privire la vulnerabilitățile sale, în funcție de

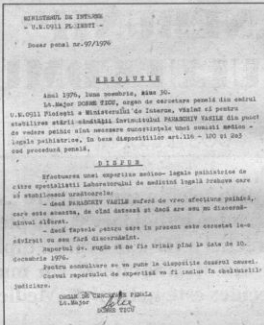
pentru a i se ridica cetățenia română. Direcția I și Unitatea Specială [T.O., adică Tehnică Operativă, cei care se ocupau cu interceptarea telefoanelor] „vor lua măsuri pentru pregătirea condițiilor de control prin mijloace speciale la Breaza, unde postul telefonic din această localitate îi va fi deranjat periodic“.

În acest plan de anihilare a lui Goma se mai avea în vedere și compromiterea sa la unele ambasade din București. Astfel, „prin sursele informative ale Direcției a III-a se va acționa pentru discreditarea lui Paul Goma față de diplomații străini, îndeosebi de la ambasadele S.U.A., Angliei, R.F. Germania și Franței, și influențarea lor pentru a cere guvernului pe care la reprezintă să nu susțină această campanie“.

Totodată, Securitatea avea în vedere discreditarea lui Goma prin intermediul unor agenți CIA: „Pe linia diplomaților americani, «Ovidiu», «Bistrițeanu», «Florian»,

legăturilor lui Goma cu intelectualii din Occident, cu Radio „Europa Liberă“ și pentru combaterea îndemnurilor de instigare la lupta anticomunistă. Astfel, Direcția I „va întreprinde acțiuni de descurajare, deurtare și intimidare“ a lui Goma. „Se va iniția o acțiune permanentă de tracasare prin telefon a lui Paul Goma, în scopul de a-l timora și determina să nu răspundă la apeluri.“ De asemenea, „vor fi selecționate surse informative și alte persoane de încredere, care să-l contacteze pentru a intra în dispute de natură a-i ocupa timpul și crea o stare de tensiune“. Pentru descurajarea „disidentului“, „va fi instruită și trimisă o persoană, care să accentueze disputa până la a rupe demonstrativ scrisoarea [pe] care o posedă, cu semăturile respective“. În același timp, „se va organiza ca aproape zilnic să primească din capitală și județe scrisori și anonime cu conținut de

care vor folosi și alte măsuri de natură a-l anihila. Goma va fi bombardat cu telefoane în numele unor organe de presă străine, care, sub pretextul că doresc să-i ia interviuri, îi vor adresa opinii depreciaive și descurajante“. Goma trebuia să fie influențat să plece în străinătate, iar în cazul în care păreașă țara, urma să se facă propuneri

Rezoluția din 1976, prin care se dispunea efectuarea unei expertize medico legale psihiatrice...

... și referatul de neîncepere a urmăririi penale în cazul său

«Dobre», «Luca», «Barbu», se va acționa pe lângă diplomații Triton John și Connell James, consilieri politici, cadre C.I.A., cunoscuți ca fiind preocupați să dețină date despre Paul Goma, în sensul de a le plasa informații care să îl discrediteze, subliniind că acesta nu reprezintă nimic pentru literatura română, fiind o persoană care s-a antrenat într-un joc politic dirijat de străinătate“. În documentele de la C.N.S.A.S. se mai spune că „deoarece la Ambasada americană se cunoaște că o funcționară română a difuzat în rândul diplomaților străini că Paul Goma ar fi agent al unei puteri străine, prin informatorul «Bistrițeanu» vom susține această versiune, accentuând că Goma a acceptat acest joc pentru a compromite Conferința de la Belgrad“ (unde urma să se desfășoare Reuniunea general-europeană consacrată securității și cooperării pe continent). Iar „în cazul ambadorului Harry Barnes, cunoscut că are o influență mare asupra conducerii postului «Europa Liberă», prin informatorii «Barbu» și «Gelu Barbu», vom acționa pentru a-i atrage atenția că oamenii de cultură consideră inoportună campania dusă de Goma“.

Un alt caz de psihiatrie politică, devenit clasic, este cel al lui Vasile Paraschiv. Acesta, de meserie electro-mecanic, a lucrat la Întreprinderea de aparate de măsură și control de la Otopeni. El a susținut cu obstinație, timp de mai mulți ani, înființarea unui sindicat liber și a

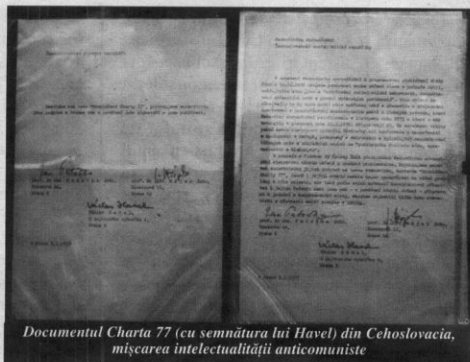
criticat regimul comunist, în care a crezut, dar care i-a trădat așteptările. Paraschiv a fost bătut, maltratat, considerat nebun și tratat ca atare, închis în mai multe spitale de psihiatrie. „Am luat cuvântul la o adunare de partid și am declarat public că nu mai vreau să fiu membru de partid. Așa am fost acuzat că am întors spatele muncitorilor și am fost săltat de securiști“, ne-a povestit Paraschiv. A fost judecat pentru săvârșirea infracțiunii de propagandă împotriva orânduirii socialiste, pe baza articolului 166, alin. 2, Cod penal. Nu a fost condamnat la pușcărie, ci, pe motiv că nu era în deplinătatea facultăților mintale, s-a luat decizia să fie închis într-un spital de psihiatrie. Diagnostic: psihoză delirant revendicativă sistematizată. În dosarul de urmărire informativă al Securității, aflat la C.N.S.A.S., se arată: „La percheziția domiciliară din data de 12.11.1976 au fost

găsite un număr de șapte scrisori cu același conținut dușmănos ce urma să fie expediate posturilor de radio «Europa Liberă» și «Vocea Americii», precum și o serie de materiale cu adnotări din comunicatele acestor posturi. Fiind cercetat cu privire la faptele ce i se impută învinutului Paraschiv Vasile, a declarat că scrisorile ce le-a conceput și redactat, precum și scrisoarea expedită sunt ideile sale, pe care le consideră ca fiind juste, nefiind de acord cu politica statului nostru, fapt dovedit și prin aceea că în anul 1969 a cerut să fie scos din partid.“ Drept consecință, pentru că a intrat în conflict cu regimul comunist, Securitatea l-a declarat nebun și a fost dat pe mâna psihiatrilor. Psihiatrii au confirmat diagnosticul impus de Securitate: nebun. În foaia de observație clinică generală se arată că Paraschiv „are comportament anxios delirant, delir persecuție, disfuncție a instinctului de

Imagine de la Conferința de la Belgrad, consacrată securității și cooperării pe continentul european

conservare (psihogenetică). Treptat, din 1969, dezvoltă o stare depresiv-reaktivă (afirma o evacuare din domiciliu, conflicte la locul de muncă). Scrie o serie de scrisori iresponsabile față de autoritățile noastre și chiar din străinătate. Comportament antisocial“.

Documentul Charta 77 (cu semnătura lui Havel) din Cehoslovacia, mișcarea intelectualității anticomuniste

Vasile Paraschiv a fost închis în mai multe spitale din țară: Voila și Urlați (Prahova), Săpoca (Buzău). El ne-a povestit calvarul prin care a trecut: „Mai întâi, am fost internat la Urlați de locotenentul de Securitate Ticu Dobre. Medicul care m-a declarat nebun, la ordinul Securității, a fost Cherestegheanu. Am stat într-o cameră cu gratii la uși și la geam. Apoi, în 1969, când a venit Nixon în țară, am fost ridicat din nou, împreună cu alte 30 de persoane, considerate periculoase. Am fost băgați într-o dubă. Mai întâi, directorul de la Urlați ne-a refuzat, spunând că noi nu suntem bolnavi și că nu trebuie să fim internați. Dar apoi a venit ordinul de la Direcția de Sănătate, la presiunile securiștilor. Îi primești și apoi le dai pijamale noi, așa a sunat ordinul pe care l-a dat cel care ne însoțea. Am stat internați cinci zile.“

Paraschiv ne vorbește și despre internarea sa la Spitalul de la Săpoca (Buzău): „Am vrut să-l vizitez pe Paul Goma,

la domiciliul său din Drumul Taberei. Dar securiștii m-au săltat imediat și m-au trimis la Săpoca. Aici am fost luat în primire de alt politruc, Anton Nicolau, colaborator al Securității. Am fost internat la secția 2, de bolnavi cronici, violenți și periculoși, de unde nimeni nu avea voie să iasă“. Și la acest spital, Paraschiv a fost diagnosticat: dezvoltare paranoică. Continuă relatarea calvarului: „Aici, medicii știau situația mea, știau că am fost adus pe considerente politice, că nu sunt nebun. Dar nu au făcut nimic“. Mai mult, securiștii nu s-au oprit doar la tratamentul psihiatric. Astfel, după cum ne-a spus Paraschiv, în 1989 a fost săltat de pe stradă și dus în beciurile Securității: „Am fost așezat pe o bancă lungă și îngustă, legat cu cătușe și cablu de apă rece pe gât. Aici am fost bătut cu săculeți de nisip în cap. Mă lăsau puțin, iar dimineața începeau din nou. Fără apă și mâncare. După care am fost dus la spitalul de

la Voila. Dar aici am fost tratat bine și salvat de la moarte. După ce mi-am revenit, directorul de aici, Moruzzi Petrea, mi-a ținut o lecție de politică timp de 60 de minute. Mi-a spus că medicii se acooperă de hârtii, iar bolnavii cu pământ.“

Despre acest caz ne-a vorbit și fostul director al spitalului, Gheorghe Ionescu. „Paraschiv a fost aici de două ori. Eram medic pe vremea aceea la acest spital. Știam care este situația sa. Toți medicii vorbeau despre acest lucru. Interesant este faptul că în 1987, când eram de gardă, am fost informat că a fost adus din nou. Nu-l cunoșteam. Era un personaj mic, dar foarte voinic, cu alură de halterofil. A fost internat la pavilionul castel, singur, izolat. A doua zi, a venit un securist să-l externeze. Eu i-am spus că nu-mi asum răspunderea, dar dacă vrea el, este treaba lui. După 1989, am înțeles că, de fapt, cel declarat Paraschiv nu era el și că scenariul era să fie eliminat în pădurile din jur“, mai susține directorul Ionescu. Paraschiv urma să fie ucis în altă parte. Cel internat sub numele lui trebuia să simuleze o tentativă de fugă din spital, iar organele de ordine fuseseră silite să îl anihileze deoarece era foarte violent. ■

UN BOIER MOLDAV LA CUMPĂNĂ DE VREMI IORDACHE CATARGIU

SORIN IFTIMI

În colecțiile Muzeului de Istorie din Iași se află patru portrete în ulei, în care sunt înfățișați episcopii Spitalului Sf. Spiridon din Iași. Unul dintre ele mi-a reținut mai mult atenția și am avut curiozitatea să aflu ce poveste se află în spatele lui. Inscripția din partea de jos îi dezvăluie identitatea: Logofătul și cavaler[ul] Iordache Catargiu [în alte documente menționat și sub forma Catargi], fostu episcopu la Casa Spitalului Central din M-reă Sântului Spiridon.

Căciula de pe cap poate fi identificată cu un giugiuman, fiind confecționată din blană de samur, cu fundul de postav. Giugiumanul era purtat mai ales de domni, care îi adăugau un surguci (panaș) cu egretă, în partea dreaptă. Era folosit uneori și de boieri, însă numai la ceremonii. Cel domnesc avea fundul alb, cele ale boierilor roșu. Iordache Catargiu avea mari ambiții de parvenire, așa cum se poate observa și după giugiumanul pe care îl poartă, similar celui domnesc; numai surgucii îi lipsea.

Barba, impozantă, era și ea un indiciu de rang; în epocă doar un boier de clasa I, făcând parte din protipendadă, avea privilegiul să afișeze o asemenea podoabă facială.

Personajul este îmbrăcat cu un antieru din stofă fină, vărgată în bleu și auriu. Mijlocul este încins cu un taclit (șal indian de cașmir), piesă de lux. La acest brâu se purta, de obicei, și un hanger, care lipsește în portretul de față. Deasupra are giubea grea (haină lungă), din stofă de lână merinos numită pambriu, îmblănită cu samur.

Bărbatul din tablou poartă decorații, care ne oferă și ele elemente de datare. Asemenea distincții apar tot mai des în Principate după 1830, începând cu domniile regulamentare. Era o modalitate prin care autoritățile ruse încercau să-și asigure simpatia marilor boierimi din Țările Române. Iordache Catargiu are trei decorații: una dintre ele, „Sf. Stanislav“, este atârnată cu o lentă la gât (ca în cazul trepte de comandor).

Celelalte două, prinse în partea stângă a pieptului, peste gulerul de samur al giubelei, par a fi Ordinul „Sf. Ana“, cu placă, și, probabil, Ordinul „Sf. Vladimir“, în formă de cruce aurită. Panglica acesteia din urmă, galben-aurie cu o dungă neagră, arată culorile Casei Imperiale a Rusiei.

*Măria Ta!
Fur, furi, fură, furăm,
furați, fură.
Slugă preaplecată, Iordache Catargiu*

O descriere de epocă se referă, de altfel, la decorarea lui Iordache Catargiu cu înaltul Ordin „Sf. Stanislav” clasa a II-a cu stea. Distincția fusese primită la 11 decembrie 1830, când puterea proteitoare, Rusia, i-a decorat pe membrii Comitetului pentru alcătuirea proiectului Regulamentului Organic.

Bonapartist și francmason

Iordache era fiul lui Costin Catargiu, primul proprietar cunoscut al Palatului Unirii, de pe str. Lăpușneanu din Iași. Un raport rusesc de la 1828 îl menționează pe C. Catargiu, pe atunci în vârstă de 65 de ani, drept rudă a lui Ioan Sandu Sturza vodă, primul domn pământean, după epoca fanariotă (1822-1828), ocupând dregătoria de mare logofăt.

În timpul ocupației rusești din 1806-1812, boierimea română, dezamăgită de administrația țaristă și fascinată de victoriile împăratului Napoleon, a luat în calcul și varianta unui protectorat al Franței asupra Țărilor Române. În acest scop, în vara anului 1810, au fost trimiși la Paris doi emisari de vază: logofătul muntean Constantin Dădăescu (*Magazin istoric*, nr. 6/1969) și Iordache Catargiu. Cumnata celui din urmă,

Smaranda Ruset (soția vornicului Dumitrache Bogdan), într-o epistolă către vistiernicul Iordache Rosetti-Roznovanu (cu totul devotat rușilor), dezvăluia planul de scoatere a rușilor din Moldova cu ajutorul lui Napoleon. Ieșind la iveală acest plan, majoritatea boierilor au negat că ar fi avut cunoștință de el, susținând că ar fi fost opera exclusivă a lui Iordache Catargiu, ceea ce, evident, era un neadevăr.

Ambasada Rusiei de la Paris informase despre faptul că spătarul Iordache Catargiu făcuse mare rău Rusiei și că spuse „neadevăruri” despre Moldova. La insis-

găzduit chiar în casa lui Iordache Catargiu.

Comandantul pieței Iașului a primit dispoziție din partea autorităților de ocupație ruse ca imediat după revenirea în țară, Iordache Catargiu să fie arestat discret și dus sub pază la cetatea Tiraspol de pe Nistru. Instrucțiunile precizau să fie reținute toate hârtiile care se vor găsi asupra celui arestat, dar acesta să fie tratat bine, să nu se facă nici o supărare casei sale și nici lui Sonini.

În hârtiile ridicate de ruși s-a găsit și o scrisoare a unei loji masonice, fapt ce ar fi scandalizat foarte tare boierimea Iașului. S-a găsit și cifrul corespondenței spătarului cu boierii din țară. Scrisorile erau în franceză și nu aveau un caracter compromițător. În cele din urmă, rușii nu au luat complotul prea în serios și, după câteva luni, Iordache s-a întors de la Tiraspol, fiind acceptat chiar și în funcții publice.

Generalul rus
Pavel Dmitrievici Kiselev

tentele lui Catargiu, francezii au trimis în Moldova un savant pe nume Sonini, care, sub acoperirea unei misiuni științifice, urma să facă o evaluare a situației politice la fața locului. Când Sonini a ajuns la Iași, a fost

Coperta Regulamentului Organic

„Cel mai mare hoț al Moldovei!“

În 1823 Ioan Sandu Sturdza a luat slujba Vistieriei de la nepotul său Petrarhe Sturdza (pe care îl bănuia de conspirație), ridicând la rangul de mare vistiernic pe Iordache Catargiu, întors din pribegie. Un an mai târziu, dovedindu-se că unii dintre boierii Divanului „fac prădăciuni cu turcii“, domnul este nevoit să-i înlăture din dregătorii. Sub această învinuire a fost îndepărtat din funcție și Iordache Catargiu, la 9 mai 1824.

Un raport din 31 ianuarie 1828, al lui Ivan P. Liprandi (șeful spionajului rusesc în

Radu Rosetti, nepotul lui Iordache Catargiu, recunoaște că bunicul său nu avea o reputație neprihănită în epocă. În domnia lui Scarlat Callimachi (1812-1819) se primiseră mai multe jale în care Iordache Catargiu era învinuit că fură (*kleptis*). Acesta răspunsese domnului tot în grecește: „*Avthenta! Klepto, kleptis, klepti, kleptomen, kleptite, kleptusi. Tapinotatos doulos, Iordache Catargiu*“, ceea ce în românește însemna: „Măria Ta! Fur, furi, fură, furăm, furați, fură. Slugă preaplecătă, Iordache Catargiu.“

Simțindu-se, poate, cu musca pe căciulă, domnul nu i-a aplicat nici o pedeapsă pentru această cutezanță.

Membru în „comitete și comisii“

Războiul ruso-turc din 1828-1829, încheiat prin Tratatul de pace de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829), a avut importante urmări pentru Țările Române. Între altele, Imperiul Otoman a fost obligat să acorde autonomie administrativă celor două Principate și să accepte menținerea ocupației militare

ruse până la achitarea despăgubirilor de război. Poarta se angaja să recunoască și să confirme regulamentele administrative elaborate de autoritățile ruse în timpul ocupației. Iordache Catargiu a fost ales în comisia de redactare a Regulamentului Organic, precum și în Comitetul de reformă moldovlah, „cunoscut fiind pentru zelul ce depusese pentru a satisface exageratele cereri de aprovizionare ale armatelor ruse“. În decembrie 1830, când s-au întors de la București, boierii Comitetului de reformă (Iordache Catargiu, Mihai Sturdza și Gheorghe Asachi) au fost decorați de administrația rusească, în semn de recunoaștere a activității depuse.

Iordache Catargiu (susținut și de Mihai Sturdza) a propus includerea în Regulamentul Organic a ideii unirii celor două Țări Române. Faptul fusese acceptat inițial de partea rusă, prin acordul exprimat de consulul rus Matvei Lvovici Minciaki (președintele celor două comisii de redactare a Regulamentului Organic) și Pavel Dmitrievici Kiselev (președintele plenipotențiar al celor două Divanuri). Temându-se că vreunul dintre

Postelnicul Costache Conachi, cumnatul lui Iordache Catargiu

zonă; Magazin istoric, nr. 5/2001) către generalul Pavel Kiselev, comandant al trupelor rusești din Principate, se referă la 38 de boieri moldoveni, între care și Iordache Catargiu. Acesta era caracterizat drept „om înzestrat, cu totul devotat țării, dar nedisciplinat și veșnic schimbător“. Mai este taxat ca „mare ticălos“ și „cel mai mare hoț al Moldovei“.

O ședință a Obșteștii Adunări a Țării Românești

acești reprezentanți ai administrației ruse ar fi putut deveni domn în Țările Române, Catargiu a introdus și amendamentul prin care se decidea că tronul românesc nu putea fi ocupat de un candidat care ar fi fost supus rus, otoman sau austriac. El cerea unirea celor două Principate sub „domn dintr-o dinastie străină, supus sub garanțiile Europei”. Ideea a devenit realitate abia prin hotărârile Congresului de Pace de la Paris din 1856, care pusesse capăt Războiului Crimeii, iar aceea a prințului străin va mai aștepta până în 1866.

În 1832, Iordache Catargiu a ajuns ministru „Dinlăuntru”, dregătorie în care s-a menținut până în 1837. Prințul N. Suțu, în *Memoriile* sale, îi face însă o caracterizare foarte critică: „Șeful Departamentului Din-

model de ambiguitate, lăsând să se întrevadă o minte sucită, întrebuițată spre a ocoli telul și a căuta echivocul și dublul înțeles. Credea așa că e la adăpost, pentru orice eventualitate, de reproșuri sau de responsabilitate.”

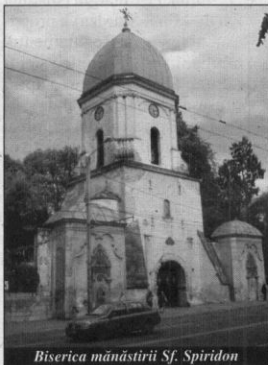
Un portret la fel de plastic i-a făcut și Anghel Valli, spion rus din Basarabia, atunci când trece în revistă pe cei 15 posibili candidați la postul de „domn regulamentar” al Moldovei: „Marele vistier Iordache Catargiu; plin de toate viciile, care înseamnă un adevărat sclerarat; imoral, necunosând din onoare decât numele, din probitate doar definiția; sugând fără scrupule sudoarea săracului, hrânindu-se fără să tremure din pâinea orfanului, într-un cuvânt, străin de orice sentiment de omenie și de dreptate. De o lăcomie pe care nimic nu o poate potoli, de o cruzime nemaipomenită în manifestările ei, mergând cu fruntea sus cu conștiința tuturor jecmănelilor, a tuturor crimelor de care s-a făcut vinovat, Mlădios, slugarnic cu superiorii, trufas și brutal cu subalternii, dar din nenorocire activ, întreprinzător, dibace în expeffdiente și mai presus de toate înzestrat cu destulă înțelepciune și

inteligentă.” În opinia acestui spion rus, Iordache Catargiu ar fi fost exemplarul cel mai ilustrativ al aprecierii lui Kiselev, potrivit căreia „boierii moldoveni erau cei mai turbulenți intriganți dintre toți oamenii cu barbă care mișună pe sub boltă cerească”.

Case, hanuri, moșii

La început, Iordache Catargiu a locuit la Iași în viitoarea „Casa Bașotă”, cumpărată pe la 1818, de la moștenitorii minori ai răposatului Manolache Manu, fost mare logofăt al Patriarhiei de Constantinopol. A stat aici probabil până în 1827, când casa a ars, în marele incendiu din acel an. Cea de-a doua locuință a sa a fost „Casa Catargi” din Copou, cumpărată mai apoi de Consulatul Austriac. Iordache Catargiu mai stăpâna un han în Tg. Făinii din Iași (în preajma Bisericii Albe), care avea 20 de încăperi și „zid împrejmuit”. Acest han a fost una dintre cele trei locații propuse pentru găzduirea Străzii Pământești, până la finalizarea construirii Cazarmii din incinta Curții Domnești.

În 1816, vornicul Iordache Catargiu stăpâna mai multe moșii: în ținutul Neamțului, avea Păstrăvenii, Rupfura și

Biserica mănăstirii Sf. Spiridon

lăuntru, logofătul Iordache Catargi; persoană lacomă de putere, dar totdeauna folosind-o nepotrivit, spirit vioi, mobil, dar în răspăr cu bunul simț. Inteligență dezvoltată, dar pusă în slujba șireteniei și a folosirii de mijloace necurate. În afaceri evita cu grijă să urmeze calea dreaptă. Atât cele spuse, cât și cele scrise de el erau în mod intenționat un

Casa Catargiu din Copou

Urmași

Cârligi, la care se adăugau Mărașeștii (ținutul Putna), Ionășeștii (Tecuci), Băseștii și Găgeștii (Fălciu), Lunganii de Jos și Hadâmbul (Cârligătura) și Vlădenii (Iași). Într-un raport rusesc din 1828 se arată că, la acea vreme, moșiile lui Iordache Catargi erau grevate de importante datorii neachitate.

Spre sfârșitul domniei lui Ioan Sandu Sturdza, la 16 februarie 1826, marele vistier nic Iordache Catargiu obține din partea domnului un hrisov prin care primea privilegiul de a face târg pe moșia sa de la Mărașești. Palatul lui Iordache Catargiu de aici se afla pe locul Parcului Public al orașului (ruinele clădirii, existente și astăzi, sunt cunoscute sub numele ultimului proprietar, Negropontes). După moartea lui Iordache, aici a rezidat fiul său, logofătul Costin Catargiu, care în 1834 a zidit și o biserică având hramul „Adormirea”. În vremea lui Costin conacul de la Mărașești era printre cele mai vestite curți boierești din Moldova, veșnic plină de oaspeți. Adesea, caleașca lui Cuza Vodă a poposit aici, pe când făcea naveta între cele două capitale.

Prima soție a lui Iordache Catargiu a fost Elena Rosetti, fiica lui Lascarache Rosetti și a Ilenei Iancoleu. Prin cele trei surori ale soției, a devenit cumnat cu postelnicul, cărturarul și poetul Costache Conachi, cu vornicii D. Bogdan și Constantin Cantacuzino.

Cea de a doua soție, Maria (Marghiolița) Conachi, era a treia fiică al lui Manolache Conachi. Maria fusese măritată cu Nicolae Balș (m. 1817), fiind mama viitorului caimacam Teodor Balș. Rămăsă văduvă, s-a recăsătorit la 1 iunie 1822, dar mariajul cu Iordache Catargiu n-a durat decât până la 10 septembrie 1825, când cei doi au divorțat.

Iordache Catargiu a avut mai mulți copii. Fiul său Costin a ajuns mare logofăt și ministru de Interne al Moldovei, ca și tatăl. Din această poziție, deținută sub caimacamul Vogoride, el promitea să anihileze pe unioniști, arătând că aceștia nu vor obține niciun loc în Obșteasca Adunare. Planul privitor la falsificarea voturilor a fost pus la cale de comun acord cu consulul aus-

triac, Godel, chiar în salonul casei Catargiu de la Copou. Costin Catargiu a fost căsătorit cu Smaranda, fiica lui George Balș, având șapte copii (Maria, Sofia, Olga, Elena, Alexandru, George și Lascăr; acesta din urmă nu trebuie confundat cu fruntașul conservator Lascăr Catargiu, în mai multe rânduri ministru și șef al guvernului).

Fiica cea mai mare a lui Costin Catargiu, Maria, a fost căsătorită cu Efreim Obrenovici, fratele întemeietorului dinastiei sârbe Obrenovici. Ea a fost mama lui Milan Obrenovici, regele Serbiei, născut la 22 august 1854, în conacul familiei mamei sale de la Mărașești. Maria a avut însă și o relație cu Alexandru I. Cuza, din care s-au născut cei doi fii naturali ai Domnului Unirii, Alexandru și Dimitrie.

Dintre băieții lui Costin, Alexandru a fost senator și ministru plenipotențiar al României la St. Petersburg, iar fratele său, colonelul Gheorghe Catargiu, a fost aghiotant domnesc sub Cuza Vodă și, apoi, multă vreme, aghiotant al regelui Milan al Serbiei, nepotul său de soră. ■

Primum la redacție

În revista *Magazin istoric*, din decembrie 2007, la paginile 73-76, ce cuprind cronică expoziției *Gheorghe Tattarescu și contemporanii săi în arta plastică românească*, deschisă la Palatul Sutu, în decembrie 2007, dintr-o greșeală regretabilă, independentă de autori, subtitlurile nu corespund în totalitate cu informațiile prezentate, astfel:

Perfecționarea la Paris textul se referă la studiile în Italia, atât ale lui Gheorghe Tattarescu, cât și ale contemporanilor săi. Tattarescu nu a făcut studii la Paris, unde s-a aflat doar în trecere.

Prima galerie de tablouri – în acest text se descriu strădaniile lui Gheorghe Tattarescu și ale lui Theodor Aman, în vederea înființării Școlii de Belle-Arte, precum și a unei galerii de artă. Considerăm că subtitlul este incomplet fără mențiunea înființării Școlii de Belle-Arte,

moment decisiv pentru istoria învățământului artistic românesc.

Participarea la Viena în text se continuă, de fapt, explicația din subtitlul anterior, fără să aibă legătură cu subiectul abordat. Astfel, textul face referire la participările lui Tattarescu și ale contemporanilor săi la expozițiile naționale și abia în final, tangențial, la expoziția de la Viena, creându-se o confuzie pentru cititor.

A zugrăvit peste 54 de biserici textul se referă în primul rând la unul dintre genurile practicate de acești artiști, și anume grafica (introdus în parte, nejustificat, în subtitlul anterior), precum și aportul acestor artiști la dezvoltarea artelor din secolul al XIX-lea, și nu în mod special la bisericile pictate de Tattarescu. ■

Așa vă place istoria?

Temerara tânără, în vestimentația atât de dragă; poarta casei părintești și monumentul de la Elabuga

HUSARUL DOMNIȘOARĂ

FLORENTINA DOLGHIN

Poate există cititori care își amintesc filmul *Balada husarilor*, producție care a rulat la jumătatea deceniului șapte al secolului trecut și pe ecranele noastre. Era o comedie lirică, a cărei acțiune se petrecea în 1812. Eroiina principală, Șurocika Azarova, în vârstă de 17 ani, participa deghizată în husar la campania contra armatei lui Napoleon, dând dovadă de mult curaj și inventivitate. De fapt, prin bravura ei, voia să-l impresioneze pe locotenentul Vladimir Rjevski, cu care urma să se căsătorească. Planul i-a reușit întocmai.

Șurocika a avut un model real în istoria Rusiei, iar regizorul Eldar Riazanov nu a fost primul artist care s-a oprit asupra lui. În timpul blocadei Leningradului, din 1941-1944, s-a pus în scenă o piesă după viața acelei tinere, iar în 1957 a circulat libretul unei opere cu același subiect. Descendenții ei, unii trăind până astăzi în Franța, aveau să creeze o renumită școală de dresură de animale, ani la rând vedetă a circuitului moscovit: trupa Durov.

Nadejda Durova, strămoașa lor, a fost un fel de amazoană, de Ioană d'Arc a Rusiei. Prima femeie ofițer din istoria țării și tot prima femeie – și singura, de altfel – care a primit Crucea „Sfântul Gheorghe”, pentru viteză pe câmpul de luptă. Distincția i-a fost înmănată personal de împăratul Alexandru I. A fost aghiotanta generalului Mihail Kutuzov, în fine, o apreciată scriitoare, ale cărei descrieri de bătălii au premers celor din Război și pace, romanul lui Lev Tolstoi. Pușkin însuși, prieten cu fratele Nadejdei, a insistat să-i publice în revista *Sovremennik* (Contemporanul) însemnările, intitulate Războiul din 1812 și apărute în 1836, cu o prefață pe care a semnat-o. Și tot el a implorat-o să nu renunțe la scris, după revenirea în viața civilă. „Fiți curajoasă, intrați în câmpul literaturii la fel de brav cum ați făcut-o în cel al luptei”, scria poetul în 1837, cu câteva zile înaintea duelului în urma căruia avea să moară. Memoriile ei romanțate, care i-au adus notorietatea în societatea petrsburgheză – autoarea lor strălucind la reuniunile mondene – au apărut în același an, 1837, sub titlul *Cavaleristul domnișoară*. Întâmplări din Rusia.

Fratele domnișoarei hugar, Anatoli Durov, fotografiat în Serbia, în 1921

În pofida acestei faime, viața Nadejdei Durova comportă încă multe taine. Parțial pentru că așa a vrut ea, parțial pentru că legendele eroice sub care s-a mișcat personajul în războiul contra lui Napoleon au sufocat biografia lui reală. Iar arhivele nu par a ne ajuta prea mult.

S-a născut la 17 septembrie 1783, la Kiev, unde era încartiruit regimentul de húsari al tatălui ei, căpitanul de cavalerie Andrei Durov. Mama, o strălucitoare frumusețe nobiliară locală, se căsătorise din dragoste cu Durov, împotriva voinței tatălui ei, un ucrainean mândru, care n-ar fi acceptat în ruptul capului să-și dea fata după un muscal, și militar pe deasupra. Tânăra a fugit de acasă în toiul nopții, căpitanul de cavalerie a așteptat-o cu o calească cu patru cai, la capătul întinsei grădini a casei, apoi s-au cununat într-o bisericuță din primul sat de pe drumul spre Kiev. Tatăl, viitorul bunic al domnișoarei hugar, s-a făcut foc de mână, blestemând-o pe fugară.

Curând însărcinată, proaspăta soție visa la un băiețel, pe

care voia să-l boteze Modest. Bunicul, înduioșat de perspectivă, părea a renunța la supărare și blestem. Dar s-a născut... o fetiță, foarte voinică, cu părul negru și des și niște plămâni de toată isprava. Puțini rezistau nervos orăcăielilor ei, inclusiv mama. Abia la insistențele doamnelor regimentului, tânăra mămică, decepționată că nu a născut băiatul dorit, și-a pus fetița la sân și... a fost mușcată zdrăvan de niște gingii aparent firave. Mama a refuzat să o mai hrănească pe micuță cu laptele ei. Așa a debutat copilăria Nadei.

Alkid, prietenul

Când detașamentul de húsari a fost redislocat la Herson, fetița avea doar patru luni. Mama, la fel de îngrozită de vioiciunea și neastâmpărul copilei, a comis atunci un gest abominabil. Pe drum, energică, a aruncat-o pe fereastră trăsorii, rănind-o. Apostrofându-și soția căreia i-a recomandat să mulțumească Domnului că n-a ajuns, ca o criminală, în temniță, căpitanul de húsari a hotărât să se ocupe singur de creșterea

micuței. Și i-a dat-o în grijă unui subaltern, un om blând, bun și liniștit, húsarul Astahov. În brațele acestuia s-a plimbat Nadia zile de-a rândul. De la el, când a mai crescut, a învățat să se joace cu pistolul, să se țină în șă, să învârtască sabia în aer și să se prăpădească de răs la toate glumele lui. În muzica regimentului, fetița adormea, după care Astahov o așeza lângă părinți, iar dacă, din întâmplare, Nadia se trezea și vedea chipul mamei, începea să urle ca din gură de șarpe. „Primul meu leagăn a fost șaua; calul, pușca și muzica regimentului mi-au fost primele jucării și distracții”, scria mai târziu în *Însemnări*.

După o vreme, bunicul s-a înmuiat și, mergând la arhiereu, la Kiev, a obținut dezlegarea de necugetatu-i blestem. Printr-o scrisoare i-a invitat pe tineri acasă să-i binecuvânteze. Dar scena n-avea să se petreacă prea curând. Ci abia când căpitanul de cavalerie avea deja trei copii și se afla într-o funcție de stat major la Moscova.

Micuța Nadia creșcuse. Educația lui Astahov dădea

Obiecte care i-au aparținut, aflate în casa devenită muzeu

roade. Fetița iubea ca o nebună caii, pistoalele, luciul săbiilor, alerga prin casă și comanda pe un ton gutural: „Escadron, înainte marș!”, iar de păpuși nu-i păsa, spre disperarea mamei. Toți invitații familiei se amuzau, numai mama se necăjea, certa copila, o pedepsea punând-o la colț și o obliga să lucreze dantele cu croșeta și să împletească cu andrelele. Când tatăl fetei a fost mutat ca primar la Sarapul, în gubernia Viatka, mama s-a apucat să o învețe pe Nadia tot ce trebuia să știe o domnișoară de familie bună: să brodeze, să danseze, să cânte la pian etc. Or, ea alerga prin grădină, se cățăra în copaci, sărea peste șanțuri și visa să se bată în duel. Când a împlinit 12 ani, tatăl i-a cum-părat un splendid cal cerkez, Alkid, pe care urma să învețe să-l călărească. Nimic mai simplu pentru băiețoiul de Nadia. Mai ales că tata, ne-întrecut călăreț, s-a ocupat personal de silitoarea elevă.

Din Alkid fetița și-a făcut un prieten de nădejde. Lângă el își petrecea, mai mult sau mai puțin, toată ziua. Ba, uneori, și noaptea. Îl încăleca în cer-

dac altfel nu reușea, era prea scundă și hoinărea toată noaptea prin pădure la lumina lunii, apoi, înainte ca toată casa să se trezească, îl ducea pe furis la grajd, iar ea se prăbușea obosită în așternut, adesea îmbrăcată. Ceea ce n-a putut scăpa prea mult timp ochiului mamei. Au urmat supravegheri seară de seară, bănuiala că e somnambulă, alte și alte pedepse, în fine, complicitatea grăjdarului Efim, plătit de fată în mare taină cu toți banii de buzunar. Nadia nu se temea de întuneric, de fantome, de spiritul morților, ba chiar căuta pericolul. De cum adormeau toți ai casei, începea periplitul ei călare pe Alkid, pe malurile Kamei, râul din apropiere.

Ascunzișurile biografiei

Relațiile dintre mamă și fiică erau tot mai ostile. Asta și pentru că prima ținea morțiș să-i spună propriului copil că nici nu e prea reușit fizic, în vreme ce toată dragostea ei se revărsa asupra fiicei celei mici și băiețelului care îi urmasse. Nu-i deloc de mirare de ce rar o puteai vedea pe Nadia

zâmbind în preajma mamei, după cum nici mama, mai tot timpul posomorâtă, nu se simțea la largul ei lângă prima fiică. Iar adolescența tare și-ar fi dorit să fie băiat...

Pentru că nu se descurca deloc cu educația ei, familia a dus-o o vreme la bunică din Ucraina. O femeie de 80 de ani, bună și înțelegătoare, cândva o frumusețe. Acolo Nadia s-a maturizat, s-a bronizat, ceea ce nu era deloc frumos pentru domnișoare pe vremea aceea, și și-a cunoscut o mătușă, o doamnă de lume, care s-a ocupat de vestimentația ei și a încercat să-i curețe bronzul, „oribil”. Tot acolo, din inițiativa acesteia, adolescența a întâlnit la biserică un tânăr care a plăcut-o. Dar comportamentul și manierele lui au dezamăgit-o pe aceeași mătușă-dictator. Care a hotărât că băiatul nu este pentru Nadia ei. Și nu a fost. În *Însemnări* Nadejda Durova scrie că, poate, dacă lucrurile ar fi fost lăsate să curgă normal atunci, viața ei ar fi luat un alt curs. N-a fost să fie.

Curând a trebuit să se despărță de ținutul drag al Malorusiei și de buniți și să se întoarcă la părinți, unde mama își voia acasă fiica mult-iubită de tată, acaparat de o ibovnică tânără la oraș, pentru a-l aduce înapoi la cămin. Viața își are însă cursul ei imprevizibil. Curând, mama, o femeie încă tânără, avea să închidă ochii pentru totdeauna. De inimă rea, de nefericire, mai degrabă decât de altă boală. Nadia rămânea copilul preferat al tatei.

Să spunem că biografia Nadejdei Durova se cunoaște aproape numai din notele ei

Locuința Nadejdei Andreevna Durova din Elabuga, unde a stat aproape trei decenii

personale, acele însemnări apărute în timpul vieții: corectate, completate, adesea rescrise. Așa că se pot observa încercarea ei de a crea confuzie asupra anului nașterii, 1783 sau 1788, și ascunderea unor „amănunte” biografice. De pildă, faptul că, la 18 ani, ca să scape de cicăleala mamei, s-a căsătorit cu un funcționar de 25 de ani din Sarapul, Vasili Cernov, cu care un an mai târziu a avut un fiu. Arhivele au păstrat data nunții, 25 octombrie 1801, și nașterea lui Ivan, în ianuarie 1803, deși în memoriile sale Nadejda Durova nu a suflat o vorbă despre existența unui soț și a unui fiu.

În septembrie 1806, pe 17, de ziua ei, tânăra și-a părăsit în taină soțul, mutat între timp cu serviciul la Irbit, nu departe de Habarovsk, fiul și familia, tată și frați, după ce primise darurile de aniversare (300 de ruble, un lăncuș de aur, o șa de hussar și un ceas de aur), s-a îmbrăcat bărbătește (Alkid o aștepta în curtea din spate, pregătit de Efim) și s-a alăturat unui detașament de husari din ținutul Donului. Mai înainte însă a lăsat pe malul Kamei rochia și alte câteva obiecte de toaletă feminină, pentru ca tatăl ei să creadă că „Madame Cernov” s-a înecat.

Gesturi necugetate

S-a prezentat camarazilor, când aceștia erau la micul dejun, sub numele de Aleksandr Vasilievici Sokolov, fiul unui nobil din partea locului. Le-a spus că face asta contra voinței părintești și fără ca acasă să se știe unde este. Ofițerilor le-a plăcut tânărul

Afișul Baladei husarilor, pelicula regizorului Eldar Riazanov

subțirel, cu talie de fecioară, care avea și o splendoare de cal, de care nu se despărțea niciodată. Băiatul știa să lupte bine, să învârtăască sulita deasupra capului, să sară cu calul peste obstacole, să mănuiască sabia. Asta în prima parte a zilei. În a doua, se plimba liber prin pădure. Avea viața pe care și-o dorește. Profita de libertate.

Se acomodase ușor cu manta, epoletii, cascheta cu

panaș, numai cu cizmele prea grele, cu pînteni zornăitori, nu se împăca deloc. „Mama, care nu mă iubea din tot sufletul, a făcut tot ce a putut să-mi sporească dragostea de libertate și de viața cazană. Nu-mi dădea voie să mă joc în grădină, nici să plec de lângă ea mai mult de o jumătate de oră; m-a învățat să cos, să croșetez, să împletesc și, văzând că nimic nu-i iese cu mine, că totul mi se rupea între mâini, se supăra, se enerva și mă lovea peste mâini, provocându-mi o mare durere.”

Detașamentul a fost dislocat în Lituania, apoi în Prusia. Nadia l-a urmat, foarte mulțumită că se descurcă și că este un tovarăș de nădejde pentru camarazi. De un singur lucru se temea. Să nu moară și astfel să-și amărăască cu adevărat tatăl. A hotărât atunci să-i scrie, să-și ceară iertare și, cu lacrimile ei uscate pe hârtie, epistola a ajuns la destinație.

Prima bătălie la care a participat, la 22 mai 1807, a lăsat comandantului, în ce o privea, o imagine ciudată.

Bătălia de la Borodino, unde Nadejda a fost rănită, ...

Parcă era electrizată de luciul săbiilor, de avântul șarjei de cavalerie, de șuieratul proiectilelor. Singură a sărit în sprijinul unui ofițer gata să fie dat jos de pe cal. Cu sulița îndreptată spre inamic, s-a aruncat asupra lui, salvându-și tovarășul. Dar comandantul a apreciat că tânărul putea fi omorât sau luat prizonier, ceea ce ar fi fost o nesăbuiță. Așa că husearul a fost mutat.

În iunie același an Aleksandr Vasilievici Sokolov a participat la sângeroasa bătălie de la Friedland (astăzi Pravdinsk, în Rusia, la 42 km sud-est de Königsberg, actualul Kaliningrad), o alternanță de atacuri și contra-atacuri, între armatele rusoprusace, pe de o parte, și cele franceze, ale mareșalului Michel Ney, pe de alta. Confruntarea s-a încheiat cu victoria francezilor. Zece zile mai târziu, țarul Alexandru se întâlnea cu Napoleon pe un pod plutitor pe râul Niemen și semna Tratatul de la Tilsit. Și la Friedland, Durova s-a comportat la fel de vitejește. Și acolo a salvat viața unui

tovarăș rănit, care ar fi murit, dacă nu l-ar fi scos ea din luptă. Dar generalul-comandant a fost din nou supărat pe zelul necugetat al tânărului său subaltern.

După Friedland, Durova a avut un mare necaz. Și-a pierdut calul atât de drag, Alkid, de care nu se despărțise nici o singură zi. Durerea avea să fie cu atât mai mare cu cât se simțea vinovată a nu-l fi supravegheat suficient. Alkid își spintecase burta în țambra unui gard, la o săritură neatență. Două zile i-a vegheat mormântul cavaleristul Sokolov, sub o ploaie pătrunzătoare.

Înconjurată de animale

Lucrurile aveau să se precipite. Tatăl ei, consilierul de Colegiu Durov, din gubernia Viatka, a făcut demersuri către țar, implorându-l să-i fie căutată fata și adusă acasă. În același timp, generalul comandant Kakhovski, care, pare-se, știa mai multe despre identitatea ei, a

„regizat“ o primire a viteazului luptător, însoțit de cuvinte calde de recomandare, la împăratul Alexandru I, la Sankt Petersburg. Țarul a încercat să o convingă să renunțe la deghizare și să revină la casa părintească, dar Durova l-a rugat să nu-i trădeze secretul. Deloc insensibil la farmecul feminin, el i-a prins de manta Crucea „Sf. Gheorghe“ pentru faptele de vitejie, a asigurat-o că poate conta pe discreția lui, că i se poate adresa oricând și în orice problemă și a botezat-o cavalerisul Aleksandr Andreevici Aleksandrov, gest de supremă considerație și curtenie, pentru că numele Aleksandrov era dat îndeobște copiilor din afara căsătoriei în familiile înaltei nobilimi.

A urmat revederea cu tatăl ei, o întâlnire emoționantă, cu lacrimi multe și... întoarcerea cavaleristului Aleksandrov la detașament. Altul decât cel din care plecase, pentru că fata comandantului se îndrăgostise nebunește de husearul Aleksandrov. Între timp, vestea despre existența în trupele de cavalerie a unei tinere deghizate în bărbat începuse să circule. Fără nimic concret însă. „Toți vorbesc, nimeni nu știe nimic exact, socotesc că ar fi posibil, dar nimeni nu crede, scrie Durova în memorii. Mie personal mi s-a relatat – și nu o dată – propria mea poveste, cu toate denaturările posibile. Unul mă descria ca pe o frumusețe, altul ca pe un monstru, altul ca pe o femeie bătrână, al patrulea îmi atribuia o statură de gigant și un aspect de fiară. Așadar, puteam sta liniștită. Eram sigură că niciodată o suspi-

...și cea de la Friedland, unde s-a comportat riscant de vitejește

ciune nu va pluti asupra mea. Cu o singură excepție. Mi s-a sugerat să port mustăți, ceea ce nu aveam cum să am. Uneori chiar mi se spunea în glumă. «Auzi, frățioare, când o să te vedem și noi cu mustăți, că doar n-oi fi lapon?».

Au trecut anii. În iunie 1812 Napoleon a invadat Rusia. Iarna, timpurie și extrem de geroasă, a ținut cu cauza rușilor. La 7 septembrie, lângă satul Borodino, la 75 de mile de Moscova, cavaleristul Aleksandrov a fost grav rănit. După această bătălie, care a durat o singură zi și în care rușii au pierdut 42.000 de soldați, iar Aleksandrov a fost la un pas de prizonierat la francezi, a fost avansat locotenent, devenind aghiotant al prințului Mihail Kutuzov, comandantul suprem al armatelor rusești. În mai 1813 pe Nadejda Durova o găsim în Europa, luptând tot contra francezilor, la cucerirea Hamburgului de sub stăpânirea trupelor napoleoniene. Abia anul 1816 va fi cel al trecerii ei în rezervă. După zece ani de viață cazonă și campanii militare succesive.

Fosta doamnă Cernov s-a stabilit la început pentru câțiva ani la Sankt Petersburg, apoi la Sarapul, la 1.000 de km de Moscova, unde fratele ei devenise primarul localității, dar nu a renunțat la identitatea masculină. Avea maniere bărbătești, pe cele feminine le uitase pentru totdeauna; când stătea pe canapea pune picior peste picior, fuma, aruncând vălătuci de fum din lungi ciubucuri, și nu-i plăcea defel să i te adresezi ca unei femei. Înșuși fiul ei, Ivan Vasilievici Cernov, nu a primit binecu-

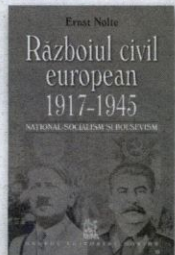
Alexandru I, țarul care i-a acordat Crucea „Sf. Gheorghe”

vântarea să se căsătorească până ce nu a renunțat să i se mai adreseze în scris cu „mamenka” (un fel de mămică), ci foarte sobru și distant. „Îmi place să mă uit la ținute vestimentare de damă dar pentru nimic în lume nu le-aș pune pe mine. Hainele mele de cavalerist sunt mult mai frumoase. Oricum, mă prind mult mai bine la față. Și se spune că bun gust ai atunci când te îmbraci

cu ce te avantajează, cu ce îți se potrivește”, își nota mai târziu. În oraș, unde ieșea la plimbare voinicește a continuat să o facă și la 83 de ani —, pe orice vreme, era iubită pentru că îi ajuta pe săraci.

La fel a făcut și la Elabuga, unde s-a stabilit în 1840 și a rămas până la moarte, la 23 martie 1866. A trăit ultimii ani în mare sărăcie, cu o pensie militară mizeră, de 1.000 de ruble pe an, îngrijind multe pisici și câini luați de milă de pe stradă, ajutată de Stepan, singura slugă rămasă credincioasă. Poate că și din frustrări materiale, și-a descris viața, în toate detaliile ei, și și-a publicat cărțile, patru volume, la Sankt Petersburg. Crucea „Sf. Gheorghe” i-a fost depusă pe pernuța care a însoțit-o la mormânt, în cimitirul Troitkoe din Elabuga, unde i s-a ridicat și un monument. În casă i s-a găsit o rublă, ca singură avere. Iar preotul care a oficiat slujba prohodului și-a permis să-i iasă din cuvânt: i-a spus pe numele de botez, nu pe cel masculin, purtat de Nadejda 60 de ani. ■

RUNA - GRUPUL EDITORIAL CORINT

Ernst Nolte
Războiul civil european
1917-1945

Cartea lui Nolte este o contribuție fundamentală la cunoașterea celor două regimuri totalitare: modelul sovietic și cel nazist.

520 pagini
Preț: 45 lei

Pentru comenzi, contactați departamentul Difuzare al Grupului Editorial Corint
Tel./fax: 319.88.22, 319.88.33, 319.88.66, 319.88.77.
E-mail: vanzarici@edituracorint.ro; www.edituracorint.ro

Eveniment

CINSTIREA EROILOR
DE LA MIRCEA VODĂ

Ceas alb de luminoasă amiază de început de brumar. Pietrele, zidurile, brâiele pomilor, aleile, școlarii în frumoase straie populare, mantiile generalilor-cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”, cerul înalt, cu vâlătucii MIG-urilor ce tocmai au brăzdat nesfârșitul, totul pare cotropit de albul curat al zilei...

Pierdut în mulțime urmăresc desfășurarea ceremonialului, fiecare moment derulat cu precizia, rigoarea și solemnitatea pe care disciplina militară le fac firești și tulburătoare în același timp. Nu pot să nu mă gândesc că, probabil, și atunci, în urmă cu peste nouă decenii, pentru oștenii ce-și dorm acum somnul de veci sub aceste morminte albe, momentul sfânt al pornirii la luptă va fi avut aceleași grave rezonanțe. Au pornit să lupte unii împotriva altora, pământul i-a primit împreună în somnul de veci, iar urmașii de peste veac îi omagiază tot împreună. Sub semnul alb al recunoștinței și al cinstirii.

Mă aflu în Cimitirul Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân”, din comuna Mircea Vodă, județul Constanța. Oficiul Național pentru Cultul Eroilor (O.N.C.E.) a inițiat, coordonat și finanțat amplul program de readucere la forma sa de odinioară a ansamblului, cel mai mare și mai reprezentativ așezământ funerar de război din România (8.000 metri pătrați). Aici și-au găsit odihna veșnică peste 5.000 militari români, ruși, germani, bulgari și de alte naționalități, căzuți în luptele din Dobrogea în Primul Război Mondial.

Cimitirul a fost amenajat în etape succesive în anii 1926-1941, din inițiativa Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război” (din 1940, Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor). Deceniile de după 1948 au dus la degradarea tot mai accentuată a necropolei. În primăvara anului 2005 a fost demarat programul reconstrucției acestui memorial, finanțarea lucrărilor (peste 170.000 RON) făcându-se din bugetul Oficiului, din cel al Consiliului Județean Constanța și, în buna tradiție a milosteniei românești, cu contribuția unor persoane particulare.

Inaugurarea așezământului comemorativ, din 3 noiembrie 2007, are loc la scurt timp după ce la Budapesta a fost dezvelit un ansamblu monumental dedicat ostașilor români căzuți pentru eliberarea Ungariei în cel de Al Doilea Război Mondial, ridicat tot prin strădanțiile O.N.C.E. (*Magazin istoric*, nr. 12/2007).

Cinstesc eroii de la Mircea Vodă oficialități județene și locale, reprezentanți ai unor instituții militare, ostași din trupele de uscat, ale jandarmeriei și ale marinei militare, diplomați și atașați militari acreditați

în România, corespondenți de presă, veterani de război, locuitori ai comunei și din cele apropiate. Un sobor de preoți, în frunte cu IPS Teodosie, arhiepiscopul Tomisului, oficiază *Te Deum* de pomenire a celor căzuți pe câmpul de onoare. Înaltă rugă și slujitori ai cultelor catolic și musulman. Avioane de la baza Mihail Kogălniceanu aduc salutul vulturilor, în zbor razant piloții înclinând aripile aparatelor, în semn de cinstire...

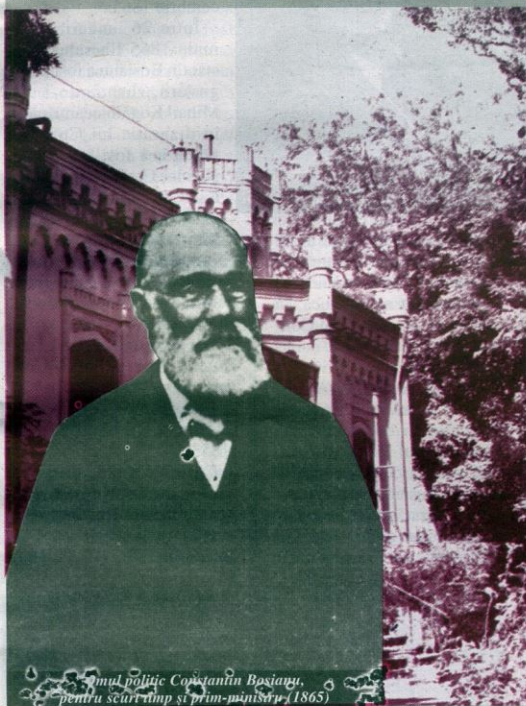
Iar la mormintele cu cele 440 însemne de căpătâi, tineri oșteni vegheau cu „Onor arm!”, în timp ce cete de elevi aprind lumânările neuitatei recunoștințe.

I. LĂCUSTĂ

VILA BOSIANU ÎNTRE POLITICĂ ȘI ASTRONOMIE

MAGDA STAVINSCHI

Omul politic Constantin Bosianu, pentru scurți timp și prim-ministru (1865)

Istoria Observatorului din Parcul Carol al Institutului Astronomic al Academiei Române este încă foarte puțin cunoscută, ca de altfel istoria multor vechi așezăminte de cultură bucu-reștene, cu care alte capitale s-ar mândri.

Cupole, săli de observație, terase, clădiri speciale destinate studierii cerului. Printre ele Biblioteca Observatorului, locul unde cercetătorii universului citesc de aproape un secol literatura necesară unor studii la nivel mondial. O clădire cu totul aparte pentru peisajul Bucureștilor, situată pe strada Cuțitul de Argint, nr. 5.

Creneluri, profile octogonale, balcoane într-o feronerie frumos modelată, trepte de piatră, un turn care nu duce nicăieri, o impunătoare scară de intrare, întoarsă parcă față de aleile parcului Observatorului își atrag atenția încă înainte de a te apropia de această clădire, cunoscută drept Vila Bosianu (sau Bozianu).

Pe Lista monumentelor istorice a Ministerului Culturii și Cultelor, Institutul Național al Monumentelor Istorice (2004), figurează impropriu sub numele de „Observatoriu Astronomic Bosianu“. Pe aceeași listă se mai află și Școala primară „C. Bosianu“ și Căminul Cultural „C. Bosianu“, de pe Calea Văcărești nr. 1, amândouă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Este vorba despre fosta Școală de băieți nr. 13 „Constantin Bosianu“ (1892-1916), acum Școala nr. 80, cu clasele I-VIII.

De unde vine numele acestor instituții? Foarte simplu: primul proprietar al vilei, cel care a construit-o pentru a-și oferi liniștea într-o zonă de vii din sudul Bucureștilor (Șoseaua Viilor este în apropiere!), dar și pentru a primi personalități ale lumii politice și culturale sau doar studenți, a fost juristul și omul politic Constantin A. Bosianu (10 februarie 1815, București 21 martie 1882, București), prim-ministru (1865) și membru de onoare al Academiei Române (1879).

Fiu al paharnicului Andrei Bosianu, și-a făcut studiile la Paris, unde a susținut, la o vârstă destul de înaintată pentru acea vreme (15 mai 1851), teza de licență în drept. Reintors în țară, a avut o carieră impresionantă. Principele domnitor Barbu Știrbei l-a numit director al Eforiei Școalelor (sau al Școlilor Naționale) în locul lui Simion Marcovici. A fost și director al Ministerului Justiției. Mai târziu, a condus Controlul Obștesc din Departamentul Finanțelor, a fost profesor de drept roman la Colegiul „Sfântul Sava”, director al Departamentului Dreptății, profesor și decan al Facultății de Drept din București și decan al Baroului de Ilfov (1875). A fost președinte al Societății Corpului Didactic, președinte al Societății Juridice și fondator al ziarului *România* (1857). A avut o contribuție decisivă și la întemeierea celei mai vechi reviste juridice românești, *Dreptul* (1871).

În anul 1872, în urma unor proceduri incorecte din partea ministrului Instrucțiunii Publice, Bosianu s-a retras din activitatea didactică, dar casa a rămas în continuare deschisă tuturor celor care aveau nevoie de sfatul sau sprijinul lui.

Bosianu a dus o intensă activitate politică în vederea unirii Principatelor Române, fiind secretar al Adunării Ad-hoc din București. Tradiția spune că în casa lui s-ar fi pregătit în secret actul Unirii de la 24 ianuarie, 1859. A fost deputat și senator în mai multe rânduri, președinte al Senatului (două mandate) și, apoi, consilier la Curtea de Casație și Justiție. Figurează și pe lista francmasoneriei române.

Nicolae Coculescu, directorul Observatorului

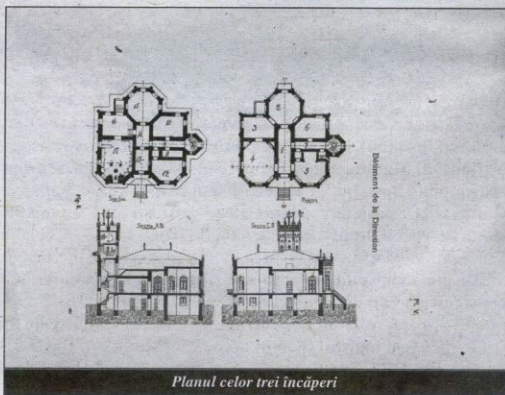
Apropiat colaborator al lui A.I. Cuza, după lovitura de stat din mai 1864, domnitorul l-a însărcinat să conducă, în calitate de președinte al Consiliului de Stat, lucrările comisiei de unificare a legislației României moderne. A fost alcătuit, astfel, în timp record (10 octombrie-4 decembrie 1864) Codul Civil Român. Din comisia de jurisconșulți, pe lângă Bosianu, au mai făcut parte I. Strat, Al. Papadopol-Calimach (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/1990), Gh. Vernescu, G.

Apostoleanu și Al. Crețescu. La recomandările lui Bosianu, codul a fost redactat după modelul celui civil francez, contrar indicațiilor lui Cuza de a fi folosit cel italian. Codul Civil Român a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865.

Între 26 ianuarie și 14 iunie 1865 liberalul Constantin Bosianu a fost șef de guvern, urmându-i lui Mihail Kogălniceanu, căzut în dizgrația lui Cuza. La rândul-i, a fost înlocuit cu Nicolae Crețulescu (*Kretzulescu; Magazin istoric*, nr. 2, 3/1988). În aceste câteva luni Constantin Bosianu, ca președinte de Consiliu, a deținut și portofoliile Internele, Agriculturii și Lucrărilor Publice.

Dar să ne întoarcem la vila Bosianu din parcul Observatorului Astronomic, pe care și-a construit-o, se pare, imediat după Războiul Crimeii (1853-1856).

Cu toate strădaniile Muzeului de Istorie și Artă a Municipiului București, cu ocazia restaurării vilei, la începutul anilor 1990, docu-

Planul celor trei încăperi

mentația găsită a fost modestă. Ținând cont de asemănarea izbitoare cu Casa Liebrecht, construită în preajma anului 1866 (deci după Vila Bosianu), denumită mai târziu Mareșal Filipescu, apoi Casa Universitarilor, aflată în Str. Dionisie Lupu 46, se pare că arhitectul lor comun a fost Luigi Lipizer. Este interesant de remarcat că domnii Cristian Păunescu și Marian Ștefan, în articolul *Nume de cod „Nep-tun“* (*Magazin istoric*, nr. 2/2002), publică o fotografie a unei case care are aceleași detalii, cel puțin în ceea ce privește turnul Vilei Bosianu. Din păcate, n-am putut identifica locul în care se află acea clădire.

Domnul M.S. Rădulescu, în cercetarea *Casa Bosianu, Institutul Meteorologic – Observatorul astronomic. Sinteza studiului istoric preliminar*, document dactilografat solicitat pentru restaurare, ne oferă și câteva date despre arhitectul Luigi Lipizer (sau Lipitzer).

Originar din Dalmația, sup-juns austriac, Luigi Lipizer a ajuns în Țara Românească

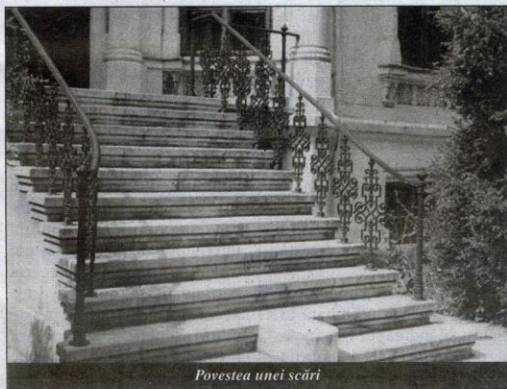
probabil „cu trupele de ocupație austriece, care, sub comanda feldmareșalului Coronini, au înlocuit în 1854 armatele invadatoare ruse, spre a rămâne în Principatele Române extracarpatice până la 1857“. Între 1856 și 1862, Lipizer contribuie în București, între altele, la reparațiile fostelor case ale baronului bancher Meitani, de pe Calea Victoriei, vizavi de Pasajul Macca-Villacrosse. Lucrările de la casele Meitani „au dispărut sub prefacerea clădirilor din Calea Victoriei în 1937, odată cu transformarea localului Prefecturii Poliției (actualul sediu central al Poliției)“. În 1856, Lipizer a mai ridicat casele Vasile Popp, din mahalaua Sf. Gheorghe Vechi, și I. Lazăr, din mahalaua Olteni, iar în 1861 au fost construite, tot după planurile sale, casele Macca, din mahalaua Șerban Vodă, și A. Psalida, din str. Arhimandritului. În anul următor, 1862, „Luigi Lipizer își înalță propriile case, păstrate până astăzi, din strada Stelea Spătarul“.

Cariera impresionantă a cărturarului și omului politic

nu-l va ajuta însă să facă și avere. El a închis ochii în casa care a avut o istorie atât de scurtă, dar bogată, din care poate cea mai mare parte nu va fi cunoscută niciodată. Două zile mai târziu, va pleca pe ultimul drum spre biserica Sărințar, unde Vasile Boerescu (*Magazin istoric*, nr. 1/1992) îi va aduce ultimul omagiu din partea Universității și a corpului de avocați, iar generalul Ioan Emanoil Florescu (*Magazin istoric*, nr. 1/1993) din partea Societății pentru Învățătura Poporului. A fost înmormântat la cimitirul Bellu.

La moartea sa, casa era ipotecată de moștenitorii la Creditul Funciar Urban din București pentru 50.000 de franci, intrând curând în proprietatea statului. Edificiul, ca și terenul vilei vor fi cumpărate pentru meteorologie, mulțumită unei donații de 50.000 lei lăsați de Vasile Paapa și a unei contribuții financiare obținute de Ștefan C. Hepites (*Magazin istoric*, nr. 3/2005) de la Ministerul Agriculturii. La început a fost destinată direcției Serviciului Meteorologic al României, înființat doi ani mai târziu, la 18/30 iulie 1884, sub conducerea aceluiași Ștefan C. Hepites.

La subsol au fost instalate diferite aparate. În vila Bosianu a locuit Nicolae Coculescu (*Magazin istoric*, nr. 2/1967; 9/1982), primul director al Observatorului Meteorologic și Astronomic, iar din 1920, prin desprinderea meteorologiei de astronomie, director doar al Observatorului Astronomic. În această casă s-a născut, la 5/18 martie 1902 (s-a stins din viață în 1959, la Paris), marele savant și poet de

Povestea unei scări

origine română Pius Servien (Șerban, fiul lui N. Coculescu), afirmat în mediile academice și culturale franceze în mai multe domenii estetică, lingvistică, poezie. Tot aici a închis ochii Nicolae Coculescu, la 5 noiembrie 1952.

În aceeași casă s-au ținut ani de zile cursurile de astronomie ale secției de specialitate a Facultății de Matematică din București și reuniunile Comitetului Național Român de Astronomie. Cutremurele din 1940 și 1977 au provocat numeroase stricăciuni, iar reparațiile superficiale au fost însoțite de dispariția mobilierului, a sobelor, parchetului și, în final, s-a ajuns la degradarea accentuată a edificiului.

În 1992, sub conducerea prof.arh. Peter Derer, au început lucrările de restaurare prin finanțarea Academiei Române și sub supravegherea Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice. Lucrările au fost încredințate unei echipe conduse de ing. Radu Popescu, din care au făcut parte arh. Octav Dimitriu și arh. Viorica Gheorghiu (pentru mobilier).

Rezultatul unei munci migăloase de câțiva ani este o frumoasă clădire care amintește o istorie de peste un veac și jumătate. Intrarea principală este orientată către actualul parc Carol I. Pe acolo, altădată, urcau caleștile spre vilă. Pe harta din 1906, anul Expoziției în care s-a amenajat parcul Carol I, figurează în jurul ei, spre est, străzile Dăciică, Olteniei, Matei Basarab. Era înconjurată de aleile Vasile Paapa (la nord) și C. Bosianu (la sud). Tot în parcul Obser-

Nicolae Crețulescu, cel care l-a înlocuit la șefia guvernului pe Bosianu

vatorului mai erau menționate aleile Carol I și Grigore Păulescu.

Treptele de piatră, străjuite de o impresionantă fenererie, urcă spre intrarea principală. Un detaliu merită reținut: prima treaptă are la mijloc un fel de puncte, care o leagă de a doua. Pușini îi mai găsesc astăzi menirea: era locul de unde te puteai urca direct pe cal. Terasa de la intrare arată așa cum a fost la începuturile ei. A existat însă timp de decenii o verandă de sticlă, cu frumoase rozete ornamentale, care o proteja împotriva vânturilor și ploilor ce băteau de la răsărit. Ideea de a o desființa pentru a respecta arhitectura originală se pare că nu a fost dintre cele mai fericite, fațada fiind puternic deteriorată în această parte a clădirii.

Intrăm în casă. Un coridor spațios, pardosit odinioară în piatră, ne îndreaptă spre încăperile principale: la dreapta un dormitor cu alcov special

pentru pat; la stânga o superbă sufragerie, decorată cu biblioteci (comandate în anii '90, pentru a respecta arhitectura casei) și un imens candelabru adus de la Viena tot în timpul restaurării.

Drept în față, două uși se deschid către holul de primire, în care sunt păstrate cele mai vechi cărți ale Bibliotecii. Ceea ce ne atrage imediat atenția sunt cele trei gemulețe ornamentale din mijlocul fiecărei uși: unul roșu, altul galben, altul albastru frumoasă măturie a spiritului unionist al proprietarului. Interesant este planul celor trei încăperi: octogonale, se pare configurație încărcată de simboluri.

În fine, mai este o ușă care duce spre un coridor lateral. De aici se deschide scara care urcă în turn, amplasat deci la nordul casei. Unde duce turnul? Pe o simplă terasă. Care să fi fost rolul acestuia? Nimeni nu poate găsi vreo explicație.

La subsol au fost poate cândva dependințele, iar apoi aparatura meteorologică. Acum sunt amenajate depozitul de cărți al Bibliotecii și o mică sală de seminar, folosită uneori și ca sufragerie. Traverse metalice protejează obloanele interioare. Fenereria exterioră a fost refăcută după cele câteva piese salvate de la construcția originală.

Astăzi casa este din ce în ce mai cunoscută de astronomii străini: multe personalități au fost găzduite în fostul dormitor, iar importante reuniuni internaționale s-au desfășurat în sălile principale. Fiecărui participant i s-a spus povestea acestei clădiri străjuite de arbori seculari, care păstrează o întreagă istorie, culturală, politică, dar și științifică. ■

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1908

GEORGETA FILITTI

Opinia publică românească își amintește de „idele lui Marte“, care i-au fost nefaste lui Cezar, și e temătoare la rându-i, căci de doi ani, în martie, în România, aveau loc incidente sângeroase. Sub această apăsare, în Parlament se desfășoară o vastă și contradictorie activitate de legiferare. Gâlceava repertoriului de la Teatrul Național reține atenția publicului, chiar dacă în același timp au loc, pretutindeni în țară, spectacole dintre cele mai diverse. Administrația își vădește ineficiența, acoperind-o cu lipsa fondurilor ori a modelelor de urmat.

Manifestațiile de la București, în 1906, împotriva spectacolelor în limba franceză (*Magazin istoric*, nr. 3/2006), și răscoalele din anul următor (*Magazin istoric*, nr. 3/2007) făcuseră pe mulți să intre la idei. Presa lansa pronosticuri sumbre, iar Ministerul de Interne mobilizează jandarmii și supraveghează cu strânsnicie satele; interzice difuzarea în lumea rurală a foilor de orientare socialistă ca *Adevărul* și *Dimineața*. Străinii care suferiseră daune cu ocazia răscoalelor se adresează ultimativ Parlamentului, iar pe moșiile familiilor Ghica, Știrbey, Bălăceanu-Stolnici se semnalează mișcări timide, care trezesc, totuși, spaima parlamentarilor. Aceștia dezbăt, în primul rând, pachete de legi din sfera

rurală. Dar consensul e greu de obținut. Tot mai multe voci pun răscoala pe seama existenței trusturilor arendășești, încât oferta legislativă se îndreaptă precumpănitor spre limitarea suprafeței arendate (maximum 4.000 ha).

În rest, e vorba de un program năucitor de modificări, restructurări, schimbări ale unor legi deja existente ori elaborarea, iar și iar, de regulamente pentru aplicarea lor. Legea contractelor agricole e socotită de mai toți „catastrofală“. Ideea ca islazurile să fie cedate de proprietari comunei și apoi aceasta să le distribuie țăranilor e păgubitoare, căci primarul îl consiliul negociază fantezist, urcând nejustificat chiria. Apoi paternitatea proiectului privind băncile agricole e revendicată, atât de Take

1908

Teatrul Național, la început de veac

Sofia lui Emil Pangrati la Govora

Ionescu, cât și de Mihai Cantacuzino, fără a se pune, deocamdată, în aplicare niciunul dintre ele. „Chestiunea țărăneasă” e un prilej pentru mulți parlamentari de a-și etala talentele oratorice, dar și pentru adversari de a le reproșa labilitatea politică. Barbu Ștefănescu Delavrancea, după ce fusese liberal de toate nuanțele, clamându-și originea umilă, acum evolua ca apărător fervent al marii proprietăți. Și Alexandru Marghiloman, conservator notoriu, își începuse cariera ca liberal (după cum remarcă răutăcios, pentru ambele cazuri, foaia *Opiniunea*). M. Pherekide declară că „România trebuie cultivată de proprietari”; din păcate, „e o țară de funcționari”, unde creditul e aproape inexistent, încât producția agricolă e grav afectată. Un orator deosebit rămâne I.L. Caragiale. Ca reprezentant al conservatorilor democrați (takiști), el se pronunță la Iași în chestiunea agrară, astfel: „a fost odată un om care s-a culcat pe malul râului, în preajma pădurii; când s-a sculat, în jurul lui era ridicat un oraș...”. Tot astfel, boierimea română de astăzi nu-și mai înțelege locul. În 1907 a fost o revoluție, spune el, nu o revoltă, căci ridicarea a fost generală. Boierii trebuie să se trezească și să opteze: conduc țara după interesele străinilor ori după cele naționale. Trebuie renunțat la statul patriarhal, conservator, care menține privilegiile claselor dominante. În caz contrar, energiile naționale, acum înăbușite, vor tășni iar la suprafață. Doar conservatorii democrați, încheie Caragiale, îmbrățișează interesele întregii societăți, reclamând descătușarea tuturor energiilor pozitive românești.

În Parlament se mai discută: o nouă lege a vâmlor, cea pentru scutirea veteranilor de impozitul fabricării lumânărilor; modificarea dispozițiilor de acordare a licențelor, reorganizarea comunelor rurale (prin școlirea efectivă a secretarilor comunali, împărțirea eficientă a bugetului, supravegherea felului

cum se face paza etc.). Apoi modificarea destinației creditului de 50 de milioane de lei acordat în anul precedent Ministerului Lucrărilor Publice, reorganizarea serviciului de percepere a contribuțiilor directe, modificarea legii contabilității generale a statului, refacerea legii armatei (prin reducerea, între altele, a serviciului militar la doi ani). Aici Iorga cere ca evreii să fie scutiți de armată, pe motiv de „nedemnități”, iar A.C. Cuza e militant antisemit fățiș. Primul ministru D.A. Sturza îi amintește răutăcios celui dintâi că l-a făcut *condottier* pe Mihai Viteazul în sinteza de istoria românilor publicată în limba germană, în 1905, iar acum „își materializează doctoratul în anarhie”. Un ziarist bucareștean observă supărat: „Ce mai profesori!”

Ziarele comentează pătimaș proiectele și moțiunile depuse în Parlament. E deplănsă astfel condiția jandarmilor rezerviști, ignorați în noua lege a acestor arme, ca și situația miilor de cărciumari obligați să-și închidă afacerile. Legea repaosului duminical stârnește protestul coaforilor și frizerilor, ale căror saloane sunt asimilate localurilor de divertisment și închise duminică și sărbătorile, spre marea lor pagubă.

În acest vălmășag, unde vorbăria covârșeste soluțiile practice, se votează în pripă lichidarea creditului agricol; concomitent, trecerea celui viticol în subordonarea lui, avându-l ca președinte pe Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii Publice. Iar ca să închidă gura opoziției, liberalii, aflați la putere, pun discutarea bugetului la sfârșitul sesiunii, ceea ce e „absurd și illogic”, cum comentează conservatorii, dar practic, deoarece fără votarea integrală a acestuia, angrenajul administrativ al țării s-ar fi blocat.

Toată frământarea legislativă dă de lucru peste măsură parlamentarilor. Un mucalit, văzându-i pe senatori istoviți, propune să li se construiască o casă de odihnă, un senatorium!

I.L. Caragiale cu fiul Mateiu

Frederica Storck, sculptură
de Karl Storck

1908

Tot ca o prelungire a stărilor de tensiune din anii precedenți e și disputa aprinsă privitoare la repertoriul Teatrului Național. N. Iorga lansează în Parlament ceea ce presa conservatoare numește „tirade șoviniste dramatico-educative” pentru promovarea producției naționale. Directorul Alexandru Davila vine cu statistici, dovedind că în timpul mandatului său au avut loc 437 reprezentații în limba română și doar 135 în limba franceză. Apoi, tot sub presiunea străzii, montase piesele românești *Crimă sau virtute*, *Cancer la inimă*, *Știrile senzaționale*, scoase de pe afiș la a treia reprezentație din lipsă de spectatori. V.A. Urechiă îl susține și el, scandalizând că „se vără pe gât” un repertoriu românesc cu autori ca Orleanu, Demetriade, Adam, Iosif sau Smara, dispuși „să învețe bărbieria pe pielea și pe banii lui”. S-a săturat de această „cerșetorie națională”, unde se montează doar *Curcanii* și *Fântâna Blanduziei*. *Amicus Plato*, un anonim spăimos, găsește și el pricină Teatrului Național numindu-i sala „rotiserie model”, căci n-are nici un sistem de protecție contra incendiilor. Soluția ministrului Haret la toate criticile adresate lui Davila este înlocuirea lui cu profesorul universitar Pompiliu Eliade, care era și deputat în Parlament. Incompatibilitatea cu calitatea de membru în reprezentanța națională nu pare să-l preocupe pe Haret. Gurile rele nu întârzie să se pronunțe: P. Eliade se pricepe la teatru doar ca spectator. Habar n-are ce se întâmplă dincolo de scenă. A promis premii pentru cea mai bună piesă, cel mai bun rol. Poate și pentru balerina care a ridicat piciorul ori corista care s-a remarcat la acele note acute... Și Petre Grădișteanu, continuă un detractor, ca director al Teatrului Național oferise premii și nu l-a găsit demn decât pe Caragiale „pentru o lucrare care nu avea nimic a face cu arta dramatică”. Din fericire pentru posteritate doar *Scrisoarea pierdută* premiată a acestuia a rezistat timpului.

Alte teatre, din Capitală și provincie, duc o politică mai apropiată de cerere și ofertă. La Teatrul *Papadopol* din Galați se joacă, bunăoară, *Zâna păpușilor* (Pupenfee), cu Chiriac Vladicoglu în rolul lordului, spectacolul fiind organizat de societatea filantropică *Alinarea*. Teatrul Național (sic!) din Caracal, prin grija președintei Ateneului local, Ecaterina Hagiescu Miriște, organizează o „seară dansantă” unde se produc, la vioară Dim. Cristea, inspector comunal, și Gh. Trifu, șeful Poliției, la pian. Teatrul Liric din București oferă sala unei formații de operetă din Viena. Se joacă cu casa închisă un repertoriu din Oscar și Johann Strauss și Fr. Lehar. Teatrul Imperial de varietăți (sic!) de pe str. Câmpineanu invită comici francezi, care fac deliciul bucureștenilor. Ministrul Franței la București, Blondel, organizează și el spectacole de iluzionism și prestidigitație ale fraților Isola, în localul Legației. Dar artiștii rămân blocați undeva într-un tren înzăpezit și Legația găsește, la repezeală, un cuplu autohton la fel de dăruit unei asemenea arte. Și societatea româno-americană de cinematograf are o ofertă generoasă, încât lumea românească se familiarizează, încântată, cu ceea ce va deveni, curând, hrana spirituală a mii de oameni.

Că e greu să fii profet în țara ta o dovedește și cazul pianistului Georges Boskoff (*Magazin istoric*, nr. 8/2005). Ministrul Spiru Haret îl destituie de la Conservatorul din București; după concerte triumfale la Nisa și Monte Carlo, e invitat pentru lungi turnee în Franța, Anglia, SUA... Și libretul *Le Cobzar* al Elenei Văcărescu, pe muzica doamnei Ferrari, se bucură de mare succes pe scena teatrului din Monte Carlo.

În acest timp, în materie de programe culturale accentul pare a se pune pe conferințe și societăți de tot felul, cu expozițiile aferente. Iată câteva expuneri ținute în martie 1908: Gh.

1908

Arhitect Grigore Cerkez (1850-1927) la 1908 în calitate de Director general al Poștelor, Telegrafului și Telefonelor

Dr. C. Davila și Alexandru Davila

Tocilescu, *Despre antichitățile din Dobrogea* (la Societatea Regală de Geografie); cpt. Pleniceanu, *Expediția în Congo* (la Ateneu); Dragomir Hurmuzescu, *Despre substanțele radioactive*, Eugenia de Reuss-Ianculescu, *Nevoia de religie în Principatele române* (la Ateneu). La Târgoviște avocatul Drăguț Dumitrescu vorbește despre *Contractele agricole în vechea legislație românească*, iar la Galați dr. Petrini face o expunere despre tuberculoză în fața funcționarilor poștali.

Cultivarea artei vorbirii îi preocupă și pe profesorii de la școala evanghelică din București. C. Bungetianu, titularul catedrei de limbă și literatură română, îi face pe copii să vorbească în public. Em. Hirsch „conferențiază” astfel despre *Împărat și proletar*, poezia lui Mihai Eminescu. Sunt active și societățile pentru „răspândirea artelor naționale” ori cele de promovarea creației tinerilor pictori și sculptori. Societatea *Domnița Maria*, patronată de prințesa moștenitoare, organizează un concurs de olărit și țesut covoare dar numai după modele vechi. „Tinerimea artistică” e la a șaptea expoziție și participă C. Aricescu, Șt. Popescu, N. Pătrașcu, I. Steriadi, C. Artachino, K. Loghi, Cecilia Cuțescu, Șt. Luchian, N. Grant, I. Iser, generăleasa Candiano, K. Storck, D. Paciurea, O. Spaethe, C. Brâncuși. Dacă o altă expoziție de la Ateneu, cu pânze de N. Angelescu și D. Serafim, e caracterizată sec drept „onestă”, pânzele lui Luchian de la „Tinerimea artistică” relevă „un talent magnific. Viziunile sale sunt cu atât mai proaspete cu cât par a fi udate de lacrimi sfinte, dar reci ca disperarea”.

Fapte administrative rețin și ele atenția cetățenilor. O nouă ordonanță a Primăriei Bucureștilor cere să nu se mai arunce gunoaiile în stradă și să se curețe curțile, latrinele, canalele. I se adaugă abonamente obligatorii pentru ridicarea gunoaielor. Vânzarea zarza-

vaturilor e în mâna bulgarilor și cum cererea e mereu mai mare, închirierea tarabelor din piața Bibescu (apoi a Națiunii, mai târziu fără comerț deschis propriu-zis a Unirii) se scumpește în- grijorător: în doi ani, de la 150 la 1.000 de lei.

Tot în București se preconizează construirea mai multor școli primare dotate cu săli de conferințe, biblioteci populare pentru cartierele din jur, cantine, dușuri ș.a. Alături urma să se înființeze și dispensare prin grija societății policlinice Regina Elisabeta.

Dar administrația municipală pare interesată cel mai mult de luat modelele altora. La București trebuie modernizate abatoarele conform regulilor de igienă. Primarul Vintilă Brătianu decide, după ce mai multe delegații vizitaseră mai toate marile instalații de acest fel din Europa și făcuseră un proiect, să trimită un inginer al Serviciului tehnic într-o nouă vizită de informare pentru verificarea proiectului. Și C. Stoicovici, secretarul Camerei de Comerț București, vizitează Genova, Marsilia, Bordeaux, Bruxelles pentru a se iniția în procedeele de fabricare a conservelor.

Cât privește realizările practice, la tunelul Berești-Talașmanu, de pildă, se înregistrează un eșec: bolțile de beton, groase de 0,60 m, se crapă. Soluția propusă: dublarea lor până la 1,20 m. Și la Govora sunt probleme: captarea apelor minerale, care ar fi putut lansa stațiunea în rândul marilor așezăminte internaționale, e oprită la jumătatea lucrărilor din lipsă de fonduri.

Consumul de ceai începe să-i intereseze pe români. De aceea apar reclame cu felurite rețete. Cel chinezesc e socotit superior, căci e ținut înaintea de ambalare 12 ore în vecinătatea unei combinații parfumate de frunze de măsline, portocal, magnolie, anason și iasomie. Dacă au insomnia, băutorii au la dispoziție invenția unui genevez, „patul ideal”: la culcare ascultau *Visătoarea* lui Godard, iar ca să se trezească li se punea la cap un vals de Wagner cu tobe și trompete. ■

Pastila de cuvinte

Numele capodoperei literare spaniole Don Quijote, scrisă de Miguel de Cervantes, îl pronunțăm astăzi la fel ca în spaniolă: „don chihote“. În copilăria mea însă, se pronunța „don chișot“. Cazul acestui cuvânt este interesant pentru a arăta că, de fapt, numele respectiv a fost împrumutat în română de două ori: mai întâi din franceză, unde el se pronunță și astăzi cu „ș“ și este scris Don Quichotte, dar în timpul din urmă, când relațiile cu Spania s-au dezvoltat, s-a preluat cu grafia spaniolă Quijote și cu pronunțarea sa actuală.

DON QUIJOTE, DONCHIȘOTISM, SHERRY, VINARȘ

Academician MARIUS SALA

Cum se explică faptul că în franceză există acest „ș“? Pentru a da răspuns la această întrebare trebuie să cunoaștem unele fapte din istoria limbii spaniole. La sfârșitul secolului al XVI-lea, Imperiul Spaniol ajunsese la apogeu. Literatura cunoaște și ea maxima înflorire în epoca

în care Cervantes își scrie capodopera. În perioada respectivă, deci în limba spaniolă medievală, *bajo* „jos“ se pronunța „bașo“, iar *mujer* „femeie“ se pronunța „mujer“. Este una dintre trăsăturile specifice, alături de alte fapte fonetice, care deosebesc spaniola arhaică de spaniola clasică, unde cele două consoane s-au confundat într-un sunet unic numit *jota* și pronunțat astăzi ca un fel de „h“.

Cervantes pronunța numele *Quijote* cum îl pronunță francezii astăzi, deci cu „ș“. Prima traducere franceză a lui *Don Quijote* a fost făcută la câțiva ani după apariția sa în spaniolă, așadar în epocă în care *j* se pronunța [ș], și a avut mare succes. Este interesant de semnalat faptul că evreii expulzați din Spania la sfârșitul secolului al XV-lea pronunțau și astăzi așa cum se pronunța în epocă lui

Cervantes cuvintele din spaniolă: *bajo* (bașo), respectiv *mujer* (mujer), și nu ambele cuvinte cu *jota* deci: (baho), respectiv (muher), ca în spaniola clasică și contemporană.

De la *don Quijote* s-au format și cuvinte derivate; varianta mai veche *donchișotism* (după care s-a format și *donchișotesec*) este, de asemenea, un împrumut din fran-

Don Quijote
și credinciosul-i Sancho Panza
(în viziunea unui sculptor)

Aperitivul sherry „un fel de vin“, al cărui nume vine de la un oraș

ceză; nu am găsit corespondentele lor în dicționare spaniole (în care există *donjuanismo*, *donjuanismo*, derivate de la *don Juan*). În ambele cuvinte se păstrează și din pronunțarea franceză a cuvântului *donquichottisme*. Ca și în cazul lui *don Quijote*, variantele mai noi ale cuvintelor în discuție sunt adaptate după spaniolă: *donchiotism* și, conform normelor ortografice în vigoare, *donquijotism* pronunțat [donchiotism], *donquijotesco* pronunțat [donchiotesc].

In situație similară de păstrare a unui vechi „ș“ din spaniolă într-un cuvânt contemporan prezintă și numele aperitivului *sherry* „un fel de vin“, cuvânt englezesc care are la origine numele vechi al orașului spaniol scris astăzi *Jerez*, dar care în trecut se scria *Xeres*. Cuvântul englezesc se pronunță cu „ș“, așa cum era pronunțat în spaniola medievală. Din engleză l-a luat

franceza și din această limbă l-am preluat noi.

Sherry apare și în compusul *sherry-brandy* (pe care îl găsim și pe etichete românești). În engleză a apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea. *Brandy* este și el un împrumut din secolul al XIX-lea, care are la origine olandezul

brandewijn (vezi și germ. *Brantwein* „rachi“ = *vinars*). Termenul olandez a fost împrumutat și în franceză: *brandevin* „rachi de vin“ (atestat în 1641); ulterior, franceza l-a împrumutat pe *brandy* din engleză (atestat în 1867). Cuvântul *brandevin* a pătruns din limba soldaților francezi, în perioada războaielor din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Fără să vrem ne amintim și de cuvântul dialectal *vinars*, care este considerat de unii ca un compus calchiat (tradus) după germ. *Brantt-wein*. Termenul *vinars* apare însă încă de la Dosoftei, când este mai greu de presupus că s-ar datoră unei influențe germane asupra limbii române. Ne putem gândi la faptul că este o formație ce apare și în alte limbi romanice și care are la bază o traducere a cuvântului *aqua vitae* din latina alchimistilor. Aceștia, în căutarea elixirului unei lungi vieți, distilând vinul au găsit alcoolul și au crezut că se află în prezența obiectului cercetării lor. De aici fr. *eau-de-vie* „țuică, rachi“; se poate compara și cu fr. *eau ardente*, uzual în secolul al XVI-lea, având corespondent în sp. *aguardiente* „țuică“ și în cuvinte provenșale. ■

Brandy, la origine olandez

Povestea unui tablou

Singura apreciere lăsată de Rembrandt (1606-1669) cu privire la opera sa este cea formulată în scrisoarea trimisă lui Constantijn Huyghens în ziua de 12 ianuarie 1639. În document – de fapt, o dare de seamă asupra unor tablouri comandate de stathuderul (titlu dat guvernatorilor de provincii și comandanților militari din Țările de Jos, în timpul stăpânirii spaniole) Frederik Hendrik – pictorul scrie că el căutase să exprime „mișcarea cea mai mărească și mai firească”. Rândul acesta – „die meeste ende die naetueereelste beweechgelickheijt” a incitat la interpretări variate.

Era vorba, pentru unii, de agitația proprie Barocului, rubensiană, pe care într-adevăr multe dintre tablourile aceluia deceniu o afirmă. Pentru alții, cuvintele lui Rembrandt indicau emoția, dinamica afectelor. Nu de puține ori, autorii olandezi încărcau cuvântul

„beweechgelickheijt” cu acest sens și, în orice caz, secolul al XVII-lea este, în multe și neașteptate moduri, un „timp al pasiunilor”. A treia lectură a frazei, în sfârșit, extrage înțelesul „mișcării” din câmpul tabloului, pentru a-l fixa în spațiul ce îl desparte de privitor: „figurile”, altfel spus, nu erau doar ele, în sine, mișcate, ci născocite anume pentru a-l mișca pe spectator.

HAMAN ÎN FAȚA ESTHEREI

COSMIN UNGUREANU

Cumulate, cele trei interpretări rezumă, într-un fel, „subiectul Rembrandt”. Dacă ne desprindem însă de aceste aspecte – intrinseci, în fond, poeticii sale –, păstrând ca instrument interpretativ noțiunea de „mișcare”, putem sesiza cel puțin alte trei niveluri de înțelegere.

În primul rând, *pulsunile materiei* artei sale. Pictura „crește”, se stratifică, este modelată; se sustrage ochiului – există în epocă indicații asupra manierei de a privi opera de artă – și se redă mâinii, pipăitului, tactilului. Gravura, la

rândul ei, este traversată de veritabile zguduiri ale materiei: suprafețe care răzbat unele prin altele, fragmente figurative care migrează sau nivelări ale detaliului în masa informă a eboșei. Revenirile constante sugerează o mișcare mai adâncă, de ordin existențial; opera de artă „trăiește”, se „preface”, este nefinisată și în continuă finisare, înfruntă în acest fel timpul, refuzându-i încapsularea.

Ar fi, apoi, *ondulările personalității/imaginii* lui Rembrandt: personajul istoric, dar și cel construit prin (auto)re-

prezentări succesive; artist „damnat”, dar și prezență publică, dificil în relațiile cu clienții și comanditarii, căutând totuși o anume recunoaștere, solitar, dar cu înclinații histrionice, maestru, negustor, colecționar. Sunt, toate acestea, fragmente ce îl recompun pe Rembrandt în permanență, antrenând, în mișcarea lor, diverse interpretări ale operei.

In fine, *reverberațiile textului cultural Rembrandt*, acumulat pe parcursul a patru secole. Cu alte cuvinte,

„Rembrandt“ nu este persoana, omul, artistul, ci acesta laolaltă cu opera sa, conviețuind inextricabil cu răspunsuri, reacții, interpretări care o depășesc cronologic. „Rembrandt“ este spațiul în care se întâlnesc problematizările interdisciplinare, atribuirile eronate și provocările „autenticității“, discursul cultural sau vizual.

Un excelent exemplu, pentru a ilustra ideea de perpetuă mobilitate rembrandtiană, îl reprezintă tabloul *Haman în fața Estherei* din Galeria de Artă Europeană a Muzeului Național de Artă al României din București. Pictorul a izolat aici, din curgera narativă a *Vechiului Testament*, tocmai momentul tensionat în care Haman (marele vizir, din tribul amalecților, prin tradiție, dușman al poporului lui Israel) este pus în fața faptelor sale. Încercase să ducă la pierzanie poporul evreu, însă planul îi fusese dejucat de Mardoheu (unchiul Estherei); acum imploră iertarea, prăbușit, tocmai în clipa în care Ahasveros (personaj legendar, cunoscut și sub numele de Jidovul rățacitor; în *Vechiul Testament*, regele persan Xerxe I) poruncește soldaților să-l ridice (*Magazin istoric*, nr. 9/2004).

Avem întipărite pe această suprafață dreptunghiulară toate stadiile mișcării menționate mai sus: gesturile alerte, chipurile răscolite, drama care „iese“ din tablou, frământarea materiei picturale sau dinamica auctorială. Pânza are dimensiuni apreciabile și este pictată într-un fel mai puțin obișnuit:

cea mai mare parte din suprafața ei este înecată în tonuri de brun și negru, însă porțiunile colorate sunt realmente intense și strălucitoare. Ceea ce frapază este nu atât culoarea, cât mai cu seamă aspectul sau, mai bine spus, aspectele ei. Pasta este consistentă și lasă impresia frământării; solidificată și acoperită de verni, ea captează și distribuie luciri diverse, astfel încât capătă imaginea unui material prețios.

Mult timp această lucrare a fost considerată autentică, deși anumite incertitudini pluteau în jurul ei. În urma cercetărilor întreprinse, situația s-a dovedit a fi chiar mai interesantă. Tabloul a fost pictat într-adevăr de Rembrandt în anii '30 ai secolului al XVII-lea. Pe atunci, el se afla la Amsterdam, era un pictor renumit și căutat și avea numeroși ucenici și colaboratori. Pentru o asemenea scenă și un tablou de asemenea anvergură, pare greu de crezut ca autorul să fi fost unul dintre elevi. Nu știm din ce pricină, lucrarea, deși aproape terminată, a fost abandonată vreme de vreo 30 de ani în atelier. Putem, cel mult, construi diverse scenarii: fie comandatarul a renunțat sau nu a mai putut să accepte tabloul, fie nu

exista o comandă și nu ar fi putut fi vândut, fie... orice altceva.

Cert este că, într-un târziu, lucrul a fost reluat și desăvârșit de unul dintre elevi. Judecând după situația lui Rembrandt din anii '60, primul nume care ne vine în minte este Aert de Gelder, cel mai cunoscut dintre elevii săi târzii. Dar nu știm cu certitudine. Ce cunoaștem, cu ajutorul razelor Roentgen, este felul în care arătau personajele pictate de maestrul însuși: Esthere era aplecată spre interiorul scenei, în timp ce Ahasveros era poziționat mai sus și arăta puțin diferit. Istoria acestui tablou nu se sfârșește aici. În secolul al XVIII-lea el este repictat pe anumite porțiuni și ușor modificat. Astfel încât, ne aflăm azi în dificultatea de a indica cu certitudine cât a mai rămas din pictura originară.

Pus în circulație – un alt aspect al mișcării rembrandtiene – după o călătorie prin orașe ca Amsterdam, Köln, Paris, Londra, el ajunge, în final, în colecția regală de la București. Un Rembrandt învâluit, ca într-un verni, în propria istorie. ■

Rembrandt a pictat tabloul pe când se afla la Amsterdam

MĂRTIȘOR

3

1906. Publicația rusească *Moskovskie vedomosti* scrie că, după unele zvonuri, domnul Olșevski a obținut „concesionarea și exploatarea pe o perioadă de 18 ani a unei linii de comunicare telefonică între scena de la Teatrul Bolșoi și diferite apartamente particulare din oraș, astfel încât... ascultătorii să poată audia spectacolele de operă, fără să-și părăsească locuința. Plata pentru folosirea acestui telefon este de 150 ruble pe an”.

5

1946. La Westminster College din Fulton, Missouri, S.U.A., Winston Churchill trage semnalul de alarmă în legătură cu expansionismul sovietic. El descrie o „cortină de fier” care s-a lăsat „de la Stettin, la Marea Baltică, până la Trieste, la Marea Adriatică”. Sovieticii au instalat guverne procomuniste în toate țările care au fost ocupate de Armata Roșie, ca și în zona sovietică a Germaniei. „Eu nu cred că Rusia Sovietică vrea război. Ceea ce vor ei sunt roadele războiului și expansiunea nelimitată a puterii și a doctrinei lor [...] Dificultățile și pericolele ce ne pasc nu vor fi înlăturate închizând ochii înaintea lor. Ele nu vor fi înlăturate așteptând să vedem ce se întâmplă.” Momentul este îndeobște considerat începutul oficial al războiului rece.

11

1867. La Paris are loc premiera operei *Don Carlos* de Giuseppe Verdi, una dintre cele 26 de opere ale marelui compozitor italian. Verdi era asaltat de muzicanți începători, cărora nu le prea putea ține piept, din delicatețe. Unul dintre aceștia, extrem de insistent, a primit într-un final invitație de la Verdi să fie ascultat. La ora respectivă tânărul, un tip foarte robust, s-a prezentat, a cântat groaznic, apoi s-a apropiat de compozitor, cu pumnii strânsi de emoție: „Numai să-mi spuneți adevărul, maestre, tot adevărul. E tot ce vreau.” „Nu pot”, a venit instantaneu răspunsul compozitorului *Aidei* și al *Trubadurului*. „De ce?”, a continuat nedumerit tânărul. „Mă tem...”

14

1883. O pleurezie, dar și mâhnirea îi aduc filosofului german Karl Marx sfârșitul, la 65 de ani. În 1881 și-a pierdut soția, iar doi ani mai târziu, fiica lui Jenny murea de cancer, lăsând în urmă cinci copii. „Moartea nu-i o nenorocire pentru cel care moare, obișnuia să spună Marx, ci pentru cel care îi supraviețuiește.”

15

1941. Toate zărilele bucureștene primesc din partea serviciului Cenzurii Presei dispoziția imperativă ca a doua zi să publice, la loc de frunte, un document insolit atât prin cuprinsul lui, cât și, poate mai ales, prin pretextul invocat spre a-l da publicității. Este vorba despre o scrisoare a reginei Maria către fiul ei Carol, o scrisoare concepută cu 16 ani în urmă, grea de amare reproșuri pentru comportamentul ușuratic al acestuia. Momentul publicării este neobișnuit, pentru că se împlinesc șase decenii de la proclamarea regalului în România; or, misiva suveranei, dispărute în iulie 1938, nu putea deloc întări prestigiul monarhiei. În plus, era încălcată cea mai elementară etică: nici un moștenitor al autoarei nu aprobase publicarea documentului.

27

1776. Sub înalta președinție a prințului elector al Bavariei, la München se ține o conferință, pentru a se hotărî cum să se poarte panglica ordinului bavarez „Sf. Gheorghe”: trebuie legată în diagonală de la stânga la dreapta sau de la dreapta la stânga? Conferința decide pentru soluția din urmă. Mare este consternarea ambasadorului imperial austriac când, la prima recepție de la Curte, principele poartă panglica de la stânga la dreapta. Împăciuitor, totuși, raportul adaugă: „Cu toate acestea, suveranul a avut grijă să-și prindă la loc de frunte ordinul «Lăna de aur»”.

La începutul deceniului al optulea al veacului al XIX-lea un prelat papal, Sebastian Brunner, s-a apucat să cerceteze 50-60 de tomuri de manuscrise, aflate la Biblioteca de Stat din München, conținând rapoartele ambasadorilor austrieci acreditați în capitala Bavariei între 1740 și 1790. Rezultatul eforturilor sale au fost două volume interesante, intitulate *Der Humor in der Diplomatie* (Viena, 1782), din care este desprins și pasajul de mai sus.

HRANA BUCUREȘTENILOR ÎN VEACUL AL XIX-LEA

LELIA ZAMANI

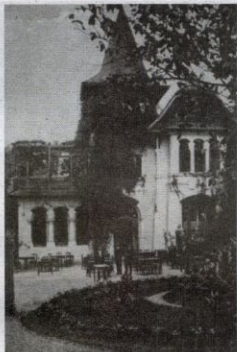
Pe lângă numeroase însemnări privind orașul și locuitorii, călătorii străini veniți în București în secolul al XIX-lea au amintit în scrierile lor mâncărurile servite (fie în casele unde fuseseră invitați, fie în localurile unde intraseră), dar și manierele observate la masă.

Dacă vestimentația, clădirile, interioarele, comportamentul în societate au cunoscut, odată cu deceniul al treilea al secolului al XIX-lea, o adâncă prefacere, cu deosebire în lumea aleasă bucu-reșteană, alimentația a avut și ea parte de o serie de transformări. Acest lucru a fost posibil pentru că Bucureștii, spațiu urban și capitală, erau mult mai deschisi noului, influențele străine prinzând destul de repede teren aici. Astfel au apărut o serie de noi produse alimentare, noi modalități de preparare a hranei și noi instrumente utilizate în timpul mesei, aduse atât din Orient, cât și din spațiul Europei Apusene. Indiscutabil, elementele alogene au fost adoptate mai întâi de mediile avute, ele reprezentând la început un lux.

În general, trebuie spus că românul din toate timpurile a avut ce mânca, uneori mai bine, alteori mai prost, neexistând la noi perioade de foamete ca în Occident.

Prin filieră franceză, engleză și austriacă au fost importate o serie de mărfuri de băcănie: mirodenii, condimente, paste făinoase, cafea, fructe exotice, zahăr, măslină, orez, icre negre. F.G. Laurençon, profesor de limba latină și franceză la București, care a stat 12 ani la noi, spunea că românii aduceau de la Istanbul articole de băcănie, cafea, zahăr, piper. Din Orient și sud-estul Dunării venea vinul de Cipru, iar din insulele Arhipelagului – roin, lichioruri, pește sărat de mare, portocale, lămâi, rodii, fructe uscate, migdale, alune, smochine, struguri de Corint și „droguri medicinale”. Din Istanbul și Grecia, dar și din Constanța erau aduse stridii, care-i plăceau atât de mult gurmandului Dapontes, după cum mărturisește Ionescu Gion, autorul unei interesante istorii a Bucureștilor. Blănurile venite din Rusia pentru boieri, pânzele aspre, diferite unelte de fier, la fel ca și ceaial erau achitate în natură cu vin românesc, deosebit de apreciat peste hotare. Călătorii străini au constatat că românul, cu toate că este mare amator de vin, „nu seamănă cu rusul; beția nu-l atrage; el se mulțumește cu vinurile locale cu nume frumoase de producții franțuzești”.

La începutul secolului al XIX-lea (care nu se deosebea în privința hranei de sfârșitul de secol XVIII), o caracteristică majoră a meselor celor bogați era excesiva abundență și varietate de mâncăruri etalate. Cifrele oscilau între 12, 15 și chiar 30 de feluri de mâncare, ciorba

La „Chateaubriand”, pe Șoseaua Kiseleff, se mânca pe fete de masă albe, din bumbac

și pilaful oriental începând și sfârșind orice masă. Adesea, străinilor li se părea exagerată risipa fastuoasă de mâncare.

Deosebit de interesante pentru călători erau și ritualurile dinaintea, din timpul și de la sfârșitul meselor. Doamnei Christine Reinhard, soția unui diplomat al Franței, aflată în vizită la Curtea Domnească a lui Constantin Ipsilanti, la 1807, după obișnuitele complimente, i s-a pus la gât un șervet brodat. Imediat a fost servită

cu dulceturi și cafea neagră, pentru ca la urmă să fie stropită cu parfumuri și tămâiată. Prânzul a fost servit la „12 ceasuri”, iar masa a fost pusă cu musafirii de față în chiar sala unde se aflau. Bărbații au fost așezați într-o parte a mesei, iar femeile în partea opusă.

Francezul Lagarde, sosit în Capitală la câțiva timp după doamna Reinhard, a fost invitat, pe lângă alții, la un prânz la banul Brâncoveanu, cel mai bogat boier al vremii. El povestește că înainte ca toți musafirii să se așeze la masă, servitorii „în costumele diferitelor națiuni” au venit la ei cu ligheane de argint aurit în care se afla apă curată. Oaspeții au fost invitați să-și spele mâinile cu apă și tot felul de săpunuri, apoi s-au așezat la o masă înaltă, îndată ce gazda a dat semnalul. Mâncărurile, foarte îmbelșugate, au fost apreciate a fi turcești, germane, multe valahe și rusești, urmând însă și constatarea că „după obiceiul de aici, fiecare își întindea mâna spre farfuria care îi era mai la inimă decât curată”. La desert, „ca un semn de considerație deosebită, boierul își

trimise sămburii merelor pe care le mâncase el, apoi ni se serviră vinuri din Arhipelag, mied de 20 de ani, vin de Tokay și, după patru scurte ore de ședință gastronomică, ne spălarăm din nou mâinile, gura, barba, ne stropirăm cu parfumuri și trecurăm în salon”.

Francezul Eugène Stanislas, venit la 1836, a cunoscut și el înalți dregători români, fiind invitat de multe ori în casele acestora, printre care și la Barbu Știrbei și Filip Lenș.

*Multă risipă
la mâncare...
turcească,
germană, valahă,
rusească,
stropită cu vin
de Tokay*

La un astfel de ospăț a văzut cum 300 de lumânări aprinse „faceau să strălucească tacămurile pentru numai 52 de invitați“. S-au servit atunci mâncăruri românești și străine, surpriza fiind ca după icre negre să urmeze tradiționalele sarmale. Bineînțeles că vinurile cele mai alese au stropit din belșug bucatele aduse. Masa a fost însoțită, cum era și obiceiul, de muzica unui taraf de lăutari și, mai apoi, de o altă muzică „mai pe gustul femeilor“ (*Magazin istoric*, nr. 7/2007). După terminarea mesei, bărbații au trecut „în sala de fumat sau în aceea în care jocul de cărți“ [*Magazin istoric*, nr. 5/2007] durează, câteodată, până dimineață“.

Petrecere ofîterescă în vechiul București

Pictorul seculi Barabás Miklos, care a stat în București șase ani, începând din 1828, și a fost primit peste tot în lumea bună cu foarte multă amabilitate (*Magazin istoric*, nr. 12/1999), s-a declarat extrem de nemulțumit de atitudinea slugilor valahe la servirea mesenilor, dar și de lipsa de curățenie pe care, răutăcios, o semnală la mesele date în înalta societate. Astfel, a avut cuvinte grele pentru lipsa paharelor la masă și a lingurițelor la servitul dulceții. El povestea că în timpul meselor un arnăut sta lângă ușă cu carafa de vin sau de apă și cu un pahar; cel căruia i se făcea sete îi făcea un semn, iar acesta îi umplea paharul.

Dacă i se restituia pe jumătate băut, servitorul nu arunca conținutul, ci turna deasupra, dându-l altei persoane. La fel se petreceau lucrurile și în cazul dulceței, care, spunea el, „se servea pentru toți cu aceeași linguriță, fără să spele resturile de pe ea“. Fapt destul de îndoielnic în marile case, mai ales pentru că nici un alt călător nu a mai semnalat un asemenea lucru.

De altfel, tipicul servirii dulceței și a cafelei a fost amintit de foarte mulți dintre călători, vădit impresionați de acest ritual. Musafirului aflat în vizită îi erau oferite prima dată dulceață, o cafea și țigara sau ciubucul, uneori și narghileaua. Un mare lux era etalat în casele vechilor boieri. Un

întâlnea același lux și la „cutiile de tutun și ciubucele cu muștiuc de chihlimbar și cu o țevă lungă de iasomie sau cires, care-și sprijineau luleaua pe un mic platou de aramă pus pe covor“.

După a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aceste obiceiuri au început să decadă, fapt reliefat și de călători. „De când călătoresc scrie italianul Roberto Fava, ziarist venit la București la sfârșitul secolului al XIX-lea, românii iau obiceiuri din străinătate, în detrimentul originalității lor native, care are farmecul său aparte. Astăzi ni se oferă la București, ca și la Paris, țigări de foi și lichioruri“. Cu toate acestea, tradiția încă se menține; Fava arată că în Capitală, la fel ca și în celelalte localități, este obiceiul ca vizitatorului să i se ofere țigări și dulceață, „un fel de conservă excelentă și foarte fină, care se dă într-o linguriță pusă pe o farfurioară și după care se bea un pahar cu apă rece, uz pe care l-au adoptat de câțiva timp și parizienii“, lucru extrem de interesant de aflat.

Treptat, în saloane, invitații au început să fie serviți și cu înghețate și oranjade, model preluat de la occidentali. Aflat într-o vizită,

Dulceața și apa rece încep să fie concurate de înghețata și oranjada occidentale

contelui Lagarde i s-a oferit, alături de dulceață, și o cupă de înghețată.

La polul opus era mâncarea bucureșteanului mai puțin avut și care nu se desprinsese de fostul său statut de țăran. La 1830, E.Ch. Dobel, caretaș, aflat în căutare de lucru

la noi, a mâncat pentru prima dată mămăligă, aliment până atunci necunoscut lui.

In paralelă interesantă între mâncarea orășeanului și cea a țăranului a fost elaborată de francezul Paul Morand: „Omul de la oraș e gras, palavragiu, dă mereu din mâini. E plin de îngâmfare și mărginit, fiindcă mănâncă peste măsură. Țăranul nu cunoaște cărnurile mari, sângerânde și reumatismul, supele, tocăturile fierbinți și dinții stricați. El mănâncă mămăligă uscată, peste uscat, măsline.” Orășeanul, în general, acoperă mămăliga cu ouă ochiuri, cu brânză de vaci și smântână, pe când săteanul o mănâncă uscată și rece. Sarmalele, în schimb, se întâlnesc pe toate mesele, cu deosebire de sărbători, fiind „cocoaloșe de porc cu orez, înfășurate în foi de varză acră”.

„Orășeanul e aici un carnivor; legumele le lasă oamenilor de la țară” și nu se dă în lături când e vorba de „pericolul cremelor, riscul untului topit, hazardul sosurilor groase cu ardei iute, neliniștea tocănilor cu ceapă, amenințarea tocăturilor, capcanele găluștilor de gâscă fierte înăbușit, cu migdale

Serată la Palatul Bibescu, tipăritură din veacul al XIX-lea

pisate”, chiar dacă toate aceste îi mână pe „românii găfâitori la Karlsbad”. Paul Morand, un gurmand veritabil după o asemenea descriere a mâncării, a recunoscut și el că a avut o cruntă criză de ficat, rezultatul itinerarului românesc, care îl doborâse la pat când a ajuns în Cracovia.

Cât despre dulciuri, călătorii apreciau printre altele rahatul turcesc făcut cu amidon, zahăr și migdale, un deliciu mai ales în timpul bălăcuii de la Filaret, unde se putea bea pe urmă apă rece, limpede și bună.

Dacă străinii descriau ceea ce se servea la masă în casele bucureștenilor, același lucru îl făceau și cu mâncărurile din localurile Capitalei:

restaurante,
cârciumi, bir-

turi, cafenele, cofetării, localuri care, odată cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au cunoscut o continuă dezvoltare. De pildă, francezul Ferdinand Lassalle (*Magazin istoric*, nr. 3/1984), găzduit la „Hotel de

Londres” de pe Podul Târgului din Afară (Calea Moșilor nr.76), scria că mâncarea *à la carte* servită acolo era la fel de bună ca și la „Hotel de France”, al cărui proprietar era un francez. Aprecierile lui în materie de hrană nu se opreau însă aici, el arătând că în restaurant se aflau: „peștii cei mai buni, foarte bune legume, prăjituri splendide și un vin vechi de aici cu 40 de creștări ocau. Un vin pe care proprietarul l-ar putea vinde în bună voie, ca vin de Burgundia”. Un alt călător specifica faptul că la *Jockey-Club* se mănâncă „la fel de bine ca în cele mai mari cercuri din Paris, Londra sau Buenos Aires”.

Alogenii găseau în orașul de pe malurile Dâmboviței nu numai preparate românești, dar și străine. La „Hotel Hugues” se pregăteau mâncăruri franțuzești, nemțești, rusești, italienești și românești, după preferința consumatorilor.

Vara erau recomandați dovleceii, roșiile umplute și „tocătură românească înfășurată în viță de vie tânără”, care se servea cu iaurt. Iezii, porceii de lapte, mieii de Paști se considerau a nu avea pereche, la fel ca și tocănițele extrem de delicioase. Mai erau și peștii:

Pe Calea
Moșilor
se mănâncă
la fel de bine
ca la Paris

crap, cegă și sturion. Între vânaturi, unul dintre felurile foarte apreciate erau iepurii, care se mâncau de preferiță cu măsline sau smântână. Se considera că nu toată lumea mânca atât de bine, dar nimeni nu murea de foame. Existau și restaurante cu prețuri fixe de șapte lei. Asemenea localuri au fost deschise în tot orașul, iar mâncărurile lor erau excelente.

O fărâcă din farmecul Bucureștilor îl constituiau și mesele luate vara în aer liber la Șosea, la „Colonade”, „Chateaubriand”, „Flora”, unde, se mănâncă pe fețe de masă de bambac, în farfurii de două parale, cu ospătarii alergând în întuneric luminați în trecere de lumânările de pe mese sau de focul cel mare din roșieria aflată în bătaia vântului”.

Carneea era din belșug peste tot în oraș, la fel ca și peștele și vânatul, iar icrele negre se găseau la jumătate de preț față de cele din Occident. Ziaristul francez de origine austriacă Henry-Adolphe Stepan Öpper de Blowitz, venit la București în 1883, mărturisea că nu poate părăsi orașul fără a păstra o entuziastă amintire icrelor negre proaspete pe care le mânca aici și care i s-au părut „o culme gastronomică nemaîntâlnită a excursiei mele”.

Nici periferia nu se lăsa mai prejos. Strada de la Gara Filaret la Mitropolie era plină de grădini-restaurante cu un aspect aparte. Acolo, cea mai căutată mâncare, după Ulysse de Marsillac, era un fel de cârnăcior foarte condimentat, care ajuta să fie suportată mai ușor „poșirca” cu care era stropit și care aproape întotdeauna se

Prințesă valahă,
o gravură de secol XIX

mânca cu o salată de ardei, „alt fel preferat al românilor, care îi dau un nume semnificativ de *ardei iute*”. Și alți călători remarcă înclinația gustului românesc pentru ardeii iuți. Cărciumile populare aveau cei mai buni cântăreți țigani, care pe lângă frumoase cântece românești, cântau și un repertoriu franțuzesc, italianesc, depinzând de împrejurări și de clienți.

Un aspect important specificat de către mai toți călătorii îl constituia disproporția dintre prețurile de piață ale alimentelor și tariful mâncărurilor din marile restaurante. Medicul militar

german W. Derblich (1857) nota că „o oca de cea mai bună carne de vită costă pe piață 18 cruceri (creițari), iar din ea se pregătesc în localurile de lux 10 porții a câte 18 cruceri, iar pentru vinurile care se cumpără în cărciumi cu 12 cruceri, măsura trebuia plătită în restaurante de trei ori atâta, deși se găsește adăpat cu apă sau adesea chiar falsificat. Dintr-o pâine care costă cam 12 cruceri se vând cu siguranță 30 de porții a doi sau chiar trei cruceri. Sunt familii care își procură un prânz îmbelșugat și convenabil, constând din mâncare cu carne și zarzavat, vin și pâine pentru o singură piesă de 20 de cruceri, în vreme ce aceeași mâncare abia se poate procura în restaurant cu un ducat”.

Românii și în special bucureștenii erau mari amatori de dulciuri, iar străinii au remarcat faptul că, în general, cofetăriile erau mult mai frecventate decât cafenelele, având în plus, pe lângă lichioruri, cafea și chiar vin specialități întâlnite și în cafenele, și numeroase și variate produse de patiserie, prăjituri și bomboane de tot felul.

Străinii au apreciat, la fel ca și bucureștenii, de altfel, în special Cofetăria Capșa, cu „patiserie excelentă, bomboane de primă calitate, vinuri fine și lichioruri variate”, unde vara se serveau și înghețată, și șербet.

Fie că au apreciat, fie că au criticat mâncărurile servite și obiceiurile noastre culinare, călătorii au fost de acord că românul s-a dovedit receptiv la nou, păstrând însă o serie de practici și obiceiuri alimentare specifice fondului său autohton. ■

*Nimeni nu murea
de foame, chiar
dacă nu mânca
foarte bine;
hrana era din
belșug și variată*

În sensul acelor de ceasornic (din stânga sus): Piața Huet, Piața Mare (anonim, sec. XIX) și Piața Mică (imagine de veac XIX, semnată de Adam Slowikowski)

SIBIUL CELOR TREI PIETE CENTRALE

° ANDA-LUCIA SPÂNU

Despre Sibiu s-a scris mult, în perioade diferite. Au scris sibiieni, au scris sași, români sau maghiari, au scris străini ce au trăit aici o perioadă sau care doar au vizitat orașul. Toți sau oprit măcar într-un paragraf și asupra ansamblului urbanistic central al orașului Sibiu, alcătuit din cele trei piețe: Piața Huet (Griviței), Piața Mică (Kleiner Ring, Prințul Carol, 6 Martie) și Piața Mare (Grosser Ring, Regele Ferdinand, Republicii). Acestea sunt reprezentative pentru Sibiu, căruia i-au devenit o emblemă.

Considerat de specialiști ca fiind de o rafinată rezolvare spațială, cum puține orașe europene au, acest ansamblu oferă o succesiune originală de stiluri arhitecturale, începând cu romanicul și terminând cu clasicismul.

Piața Huet s-a format pe traseul primei incinte fortificate a orașului, datând de la sfârșitul secolului al XII-lea. Clădirile au fost ridicate pe traseul primelor ziduri, după ce fortificația și-a pierdut rolul practic, începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea, odată cu întărirea completă a Orașului de Sus.

Ca și astăzi, piața era dominată de turnul bisericii evanghelice, pusă în valoare de fortificațiile joase, alcătuite se pare din palisade și turnuri. Dintre turnurile de fortificație ale acestei incinte se mai păstrează Turnul Scărilor (Sagturn), din apropierea casei parohiale. Turnul Preoților (Priesterturn) a fost demolat în 1898, iar de la un al treilea au fost găsite fundațiile, cu ocazia unor săpături pentru canalizarea orașului.

În afară de fortificații, în această piață au existat la sfârșitul Evului Mediu trei caele: una în nord-vest, înglobată astăzi casei cu nr. 17; a doua în sud, în vecinătatea Turnului Preoților, demolată odată cu acesta în 1898; a treia în nord-vestul pieței. Piața este înconjurată de case cu beciuri adânci, unde mai pot fi văzute urmele vechiului zid de apărare. Rolul său inițial de biserică-cetate, apoi și de cimitir s-a modificat în sensul că piața a primit și funcțiuni comerciale, aici ținându-se până în secolul al XVIII-lea târgul de oi.

Piața Mică a servit de la înființare și până în secolul al XX-lea ca piață comercială a localității, destinată în Evul Mediu vânzării produselor meșteșugărești. Acest rol se oglindește și în arhitectura ei,

Litografie colorată reprezentând o stradă din Sibiu, de J. Hoegg

determinată de considerente funcționale și topografice. Este plasată pe teritoriul cuprins în interiorul celei de a doua centuri de fortificații a orașului. Zidul de incintă din nordul, estul și sudul pieței a fost prins între clădiri în momentul în care Sibiu, în dezvoltarea sa, l-a depășit.

Între Piața Huet și Piața Mică erau inițial două șiruri de case, cuprinse apoi sub acoperișuri comune, ca și micile curți interioare. Încă în a doua jumătate a secolului al XIV-lea au fost construite hale comerciale, dintre care numai Hala Măcelarilor (Casa Artelor) s-a păstrat într-o formă apropiată celei de odinioară.

Către mijlocul secolului al XV-lea pe latura de nord s-a construit un tunel de legătură între Orașul de Jos și Orașul de Sus, care trecea prin mijlocul pieței, până aproape de actualul Turn al Sfatului. Deasupra acestui tunel a fost ridicat apoi un întreg șir de case, piața fiind despărțită în

două. Pe laturile de nord și est au fost ridicate clădiri care au aparținut breslelor. Meșterii diferitelor epoci s-au străduit să dea un aspect unitar pieței, prin executarea către aceasta a unui portic la parterul tuturor clădirilor. Datorită rolului de centru comercial al orașului, a apărut mai târziu nevoia de a spori adâncimea încăperilor de la parterul caselor, ceea ce a dus la închiderea porticurilor.

În sud-est, piața a primit aspectul actual abia în secolul al XVIII-lea, când, pe locul casei breslei croitorilor construită, ca și casa breslei cizmarilor, în 1466, între Piața Mică și Piața Mare, s-a construit biserica și casa parohială romano-catolică (1726-1733). În anul 1851, șirul de clădiri din secolul al XV-lea și tunelul au fost dărâmate, construindu-se trecerea care se păstrează și azi, iar la începutul secolului al XX-lea s-a construit clădirea Băncii de Credit Finciar.

În nord-vest, pe locul unde se afla cândva un turn de apărare al incintei a doua, acum există primul pod din fontă din România, construit după demolarea caselor ce se întindeau până aproape de Turnul Sfatului.

Având încă de la început un rol comercial, aici se țineau târguri săptămânale și anuale, punându-se accent pe comercializarea produselor meșteșugărești. În apropierea halelor se puteau însă cumpăra și zarzavaturi, pește, fructe și pâine. Piața Mică a avut, la început, și o oarecare importanță administrativă, aici existând până în 1549 sediul Primăriei, din 1470, când consilierul Thomas Gulden a

donat orașului casa sa drept sediu.

Piața Mare, născută ca element de legătură între cele patru străzi principale ale Orașului de Sus, s-a dezvoltat ca o piață reprezentativă sau cu caracter festiv. Inițial, a fost orientată către centura a doua de fortificație, astfel ca dominantele cetății de la sfârșitul secolului al XIII-lea, turnul Bisericii evanghelice și Turnul Sfatului, să fie în același timp și dominantele pieței, situație care s-a schimbat doar după construcția Bisericii romano-catolice și a clădirii bancare.

Piața Mare păstrează, cu mici modificări, planul original. Pe laturile de sud și est se păstrează vechile clădiri, databile în secolul al XV-lea. Latura nordică a fost formată din clădirea Breslei Croitorilor și a altor case medievale, cele ale Bisericii ieziute și a Seminarului acesteia (azi casă parohială). În primii ani ai secolului al XX-lea a fost ridicată clădirea Băncii de Credit

Funciar, prin construcția căreia s-a format actuala stradă Samuel von Brukenthal. Pe latura vestică, pe locul a două case, cu arcade la parter, s-a construit Palatul Brukenthal.

Importante au fost, de-a lungul secolelor, și câteva elemente între timp dispărute. Apa din fântâna menționată deja în 1538 potolea setea localnicilor și trecătorilor, dar era folosită și pentru adăpatul animalelor și spălatul rufelor. În Piața Mare se desfășurau judecățile și numeroase execuții, strămutate din 1771 în Piața Mică, pentru că din anul 1734, se desfășurau în vecinătatea statuii Sfântului Nepomuk. În anul 1550 se așază în piață stâlpul infamiei, care va fi înlăturat abia în 1783. Între 1724 și 1757 a fost amplasată o „cușcă pentru nebuni”, în care erau expuși în timpul zilei cei care tulburau noaptea liniștea publică, iar în partea de vest a pieței a fost ridicată statuia lui Roland.

După 1948, partea centrală a pieței a fost transformată în parc, înlăturându-se tot ceea ce se găsea în piață. Doar în 1984 s-a desființat parcul, iar fântâna a fost reconstruită abia în 2006. Statuia lui Nepomuk se pare că este prea fragilă pentru a suporta o nouă mutare, de aceea nu s-a întors la locul ei, în Piața Mare.

Construită astfel încât să completeze ansamblul piețelor centrale, Piața Mare a fost, practic, centrul vital al Sibiuului. În cursul Evului Mediu, în piață se desfășurau cele mai importante evenimente legate de viața cotidiană a orașului. Aici aveau loc reuniunile publice, serbările populare și mesele festive, reprezentările teatrale, dar și paradele militare.

Pe lângă rolul comercial, de piață de cereale și de loc de desfășurare al târgurilor și iarmaroacelor, Piața Mare a avut și o importanță politică, aici fiind reședința comitelui și sediile monetăriei și al gărzii. ■

SFETNICII MONARHULUI

(Biverb: 8, 6)

$$(KK)^R = A$$

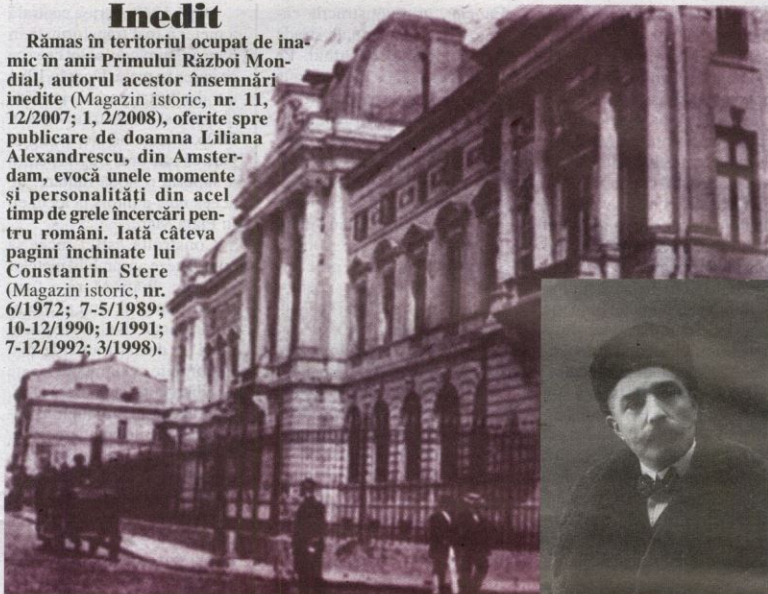
Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție integrată nr. 2/2008, MITOLOGIA VECHILOR GRECI

H – HAR – I – D – HERA – ASPRE – SODOMA – IMIT – ELEVATE – IESI – AC – T – TAC – MINIME – I – OSPAT – ER – CAUS – ZEUS – F – TEU – REA – ERA – ARES – R – OPT – IR – AT – IDOLI – OITE – IL – ERITEM – ATLAZ – CANI – AOLIRE – AS

Inedit

Rămas în teritoriul ocupat de înamic în anii Primului Război Mondial, autorul acestor însemnări inedite (Magazin istoric, nr. 11, 12/2007; 1, 2/2008), oferite spre publicare de doamna Liliana Alexandrescu, din Amsterdam, evocă unele momente și personalități din acel timp de grele încercări pentru români. Iată câteva pagini închinat lui Constantin Stere (Magazin istoric, nr. 6/1972; 7-5/1989; 10-12/1990; 1/1991; 7-12/1992; 3/1998).

ÎNSĂILĂRI DE AMINTIRI DIN VIAȚA-MI

GRIGORE T. COANDĂ

In personalitate puternică, remarcabilă. Îl cunoscusem la Cameră, unde fusesem adeptul convins și neștrămutat al ideilor lui: *Colegiul Unic și Exproprierea*, dar fusesem și protivnic al *neutralității*, propagată de dânsul.

În timpul ocupației, când m-am dus de câteva ori la București, m-am dus regulat să-l văd și am luat masa împreună la Restaurantul Boulevard. Cred necesar să insist în aceste *însăilări de amintiri* asupra întâlnirilor noastre. Întâia oară era prin februarie 1917 l-am vizitat

acasă la dânsul. Locuia o cameră mobilată cu antreu, în strada Lutherană. Odaia era plină de cărți, aruncate peste tot locul. În cameră erau un pat, un birou, un fotoliu și două scaune. Pe birou era și un *Atlas geografic*. Am intrat amărât în camera lui și i-am zis: „Unde am ajuns, domnule Stere!” „Ești și d-ta vinovat (aluzie la părerea mea de intrare în război alături de Antantă). Era fatal. Uite harta României... Puteam noi să apărăm singuri o frontieră de peste 1.000 de kilometri? Aveam pe ruși, Imperiul Țarist. Este plină istoria de

reaua credință a țărilor împotriva noastră. D-ta ai cunoscut părerea mea: *neutralitatea până la Conferința Păcii*.” „Dar ne lăsau ungurii?” „Ne lăsau nemții? Trebuia, în orice caz, să încercăm. În niciun caz nu trebuia să intrăm, cum am intrat, în război.” „Dar Transilvania?”, întreb eu. „Am fi avut Basarabia.” „Cine știe!” „În Rusia va birui revoluția. Regimul țarist este sfârșit...”

Aceste teme le-a răscolit Stere cu atâta convingere și elocință, cu atâta bogăție de argumente, încât eu, un biet analfabet în ale politicii, m-am

lăsat cucerit, strivit de el și când, după-masă, l-am părăsit ca să mă întorc la Pitești cu trenul de 5 d.a., aveam cele mai crude remușcări că n-am fost alături de el pentru neutralitate, măcar pentru conștiința mea.

Cu altă ocazie, Stere mi-a zis: „Chiar cu Antanta biruitoare, situația noastră nu ar fi fost mai bună. Țarul ne-ar fi luat grilele Dunării și Moldova, până la Siret.“ *Într-o împrejurare unică*, la masă, la restaurantul Bulevard, unde mâncau în acea seară și contele Czernin [ministru de Externe austro-ungar] și Bethmann Holweg [cancelarul german], veniți în București. Cel din urmă vine la masa lui Stere și îi reproșează că nu-i întorsese vizita pe care i-o făcuse. Stere îi răspunde să nu uite că sunt dușmani. Îi mai spune (în auzul nostru, al tuturor de la masă) că „Germania a dovedit de totdeauna că este un popor mare și bine organizat și disciplinat, că are o armată tare, perfect înarmată. *Nu-i mai rămâne decât să dovedească că are și o diplomatie destoinică și prevăzătoare.*“

Stere vorbea cu reprezentantul cel mai autorizat al diplomației germane. Acesta răspunde: „Doresc să vă văd

ca să vorbim, cu care ocazie veți vedea, domnule Stere, că avem și diplomația care ne trebuie.“ Au avut desigur o întrevorbire. Stere s-a dus la Berlin. Ce se va fi petrecut acolo nu știu. A propus Stere pace separată, o confederație central-europeană? Nu știu. În cercurile sterite însă, se zvonise așa ceva; dar eu, întrebând pe Stere, mi-a răspuns atât: „*Bethmann Holweg nu a dovedit că Germania are diplomația care-i trebuie.*“

M-am dus la Stere înainte de a scoate *Lumina*, ca să-l împiedic de a o face sub dominația inamică. Instinctiv mi se părea că-și va face rău. Carol Schulder (împreună cu Beno Brănișteanu au fost colaboratorii lui Stere la *Lumina*), pe care îl interesa mai cu seamă partea materială, când îl întrebam despre scoaterea *Luminei*, îmi spusese: „Dacă un ziar nu se vinde, nu ajunge nici tezaurul Băncii Naționale, și Stere nu are parale. (*Lumina* s-a vândut bine și nu a fost nevoie; de altfel, Stere nici nu se gândise la aceasta de ajutorul Comandaturii, după cum se băfea). Când i-am vorbit lui Stere despre *Lumina*, el mi-a zis: „Cunosc toate greutățile și-mi iau toate răspunderile. «Demonul meu» mă îndeamnă să-o fac, ca basarabean și ca

Constantin Stere, „o personalitate puternică, remarcabilă“

român. Mă simt dator să-o fac pentru onoarea mea și pentru convingerile mele. Dacă într-un caz analog ardelenii nu ar fi făcut-o, eu i-aș fi disprețuit ca pe niște trădători de neam.“

Lumina apăruse. Ne găseam în cabinetul lui Stere, de la redacția ziarului, așteptam pe Stere. Eram acolo cu Mitică Pătrășcanu [scriitorul D.D. Pătrășcanu, tatăl lui Lucrețiu Pătrășcanu], profesor și literat, vechi prieten al lui Stere, cu poetul Topârceanu și cu Beno Brănișteanu, ziaristul. Stere a venit târziu. Era posomorât și trist. După un scurt „bună ziua“, a început să se preumbe preocupat prin cameră, multă vreme. Noi tăceam. Într-un târziu, Pătrășcanu îl întreabă: „Ce ai, Stere? S-a întâmplat ceva?“ „Pare a fi un blestem pe țara asta. Alsacia și Lorena au rămas franceze, pentru că au făcut cu Franța marea revoluție. Iar noi, când avem ocazia să ne câștigăm Basarabia, dăm cu piciorul celor mai bune elemente ce avem acolo. Marghiloman (șeful guvernului de atunci) pleacă astă seară cu Mitilineu, ca să-l instaleze ca guvernator al Basarabiei anexate. Înțelegeți! Niciodată Basarabia revoluționară nu se va apropia de România cu acest preț.“ „Ai

Interior din casa de la Pitești

vorbit cu Marghiloman?" întreabă Pătrășcanu. „Nu. Dar trebuie să-i vorbesc.”

Și Stere însărcinează pe Brănișteanu să plece îndată la Marghiloman, căruia să-i comunice dorința lui Stere de a avea împreună o convorbire cât de îndată și în orice caz înaintea plecării lui Mitileu la Iași. Întâlnirea și convorbirea au avut loc, iar ca urmare Marghiloman a plecat la Iași în aceeași seară; însă în loc de Mitileu l-a însoțit Stere, care, după cum se știe, a desfășurat o mare și fructuoasă activitate în Basarabia, unde a fost ales *Președintele Sfatului Țării* și a determinat *Unirea de bună voie* a Basarabiei cu Patria-Mamă.

Nu mai stăruim asupra evenimentelor istorice care au urmat. De altfel, eu nu am mai fost în curent cu ele, decât din știrile date de ziare și din flecărelele unora și altora, care se dădeau drept confidenți ai oamenilor zilei. Pe Stere nu-l mai întâlneam decât foarte rar. După venirea guvernului I.I.C. Brătianu, am fost și eu închis la Văcărești (unde am stat 20 de zile și unde, fie zis în treacăt, am trecut cele mai liniștite zile din ultimul timp al vieții mele de până atunci), sub inculparea de

a fi conspirat împotriva Regelui Ferdinand și de a fi semnat *Pantahuza lui Carp*.

În urma acestui timp și mai târziu am avut dese ocazii să mă mai întâlnesc și să comunic cu Stere, care, pentru mine, țin s-o spun, a fost și a rămas unul dintre oamenii cei mai mari, mai cinstiți și mai patrioți. Țin să adaug numai ce știu bine: că dacă Stere a rămas în teritoriul ocupat, a fost nu din cauzele pe care i le-au atribuit detractorii lui; ci pentru că i s-a cerut și i s-a impus aceasta de Regele Ferdinand personal și de guvernul liberal de pe atunci, Stere fiind un ostracizat al regimului țarist care-l condamnase la moarte, regim cu care noi eram aliați în război.

P.P. Carp. Cum era firesc, sub ocupație, am avut scurte, nevinovate și fără consecințe întrevederi cu alții din oamenii de seamă rămași la București. Nu puteam să nu văd pe P.P. Carp, pe care totdeauna îl stimasem ca pe un mare patriot al țării. Am fost la el. „Vai, nu sunt vremurile sub om; ci bietul om sub vremuri.” Era copleșit de nenorocire. Mi s-a părut un gigantic stejar doborât de trăznet. Știa că fusesem printre cei ce nu iscălisem actul (cunoscut sub denumirea *Pantahuza lui*

Carp, așa poreclit de liberali) ce fusese pus la cale de către d-nii Lupu Costache și alții, prin care se cerea instituirea lui Carp ca dictator al României cu rolul de a face aranjamente cu Puterile Centrale dușmane.

M-am dus într-o zi și la dl. Lupu Costache, întovărit de inginerul I. Negretzu, pe care-l întâlnisem întâmplător în București. Ne-a cerut să semnăm și să facem propagandă pentru semnarea adresei populației către P.P. Carp, de care am vorbit. Nici eu, nici Negretzu nu i-am făgăduit și cred că astfel a aflat P.P. Carp.

Alexandru Marghiloman. Am fost și la d-sa. Dealtfel, despre vizita mea face o mențiune în *Memoriile sale*. Puțină broderie acolo. Eu am reținut din această vizită numai extrema d-sale amabilitate și crâncena opoziție *pantahuzei* d-lui Carp. Mi-a zis aproape textual: că pentru combaterea ei ar fi mers până la a scrie cu mâna și a lipi înșuși afixe pe stradă prin care ar combate-o.

Am avut și am stimă, ca pentru un bărbat de stat de seamă și patriot, pentru Alex. Marghiloman. Istoria nu va da dreptate răutăcioșilor săi adversari.

Războiul se terminase cu *Întregirea Neamului*. Eram fericit și plin de speranță; cu toate că cu fiecare act de guvernământ aveam un sentiment de nedumerire, ceva neînțeles, care mă împiedica să gust fericirea de român în toată plinătatea. Guvernul camuflat al generalului Coandă fusese un motiv de nedumerire: „Bine, frate, și acum cu cârpei?” Ce să mai zic despre Văcăreștii mei, sub inculpări nedemne și neadevărate! Mărturisesc că nu făceam niciun secret din profunda mea nemulțumire despre felul cum fusese

O fotografie de familie; Marieta Coandă Pavlović, Florica Pavlović, Gr. Coandă (primul rând, de la stânga), Nicolae Pavlović, Lili Mrazek-Coandă

pregătit și susținut războiul. Cât am stat la Văcărești și am lipsit de acasă, biata nevasta mea a primit zeci și sute de manifeste și ziare, în care din „trădător” nu eram scos. Pe urmă, elementele ce se trimiteau în provinciile alipite la diversele dregătorii nu erau, după părerea mea, nici cele mai curate, nici cele mai apte ca să determine „contopirea” necesară.

Nu mă arătam deloc admiratorul „Marelui Partid Liberal”. Punând la socoteală și *democratismul* meu și atașamentul meu de persoana lui Stere, ostracizat de Partidul Liberal, prea strâmt ca să-l încapă, am lăsat și eu acest partid, în care parcă niciodată nu am fost la locul meu, pentru a forma și conduce Organizația Partidului Țărănesc din județul Argeș. Am realizat succese mari în luptele cu liberalii și chiar cu averescanii. În 1919, organizația din Argeș a avut 10 aleși; iar liberalii numai unul, prin proporționalitate. În 1922, deși la putere era partidul lui „Tata Averescu”, am avut tot Senatul și cinci deputați; iar averescanii trei deputați. Mi-aduc aminte că în ziua Înălțării, când au fost mari întruniri la Ciofrângeni, o comună rurală din nord-estul județului, s-a petrecut următorul fapt: la sfânta slujbă din biserică, preotul a pomenit printre eroii morți în război pe unul Gheorghe Coandă, sătean dintr-o comună vecină. Pe la nămieș, când toată țărâni-me-a era la masă pe câmpul apropiat, un avion averescan zboară pe sus și aruncă din el manifeste, în care eu eram atacat și numit „armean”. Mi-a prins bine aceasta pentru că, la cuvântarea ce am ținut sătenilor după masă, când am avut întrunirea și noi, țărăniștii, și averescanii, am

Ion Mihalache, în dreapta, de ale cărui vederi Coandă se va despărți

arătat de ce arme se servesc adversarii, care mă făceau și pe mine armean, pe când unul de-ai lor, țăran, tot Coandă, a murit în război și pe când doi veri ai mei, la Craiova, generalul Coandă și Nae Coandă, figurau pe listele guvernului averescan. Succesul meu a fost nemăsurat de mare.

Am scos cu greu de sub huiduilele alegătorilor pe d-nii Posescu și Ștefan Martinescu, candidați averescani, aflați acolo pentru întrunirea lor; iar în ziua de alegeri, la secția de votare de la Ciofrângeni, lista țărănistă a întrunit aproape 2.000 de voturi, față de 400 de voturi ale guvernului. Am avut la Argeș o victorie pe care numai Ion Mihalache a avut-o la Muscel și Stere la Soroca.

Paradoxal, dar adevărat: pentru ca Stere să poată să se înscrie în Partidul Țărănesc a trebuit să fie înscris mai întâi ca membru al organizației mele țărăniște din Argeș; el, omul cu „statul țărănesc”, fusese combătut la București de profesorul Bogdan Duică, de Madgearu și alții și *admis, cu majoritate de voturi, numai după ce trecuse prin organizația de Argeș.*

Democratismul țăranului Ion Mihalache nu se brodea cu al meu. M-am retras din

Partidul Țărănesc la puțin timp după retragerea lui Stere, dar fără ca să existe corelație între aceste retrageri. La mine cântărise mult în determinarea retragerii din politică sănătatea, care mi se înrăutățise, și cheltuielile prea mari cu politica, cărora nu le mai puteam face față.

Ca succesori ai mei la conducerea organizației indicasem pe d-nii Petre Petrescu, I. Rădulescu și Armand Călinescu. Acesta din urmă a învârtit lucrurile așa, cu dl. Mihalache, încât a rămas singur la conducere.

In Partidul Național-Țărănesc, ca și în cel Național Liberal, numai deșertăciune, lăcomie și ipocrizie. N-am mai intrat în niciunul dintre numeroasele partide politice care au abundat după 1924. M-am ocupat de Bancă și de chestiuni economice locale.

Casa, pe care o construise înaintea de război, în strada Brătianu, mare și cu un frumos parc, am fost nevoit s-o vând, ca să-mi cumpăr alta mai ieftină în strada Justiției. În 1932 am vândut și casa pe care o cumpărasem în str. Justiției, cu mare parte din mobilier, tablouri, covoare etc., și m-am mutat la București. ■

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **M. Eminescu, Nicolae Iorga, Ion I. Nistor – CARTEA VIE A BASARABIEI ȘI A BUCOVINEI, VOL. I-II** (Cuvânt înainte Constantin Noica, ediție Constantin Barbu)

Editura Sitech, Craiova, 2007, 477pp., 550 pp.

● **Vasile Florea – ISTORIA ARTEI ROMÂNEȘTI** Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2007, 807 pp.

● **Florin Anghel, Mariana Cojoc, Magdalena Tiță – ROMÂNIA ȘI BULGARI. PROVOCARILE UNEI VECINĂȚĂȚI**

Cartea universitară, București, 2007, 476 pp.

● **Institutul Național Pentru memoria exilului românesc ROMÂNIA LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS** (ediție îngrijită de: Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre, Veronica Nanu)

București, 2007, 200 pp.

● **Dr. Anatol Măcriș – GĂGĂUZII ÎN LITERATURA ȘI PUBLICISTICA ROMÂNĂ**

Editura PACO, București, 2007, 128 pp.

● **Carmen Chivu-Duță – CULTELE DIN ROMÂNIA ÎNTRE PRIGONIRE ȘI COLABORARE**

Polirom, 2007, 220 pp.

● **ELITE COMUNISTE ÎNAINTE ȘI DUPĂ 1989 – Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România; Volumul II, 2007, (colegiul editorial Cosmin Budeancă, Raluca Grosescu, Ruxandra Ivan, Andrei Muraru; redactor-șef Raluca Grosescu, secretar de redacție Marius Stan)**

Editura Polirom, 302 pp.

● **Marian Stroia – ROMÂNII ÎN CONTEXTUL POLITIC EUROPEAN. DE LA UNIREA PRINCIPATELOR LA CĂDEREA LUI CUZAVODĂ (1859-1866)**

Editura Semne, București, 2007, 248 pp.

● **Achim Popescu – REFORMELE LUI BOCCHORIS**

Monitorul Oficial, 2007, 493 pp.

● **General de brigadă (r) Emil Gheorghiu, Colonel (r) George Gheorghiu – FILE DIN ISTORIA CAVALERIEI ȘI TANCURILOR DIN ARMATA ROMÂNĂ**

Editura „Vasile Cârlova”, București, 2007, 638 pp.

● **Ieromonah Nectarie Măgureanu – MĂNĂSTIREA SINAIA** (tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române)

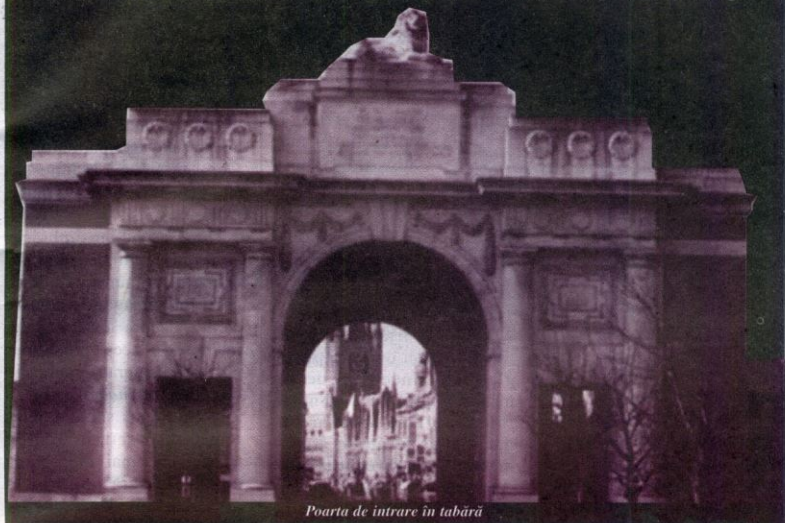
Editura Athena, București, 2000, 209 pp.

● **Robin Edwards – ÎNȘELĂTORIA FAMILIEI BORGIA** (traducere din limba engleză și note de Irina Petrea)

Editura Trei, București, 2007, 455 pp.

PASSCHENDAELE 1917-2007

Poarta de intrare în tabără

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

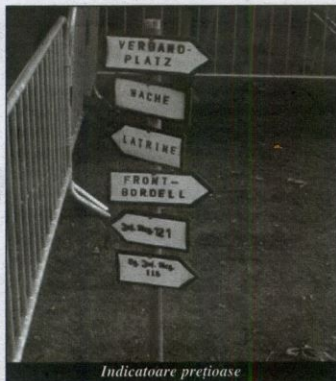
S-au împlinit 90 de ani de la cea de-a treia bătălie de la Ypres – cunoscută și sub numele de bătălia de la Passchendaele, dintre aliații franco-britanici și germani. Durând cinci luni, de la 7 iunie până la 6 noiembrie 1917, a fost una dintre cele mai crâncene confruntări ale Marelui Război. Spre a comemora acele zile de foc, la Zonnebeke, în apropierea locurilor unde s-au dat lupte, a fost reînscenată viața de campanie din urmă cu nouă decenii. În intervalul 13-15 iulie 2007 s-au adunat pasionații de asemenea întâlniri riguros documentate și regizate, veniți din multe puncte ale Europei și chiar din Statele Unite ale Americii. Asociația „6 Dorobanți” a fost reprezentată de președinte, vicepreședinte și doi membri, ce au purtat cu mândrie culorile patriei pe pământ belgian, chiar dacă la acea încălețare nu au participat trupe românești. Dar, la asemenea manifestări de „istorie vie”, sunt bineveniți toți cei dornici să îmbrace uniforme de epocă și să se alăture pentru evocarea unor timpuri apuse.

După o călătorie obositoare cu automobilul, am ajuns, într-o după-amiază caldă și însorită, în pașnicul orașel Zonnebeke. Pe străzi nu era țipenie de om. Nu știam cum să ajungem la locul de întâlnire. În sfârșit, vedem un tânăr și-l întrebăm unde este Muzeul Memorial Passchendaele 1917, iar el ne arată, nu departe, un gard de cărămidă roșie cu o poartă în arcadă,

deasupra căreia fluturau, sărbătorește, drapelele țărilor aliate și care era străjuită de două cazemate individuale. Parcăm automobilul și intrăm, timizi, în curte. Acolo, să nu ne vină a crede: pe o pajiște verde se întindeau șiruri de corturi albe, conice, mari (tipul american *Sibley tents*), iar în jurul lor se desfășura o intensă activitate cazonă. Era locul căutat și dorit!

Pedepse aspre pentru indisciplinați

Întâlnim pe principalul organizator, Kristof Blicke, care, plin de bucurie, strânge mâna românilor ce au făcut așa cale lungă pentru a li se alătura. Suntem duși sub un cort deschis, ce purta o mare cruce roșie ca un punct de prim-ajutor de acum 90 de ani.

Indicatoare prefoase

Acolo, două doamne corpulente, îmbrăcate în șorțuri albe de infirmiere, ne înscrisu și ne înmânează o legitimație de liberă intrare în incinta muzeului și o broșură, pe care ne atrag atenția să nu o pierdem, căci, pe ultima copertă, erau tipărite cartelele de masă ce trebuia prezentate ori de câte ori se dădea de mâncare.

Suntem întrebați dacă avem corturi și pături, iar la răspunsul nostru negativ, ni se repartizează unul dintre marile corturi de șase persoane. Cu o caldă solitudine, ne sunt oferite mai multe pături și două baloturi de fân, spre a le întinde pe iarbă și a ne așterne culcușul cel moale de oștean. Datorăm acest generos gest lui Kees Sluyter, nou-alesul secretar al S.R.D. (organizația locală de reconstituiri militare), care, ca un nou Sfânt Martin, și-a împărțit păturile cu noi.

Sergentul sanitar Vladimir Demetrescu, priceput montainiard, amenajează interiorul și repartizează judicios bagajele în cort. Trântiți pe paie, studiem regulile de participare conținute de bro-

șura primită: nu este permis consumul alcoolului între orele 8 și 18; cei ce vor fi găsiți în stare de ebrietate vor fi dezarmați și li se va interzice să poarte uniformă (câteva persoane ce au abuzat de băutură la anterioara ediție nu au mai fost admise anul acesta); este interzisă tulburarea liniștii în tabără, prin râsete, cântece sau conversații cu

glas tare, începând de la miezul nopții; nu e permisă folosirea fără aprobare a muniției de manevră; armamentul nesupravegheat este confiscat și depozitat în muzeu până la sfârșitul manifestării; vizitatorilor nu le este permis să intre în tranșee; toți participanții trebuie să aibă propriile tacâmuri de epocă, nefiind admise cele moderne, de plastic; nu sunt acceptate obiecte moderne în tabără și se recomandă ascunderea ceasurilor electronice, a telefoanelor celulare și a aparatelor de fotografiat digitale.

Români get-beget

La ora 5 dimineața un cocoș a început să cânte de mama focului. A ținut-o așa până la ora 7. Nu se mai putea dormi! M-am sculat la primul

„cucurigu“ și am pornit spre spălător. Era încă întuneric, aerul curat și înviorător. Acest aspect pașnic avea să dureze până la 7.30, când s-a sunat deșteptarea. Și nu doar de o singură goarnă, ci de mai multe deodată, din diferite colțuri ale campamentului. Gornistii se luau la întrecere și dialogau pe note, cu multă măiestrie.

După ce ne-am îmbrăcat uniforme, am plantat și noi drapelul românesc în fața cortului, atrăgând imediat atenția asupra noastră. Încă înainte de a începe programul am fost înconjurați cu simpatie de ceilalți *re-enactors*. Toți se interesau dacă suntem chiar români ori doar îi întrupăm pe aceștia, căci mai mulți participanți luaseră uniforme ale națiunii decât acelea cărora le aparțineau în realitate: câțiva englezi erau echipați ca ruși, un francez făcea pe căpitanul scoțian, mai mulți belgieni purtau uniforme

Un locotenent al Majestății Sale britanice

de A.N.Z.A.C. (*Australian and New Zealand Army Corps*), un american îmbrăcase uniformă belgiană, un englez era *jäger* (vânător) austriac. Doar nemții, francezii și o parte dintre englezi și belgieni interpretau chiar militari din armatele țării lor. De aceea, mirarea și curiozitatea deveneau cu atât mai mari când îi asiguram că suntem *genuine Romanians* și atunci eram asaltați cu întrebări privind uniforma, drapelul, structura armatei și bătăliile la care luase parte țara noastră.

Mare grijă pentru detaliul autentic

Tabăra germană era așezată separat, într-un desiş. În perfectă ordine prusacă erau aliniate corturile mici, de câte două persoane, în jurul unui spațiu central, ca o mică piață, în mijlocul căruia era plantat drapelul imperial. Alături era așezată o mitralieră și ardea mocnit un foc întreținut de un bătrân rezervist meloman. La un cort era aninat portretul înrămat al Kaiserului. Impresionă deosebită atenție pentru detalii. La nici un *re-enactor* nu am văzut vreun ceas modern, ci numai ceasuri de buzunar ori adaptarea acestora în niște brățări de piele prinse la încheietura mâinii. Miopii ori prezbiții aveau ochelari cu rame de sârmă, prinși cu elastic pe după urechi, ori, cei mai stilați, aveau monoclu; mai mulți militari făceau fotografii cu aparate vechi, cu film lat.

Între ei se afla și un jovial reprezentant al presei, Marcel

Un zăv francez - cu o trompetă decorată cu ciucuri roșii - dă deșteptarea

Bieger, din Köln, rotofei și asudat, cu o borsalină neagră peste părul creț și dezordonat, cu o cravată strâmbă prinsă sub un guler de curățenie îndoielnică. El lua interviuri, făcea fotografii și cerea informații privind specificul uniformelor și al armamentului fiecărui grup de participanți. Fluent atât în engleză, cât și în franceză - așa cum se cuvenea unui gazetar de la începutul secolului al XX-lea -, pregătea un material pentru o revistă germană de specialitate. Un *Feldkaplan* (preot militar) în haine negre, cu pălărie la fel și guler alb, umbla, preocupat, cu Biblia în mână și acorda asistență spirituală celor ce aveau nevoie.

În tabără nu lipsea nimic dintre obiectele necesare în campanie. La o mică forță lucra un maistru cu mâinile negre de cărbuni. Altul acționa o tocilă unde ascutea baionetele camarazilor. Rufe erau întinse la uscat, în spatele corturilor, pe o frânghie: între cămăși, ciorapi și maiouri era și o pereche de izmene petecite

de mai multe ori. Pe un stâlp erau ținute indicatoare pentru diverse puncte de interes: *Verbandplatz* (ambulanță); *Wache* (gardă); *Latrine*; *Front-Bordell*. Când nu se aflau în serviciu, soldații se relaxau citind, fumând din pipe de porțelan, jucând cărți, făcând repetiții de cor sau conversând în fața unei cești cu *ersatz* de cafea, împreună cu rudele venite să-i viziteze.

Sub privirile publicului

Mic dejun de campanie. Fiecare participant trecea prin fața unei mese, unde un gradat îi ștampila una dintre cartelele de pe spatele broșurii și apoi își primea porția. Mâncarea consta dintr-o felie mare, dar subțire, de pâine de seară cu cașcaval și o alta cu gem; ceaiul ori cafeaua erau la discreție, așa că prin tabără vedeai la tot pasul militari cu ceștile de tablă în mână, sorbind cu nesaț din lichidul dulceag și închis la culoare. În afara rației generale, nemții

aveau propriul lor cazan, în care fierbea surogatul de cafea pentru întreaga lor trupă, destul de numeroasă.

După ce toată lumea a mâncat, șefii fiecărui grup au fost invitați de organizatori, spre instruire, lângă cortul cu Crucea Roșie. Masivul Kristof Blicke și supul Jacques Nieling, în uniforme lor australiene, au expus, cu vobulitate și în detaliu, programul, doar succint prezentat în broșură.

S-a ordonat încolonarea și s-a pornit în marș. În frunte se afla un tânăr belgian, foarte durduliu, îmbrăcat scoțian, ce interpreta *Scotland the Brave* la cimpoi; urmau un mic toboșar și o mitralieră „Maxim”, montată pe un cărucior tras de doi câini, după care se înșirau trupele fiecărei țări.

După belgieni și britanici veneau nemții, cei mai numeroși, apoi unicul vânător de munte austriac și noi, românii. Comandantul grupului – eu – era urmat de locotenentul Horia Vladimir Șerbănescu, care ducea steagul străjuit de

sergentul sanitar Vladimir Demetrescu și de pușcașul Mihnea Șerbănescu. Veneau la rând ruși și alți belgieni. S-a trecut prin parc, pe lângă a heleșteu, și, părăsind incinta muzeului, s-a ajuns pe strada principală a localității (Ieperstraat), după care ne-am reîntors în tabără.

Din jumătate în jumătate de oră se făceau prezentări ale trupelor beligerante. Erau aleși militarii cei mai reprezentativi pentru arma și țara respectivă câte trei-patru pentru fiecare națiune și, încolonați, intrau într-un spațiu îngrădit. Kristof Blicke invita fiecare grup să facă un pas înainte și dădea explicații privind uniforma, semnele distinctive de grad, insigne, echipamentul, armamentul și bălăile la care au luat parte unitățile reprezentate. Publicul aflat de cealaltă parte a gardului asculta cu mare atenție și răsplătea cu aplauze fiecare grup. Aceste prezentări alternau cu demonstrații de instrucție și de mânăre a armamentului personal, a metodelor de luptă

corp la corp ori de la distanță, individual ori în grup, de folosire a măști de gaze etc.

Prizonieri la inamic

Am constatat că eu eram militarul cel mai înalt în grad din întreaga tabără. Mai erau doar doi ofițeri, căpitanul scoțian (francez!), deja menționat, și un locotenent britanic. Pe un tăpșan fuseseră săpate două tranșee paralele, pe care le ocupau opozații. Într-unul erau constant nemți, pe când în celălalt când ruși, când britanici; când francezi. Nu era folosită muniție de manevră decât din când în când și doar pentru puști, nu și pentru mitraliere. Așa că, pentru a sugera răpăitul mitralierei, soldații își plimbau mânerul baionetei ori vreo bucată de lemn pe tabla ondulată ce susținea parapetul și, în loc de gloanțe, aruncau lopeți de pământ în tranșeea adversă. Câte un brav *boche* se târa pe brânci, pe sub sârma ghimpată și printre găurile de obuze, spre marginea parapetului inamic și așvârlea o grenadă, scoțând un „buuuuuu” victorios. Dar cei cărora le fusese destinată prindeau grenada și o aruncau înapoi, cu același „buuuuuuuuuu”. Acest ping-pong între tranșee dura până ce unul dintre organizatori venea și anunța că numărul s-a terminat și beligeranții trebuia să părăsească pozițiile. Cu tristețe, înversunații luptători de mai înainte își adunau efectele și se întorceau în tabără.

Am asistat la reînsenarea unei lupte din primul an de război. Iar adversarii frater-

Germani în tranșee

nizaseră, la fel ca la Crăciunul lui 1914: nemții îi invitaseră pe francezi în tranșeea lor și ciocneau prieteneste gamelele umplute cu băutură. O voioșie generală stăpânea adunarea. Deodată, unul dintre ei mă observă: „Uite, un ofițer român!”, apoi către mine, „Beți niște vin roșu? Atunci veniți încoace!” Sunt înconjurat cu simpatie. Mă prezint: „Sunt colonelul Silvan Ionescu, comandant al Regimentului 6 Dorobanți din Armata Română.” Îmi este oferită o ceașcă de tablă cu vin și ciocnesc cu doi simpatici *poilus* în uniforme lor *bleu horizon*.

Dar, deodată, roata războiului se schimbă și, de unde până atunci „gazdele” se arătasera atât de amabile, un *Feldwebel* (plutonier) proclamă, într-o franceză impecabilă, „Sunteți prizonierii noștri!” și ne împing într-un ungher al tranșeei, în vreme ce ei urcă pe parapet și încep să tragă, cu muniție de manevră, spre poziția opusă. Cei doi francezi încep să strige la camarazii lor: „Marcel! André! Salvați-ne!” Se declanșează o fusiladă teribilă peste capetele noastre. Până când Kristof Blieck își face apariția lângă gard și oprește lupta, pentru că expirase termenul rezervat acestei confruntări. Francezii din tranșeea vecină se supun, corecți, ordinului: își strâng lucrurile și pleacă. Atunci nemții, înfierbântați de luptă, decid să ia cu asalt poziția inamică rămasă fără apărare și, fixând baionetele la arme, ies din adăpost și se aruncă asupra ei cu strigăte de ură. Noi, prizonierii, rămăsesem pe loc. Observ că nemții

lăsaseră mitraliera în baterie și strigă la cei doi *poilus*: „Hei, prieteni! Luați mitraliera! Sunt ai noștri!”. Cei doi se reped la mitralieră și încep să „tragă”, imitând sunetul din gură. Nemții rămân năucii de întorsătura lucrurilor și se recunosc înfrânți. Eu strig: „Trăiască Franța! Trăiască România! Trăiască aliații!” Apoi, hotind de răs și bătându-ne, amical, pe umăr, părăsim cu toții tranșeea și ne întorcem în tabără.

În memoria eroilor

A doua zi s-a dat deșteptarea la ora 5, pentru că, în zori, era programat un marș până la cimitirul eroilor de la Tyne Cot, unde își dorm somnul etern toți cei căzuți în luptele de aici.

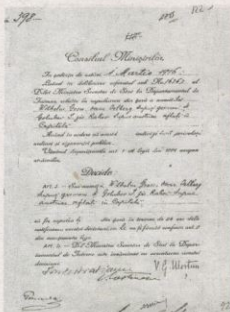
La ora 10 au început să bată clopotele la biserica din preajmă, în memoria celor ce s-au jertfit. Dangătul era trist și măreț în același timp. Toți cei în uniformă au stat nemișcați cât timp s-au auzit sunetele de bronz. Apoi, la 11, în cerdacul muzeului, a avut loc o slujbă de pomenire a eroilor, ținută în limba flamandă, de un prelat protestant. În jurul său se aflau reprezentanți ai tuturor forțelor beligerante, care, după încheierea ceremoniei religioase, au citit, fiecare în limba sa (engleză, franceză, germană, flamandă),

Colonelul Silvan Ionescu, comandant al Regimentului 6 Dorobanți din Armata Română, cu colegi francezi (fotografiile din pp. 80-83 aparțin autorului)

câte o poezie din epocă. Din când în când survenea un interludiu, interpretat la armoniu ori vocal. Apoi a început iar să bată clopotul și s-a ținut un minut de reculegere, toți cei prezenți descoperindu-se. A fost un moment solemn și foarte impresionant. Ochii multora erau scăldați în lacrimi. În final, toate glasurile, vibrând de emoție, s-au unit în intonarea imnului *Amazing Grace*.

Ne-am luat rămas bun de la îndatoritoarele gazde, ne-am dezechipat și am plecat cu regretul în suflet că această campanie a durat doar 48 de ore. A lăsat însă impresii atât de puternice și ne-a adus noi prietenii. De acum înainte, camarazii români ce au participat la eveniment își vor adăuga, cu mândrie, bareta *Passchendaele*, pe panglica medaliei *Tradiție Militară* a Asociației „6 Dorobanți”. ■

Decizia Guvernului pentru expulzarea unor indivizi periculoși „ordinei și siguranței publice“

La izbucnirea Primului Război Mondial (3 august 1914), România și-a proclamat neutralitatea. Interesul ambelor tabere de a atrage România în conflict a dus la deschiderea unui „front invizibil“ – acela al luptei pentru culegerea de informații.

Situația țării era una ingrată, deoarece, pe de o parte, alianțele militare legau Bucureștiul de Imperiul German și Imperiul Austro-Ungar, iar pe de altă parte, majoritatea opiniei publice și a clasei politice se simțeau atrase de Franța și Anglia.

Șeful D.P.S.G., Ion Panătescu

ORGANIZAȚIA AUSTRIACĂ DE SPIONAJ NR. 21 (1916)

ALIN SPÂNU

Confruntările desfășurate pe frontul „invizibil“ au fost rareori cunoscute la data respectivă. Abia după zeci de ani, documentele de arhivă scot la iveală o parte dintre aceste acțiuni. Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (D.P.S.G.) a inițiat acțiuni contrainformative împotriva spionilor și a suspecților de spionaj. Un raport constata că în România, după începutul conflictului european, se afla „centrul spionajului austriac, german și bulgar, atât în contra Rusiei, cât și în contra celorlalte Puteri ale Quadruplei“.

Kiev dus-întors, peste linia frontului

Unul dintre cazurile instrumentate la începutul anu-

lui 1916 l-a avut în prim-plan pe germanul Wilhelm Gross, sosit la 1 noiembrie 1915 la Hotelul Palace din București. A plecat după șapte zile în Germania și a revenit la sfârșitul aceleiași luni în România. De data aceasta, Gross s-a cazat pe strada Polonă nr. 69, în casele doamnei Cecilia Protopopescu, unde a deschis un birou de import-export, în calitate de reprezentant al fabricii de malț Iacob Feitel din Mannheim. Colaboratorii acestui birou de import-export au fost, la rândul lor, monitorizați, iar unii dintre aceștia se aflau, deja, în atenția organelor de Siguranță române. Max Leopold Rahm, care se prezenta drept cetățean suedez și avea o activi-

tate „îndeajuns cunoscută“, Rudolf Finkler, austriac, era „de asemenea cunoscut“, Georg Rein, ofițer austriac de stat major, alături de artiștele de varietet Ester Lövingher, Charlotte Czelar și Edviga Mehnert, erau doar câțiva dintre cei cu care Wilhelm Gross a venit în contact. În urma filajului executat asupra imobilului din strada Polonă nr. 69 au mai fost identificați câțiva vizitatori, mai ales după 12 noaptea: Moise Schirmann, Jurek Witenberg (ruși), Julius Rapaport și Küve Dienstenberg (austrieci), toți „de asemenea cunoscuți“ din activitățile anterioare. Gross cunoștea 10-12 limbi străine și se remarcase în cadrul confruntărilor militare de pe frontul polonez. Se infiltras-

în rândurile armatei ruse, în uniformă de ofițer, împreună cu șase oameni, cu care a reușit să ajungă la Kiev. Ulterior, după îndeplinirea misiunilor subversive în spatele trupelor ruse, a parcurs același drum în sens invers, sub aceeași acoperire, și a revenit în liniile germane.

La 26 ianuarie 1916 Wilhelm Gross împreună cu baronul Taxis, viceconsulul Imperiului Austro-Ungar la București, au discutat la Hotelul Continental cu Julian Weinbaum, „cunoscutul agent rus”. Rețeaua de informatori a fost extinsă prin racolarea avocatului Borș și a lui Oscar Oelberg din Galați, care aveau sarcina de a urmări navele care trec pe Dunăre, cu ce erau încărcate și destinația acestora. Totodată, Eugen Abodi, „cunoscut la Direcțiune”, a fost angajat pentru distribuție de medicamente în Iași, dar, în realitate, cu misiunea de a prelua informații aduse din Rusia „de niște evrei, oameni ai lui Gross”, care utilizau aceeași acoperire.

Agent de Siguranță recrutat

Comisarul special ajutor cl. a II-a A. Gussi din Brigada de Informațiuni și Controlul Străinilor a menționat într-un referat, la 3 februarie 1916, toate datele obținute despre această organizație de spionaj și a propus să se continue monitorizarea. Evident, Ion Panaitescu, directorul D.P.S.G., a aprobat cererea.

Vasile G. Morțun, văzut de un caricaturist contemporan

La sfârșitul lunii februarie 1916, Ion Panaitescu a raportat ministrului de Interne, Vasile G. Morțun, activitatea desfășurată de Gross și a prezentat propunerile referitoare la persoana acestuia. Deși a venit în România în calitate de reprezentant al unei firme comerciale, cetățeanul german a intrat în atenția D.P.S.G. „prin legăturile sale cu persoane cunoscute că practică spionajul în favoarea austro-germanilor sau a rușilor”, fiind pus sub urmărire. După un timp, s-a constatat că acesta conduce organizația austriacă de spionaj nr. 21, aparținând Biroului Central de Evidență din Viena. „Comerciantul” a reușit, într-un timp scurt, să creeze o vastă rețea, recrutând ca agenți cetățeni germani, austro-ungari, ruși și români. Au fost identificați 14 supuși ai Puterilor Centrale, între care patru artiști la teatrele de varieté din

București. Alți 14 indivizi „cei mai mulți evrei” —, cetățeni ruși, au furnizat informații privind armata țaristă, iar unii dintre aceștia se aflau, culmea, în serviciul de contraspionaj al țării lor. Românii angajați de Gross erau oamenii care puteau oferi cele mai bune informații din domeniul public: birjarii, portarii și ospătarii de la marile hoteluri, precum și madamele caselor de toleranță.

Poliția de Siguranță a arestat la Galați doi indivizi care aveau asupra lor „geamantane conținând mașini infernale”, după ce aceștia ieșiseră de la Consulatul german, ceea ce a atras „ura și furia lor”, după cum consemnează un raport al D.P.S.G.

Gross a recrutat și un tânăr, Lupu Davidovici, zis Willi, pe care îl plătea cu un salariu de 1.500 lei pe lună și îi oferea alți 1.500 lei lunar pentru cheltuieli diverse, cu misiunea de a urmări anumite persoane. Cum una dintre persoanele filate pleca în Ungaria, iar Davidovici nu putea primi pașaport pentru că era mobilizabil, Gross i-a procurat un act austriac, pe un nume fals, emis de Consulatul din București. Davidovici a plecat cu trenul din București, însă la Predeal a fost reținut de agenții Siguranței și retrimis în Capitală, pentru a fi anchetat.

Alți români recrutați au fost Zissu Lupescu, „cunoscut că lucrase înainte, în aceeași calitate”, la altă agenție de spionaj, și Aurel Moldoveanu, refugiat din Bucovina, căruia

i s-a propus o afacere de contrabandă pe care cel în cauză, spre cinstea lui, a refuzat-o. Agresivitatea a ajuns până acolo, încât șeful organizației austriece de spionaj nr. 21 a inițiat acțiuni de corupere a funcționarilor din D.P.S.G. pentru a obține informații din interiorul instituției. A reușit să atragă un agent, însă acesta a fost „descoperit aproape imediat după angajare”, iar apoi a fost destituit din funcție.

Analiza acestui caz a evidențiat că agentul din Viena a avut, constant, doi colaboratori: Oscar Oelberg, german, respectiv I. Golubov și I. Rahov, posesor de pașaport austriac. Șeful D.P.S.G., Ion Panaitescu, a propus ministrului de Interne soluția optimă: „Șederea lor în țară nemaiputând fi tolerată, am

onoarea a vă ruga să bine-voiți a încuviința să fie expulzați”. Vasile G. Morțun a aprobat raportul, cu propunerea de expulzare, venit de la D.P.S.G., și l-a promovat în Consiliul de Miniștri, cu mențiunea că „acești indivizi sunt periculoși ordinii și siguranței publice”, ceea ce contravenea articolului 1 al Legii asupra străinilor din 1881. Decizia guvernului român, emisă la 1 martie 1916, a prevăzut: „Art. 1: Sus-numiții să fie expulzați din țară în termen de 24 ore de la notificarea acestei deciziuni ce le va fi făcută conform articolului 2 din menționata lege.

Art. 2: Dl. Ministru Secretar de Stat la Departamentul de Interne este însărcinat cu executarea acestei deciziuni”.

Hotărârea a fost semnată de Ion I.C. Brătianu, prim-ministru, Vasile G. Morțun, ministru de Interne, Emanoil Porumbaru, ministru de Externe, Victor Antonescu, ministru de Justiție, Emil Costinescu, ministru de Finanțe, Ion G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, și Alexandru Radovici, ministrul Industriei și Comerțului, adică de aproape întreg guvernul României din acea perioadă, care avea, în total, nouă membri.

Meritul principal în anihilarea acestei organizații a revenit D.P.S.G., instituție care, în epocă, a acționat cu profesionalism în acoperirea cerințelor informative și aplicarea măsurilor contrainformative ale statului român. ■

Portul Galați, al cărui trafic trebuia supravegheat de către avocatul Borș și Oscar Oelberg

Clio anunță

TIPARUL SIGILIULUI MĂNĂSTIRII VINCEA (SERBIA), LA ARHIVELE DIN ARAD

Dr. AUGUSTIN MUREȘAN, Complexul Muzeal Arad,
IOAN POPOVICI, consilier, Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale

Colecția de tipare sigilare a Direcției Județene Arad a Arhivelor Naționale se numără printre cele mai bogate de acest fel din România. Printre valorile deosebite aparținând patrimoniului cultural al altor popoare păstrate în această colecție se află două matrice sigilare vechi chinezești, exemplare extrem de rare din perioada „statelor combatante” (Magazin istoric, nr. 10/1985), și o alta provenind de la mănăstirea ortodoxă Vinea (Serbia).

Sigilografia ecleziastică reprezintă încă un domeniu mai puțin cercetat. Sigiliile conservate pe documentele emise de așezămintele monastice sunt numeroase, iar matricele lor sigilare, care au ajuns până la noi, relativ puține.

Piesa în discuție, aparținând lăcașului de cult din Serbia, este cu atât mai valoroasă, cu cât provine de la o mănăstire ortodoxă din afara țării. Ea a fost confecționată în anul 1721 și este cel mai vechi tipar sigilar din colecția Arhivelor arădene. Cu ajutorul unei astfel de matrice erau autentificate diferitele acte emise la acea mănăstire.

În ce împrejurări a ajuns acest însemn sigilar în colecția Arhivelor arădene? În anul 1737, călugării de la Vinea au fost nevoiți să părăsească grabnic mănăstirea și să fugă din calea otomanilor din pricina persecuțiilor la care erau supuși. După ce au trecut pe la mai multe mănăstiri din Banat, Teodosie Veselinovici, starețul mănăstirii, a primit acordul episcopului din Timișoara, Nicola Dimitrievici, ca împreună cu toți călugării să se refugieze în mănăstirea Bezdin, de lângă Arad, aducând cu ei odoarele, icoanele și alte obiecte de preț trebuincioase. În 1740, frații din Bezdin și din Vinea s-au unit și l-au primit pe Teodosie ca stareț al lor.

În acel an, credem că a fost adusă la mănăstirea Bezdin și matricea sigilară a mănăstirii Vinea, care este posibil să mai fi fost utilizată o anumită vreme. Ea a fost depusă în mănăstire, unde s-a păstrat foarte mulți ani, până când în cele din urmă a ajuns în colecția arhivelor arădene.

Matricea sigilară, confecționată în întregime din alamă, are formă rotundă (43 mm) și este

lucrată în incizie. Înălțimea totală a piesei (rondela sigilară împreună cu mânerul) este de 40 mm. De regulă, sigiliile mănăstirilor cuprind în câmpul sigilar reprezentarea hramului bisericii așezământului. Deci, în câmpul sigilar este reprezentată Adormirea Maicii Domnului, hramul bisericii mănăstirii. În centru, jos, este Sfânta Maria întinsă pe catafalce, cu mâinile încrucișate pe piept. În dreapta și stânga, grupul Apostolilor. În mijloc, sus, Iisus Hristos, însoțit de o parte și de alta a capului de literele (tetragrama): I C X/ C (IISUS HRISTOS).

În spațiul de la marginea câmpului sigilar (exerga) s-a scris între două cercuri liniare un text circular (legenda) cu slove chirilice de la dreapta spre stânga, care indică hramul bisericii mănăstirii, anul și luna confecționării matricei sigilare. Începutul și sfârșitul legendei este indicat de o cruce. Prin emblema gravată în câmpul sigilar această matrice se include între sigiliile de tip hagiografic. ■

Dascăli slujitori ai muzei Clio

EXPLOZIA DE LA HALIFAX

În Primul Război Mondial, teritoriul Canadei, țară ferită de ororile unui conflict desfășurat între propriile granițe, a fost afectată de efectele unei mari catastrofe: explozia de la Halifax, din 6 decembrie 1917.

Explozia din port avea să distrugă toate clădirile pe o rază de aproximativ 2 km

EMANUEL BĂLAN
(Colegiul Tehnic „Ion Creangă”, Târgu Neamț)

În acei ultimi ani de război, portul Halifax, capitala provinciei Noua Scoție, traversa o perioadă de mare prosperitate: poziția pe coasta Atlanticului îl transformase într-un port important pentru transporturile către Europa. Populația îi crescuse spectaculos, atingând aproximativ 50.000 de locuitori. Era un centru plin de militari, prosper din punct de vedere economic, o zonă în plină dezvoltare, întotdeauna plină de nave străine ce plecau și veneau, într-un du-te-vino continuu.

A fost și cazul navei franceze *Mont Blanc*, ce transporta muniții pentru frontul de Vest, implicată într-o gravă coliziune cu vasul norvegian *Imo*, deținut de compania White Star, dar închiriat de Comisia Belgiană de Ajutor. Atât de puternică a fost explozia ce a urmat ciocnirii dintre cele două bastimente, încât, pe o rază de aproximativ 2 km, toate clădirile au fost distruse. În port, a fost generat un val tsunami; presiunea exercitată a smuls copaci, a îndoit linii de cale ferată și a pus la pă-

mânt clădiri. A fost cea mai puternică deflagrație de până la detonarea bombei atomice de la Hiroshima.

O călătorie cu peripeții

La 1 decembrie 1917, vasul *Mont Blanc* a plecat din New York, pentru a se alătura unui convoi militar care se îndrepta, din Halifax, spre Europa. La intrare în portul canadian, nu a arborat însă drapelul de avertizare pentru încărcături periculoase, pentru a evita

submarinele germane, a căror prezență era semnalată în zonă. Evaluată la peste 3,5 milioane dolari, nava transporta o încărcătură extrem de periculoasă: 2.653 tone de explozibil (223 tone benzol, 56 tone nitroceluloză, 1.600 tone acid picric și 226 tone de trinitrotoluen).

La 5 decembrie, în jurul orelor 16.00, *Mont Blanc*, cargobotul francez al Companiei Generale Transatlantice, comandat de Aimé Le Medec, a ajuns la punctul McNabs, unde a așteptat să intre în port. Câpitanul Le Medec era conștient că se afla la cârma unei bombe plutitoare. Întunericul a făcut imposibilă manevra, portul având montate două plase anti-submarin, care, la căderea serii, erau închise, pentru a preveni atacurile.

În același timp, nava *Imo*, sub comanda lui Haakon From, se pregătea să părăsească Halifaxul cu destinația New York, de unde trebuia să preia ajutoare pentru civilii din Belgia, scopul călătoriei fiind vizibil inscripționat prin mesajul „Ajutor pentru Belgia”. Era la a opta călătorie de acest gen și se grăbea să o ducă la bun sfârșit.

Din păcate, *Imo* ratase ieșirea din radă, din cauza unei întârzieri în alimentarea cu cărbune. În dimineața zilei de 6 decembrie, puțin după ora 7.30, a reușit să ridice ancora, deplasându-se pe partea dreaptă a canalului. A fost incomodat în manevre și forțat să aleagă un culoar incorect de mers, pe care era evident că avea să se întâlnească cu nava *Mont Blanc*.

Ambele nave au emis, minute în șir, semnale acustice, fiecare ambarcațiune comunicând intenția de a rămâne pe același curs. Câpitanul lui

Mont Blanc, Le Medec, a ordonat continuarea navigării pe centrul canalului. La rândul său, *Imo* a încercat să oprească, dar, în manevra de întoarcere, a îndreptat vasul spre centrul șenalului.

Manevrele lor, care se doreau evazive, le-au adus în situația de a se ciocni. La 8.45 prora lui *Imo* s-a înfipt în tribordul lui *Mont Blanc*, aprinzând benzolul și acidul picric. Comandantul From a încercat să dea înapoi, dar nu a reușit decât să provoace noi scântei. Pe măsură ce focul se extindea, echipajul a fost nevoit, neputând să-l țină sub control, să abandoneze nava. Îngroziți de ce se putea întâmpla, marinarii francezi au încercat să-și scape pielea. Cum nici unul nu vorbea engleza, nu au reușit să-i atenționeze și pe ceilalți. O mulțime curioasă se strânsese în port. La rândul lor, celelalte echipaje au venit, rapid, în ajutorul lui *Mont Blanc*. Marinarii de pe nava *Stella Moris* au încercat chiar să stingă focul cu propriile furtunuri, străduindu-se să tragă nava care ardea în afara docurilor. Și pompierii stațiilor situate în apropiere, pe West Street, Brunswick, Gottingen și Quinpool Road, au ajuns la fața locului.

Ora 9.04:35

La început, coliziunea a produs un uriaș nor de fum, ce se ridica pe cerul Halifaxului. Câteva momente de liniște, apoi, la 9.04:35, un bubuit asurzitor. Explozia a avut puterea a 3 kilotone de TNT (la Hiroshima a atins 13 kilotone) și a transformat nava într-o uriașă minge de foc, ce s-a ridicat până la 1,6 kilometri înălțime, formând în aer o adevărată ciupercă. Bucăți de metal încins au căzut în toate părțile, forța exploziei provocând un val tsunami de 18 metri. Suflul a împins nava *Imo* în largul portului vecin, Dartmouth. Pentru că a avut loc iarna, stocurile de combustibil folosit în fiecare casă pentru încălzit s-au aprins repede, provocând un dezastru și mai mare. În plus, intervenția pompierilor a fost îngreunată și de vântul care bătea, dar și de echipamentul deficitar. Halifax-ul a fost ras pe o suprafață de aproximativ 1,5 km.

Cei care se apropiaseră pentru a da o mână de ajutor au pierit în explozie, iar alții au fost uciși de tsunami; simpli privitori au fost fie omorâți instantaneu, fie grav răniți de cioburile de sticlă ce zburau în toate părțile. Explozia a fost auzită și

Imediat după catastrofa

resimțită până în Charlottown, Prince Edward Island, la 215 kilometri depărtare spre nord. Resturi din *Mont Blanc* s-au împrăștiat peste Halifax, o parte dintr-o ancoră a fost aruncată la 3,7 kilometri, în timp ce o altă s-a înfipt în zidul bisericii Sf. Paul, unde a rămas și astăzi, ca o mărturie tăcută a tragediei.

După explozie, un viscol neobișnuit pentru acea perioadă a acoperit portul cu un strat de zăpadă de 40 cm, contribuind la stingerea ultimelor focare. Numărul victimelor s-a cifrat la: 1.950 de morți în explozie, tsunami, prăbușirea clădirilor; 9.000 de răniți, dintre care 6.000 grav; 1.630 de case distruse complet, 12.000 avariate, lăsând 6.000 de oameni fără adăpost.

În mare parte, docurile și zona industrială au fost distruse, pagubele ridicându-se la 35 milioane dolari, la valoarea din 1917. A fost afectat și Dartmouth, unde au fost uciși 100 de oameni.

Cui i-a aparținut vina?!

În tragedie s-au făcut remarcate și câteva personaje care se-au sacrificat viața pentru a o salva pe a altora, niște necunoscuți. Ei au fost adevărații eroi ai acelor cumplite clipe. Unul dintre cei mai cunoscuți a fost dispecerul Companiei Feroviare *Intercolonial*, Vince Coleman. Aflând de la un marinar că *Mont Blanc* arde, a transmis stațiilor, prin codul Morse, informația despre pericolul exploziei. Astfel, trenul de pasageri ce venea de la Saint John a fost oprit la timp, la Rockingham, fiind salvate 300 de vieți. „Vas cu muniție în flăcări se apropie

În anul 2003 la televiziunea canadiană s-a prezentat un miniserial consacrat zilei de 6 decembrie 1917

de docul 6. Vă salut, băieți!” A fost ultimul său mesaj. Coleman a murit la post, ucis de explozie, deoarece nu se supusese ordinului de evacuare al șefului direct.

Pompierii și-au riscat, la rândul lor, viața, încercând să stingă incendiile. Au fost uciși la datorie atât șeful Departamentului, căpitanul Edward P. Gordon, cât și adjunctul său, William Brunt; în total, nouă pompieri au murit în acea teribilă zi. Imediat, spitalele (în acea vreme, Halifaxul număra patru spitale publice, patru militare și șapte particulare, cele mai importante fiind *Victoria* și *Camp Hill*) s-au umplut de răniți. Oricine avea pregătire medicală a sărit în ajutor. Doctori și asistenți au sosit din orașele apropiate, chiar și din Boston. În descrierea evenimentelor, un recunoscut specialist, Archibald MacMehan, considera spitalul *Camp Hill* un „sionim al ororii; oase rupe, sânge, arsuri, foarte multe răni

provocate de cioburile ce se regăseau peste tot”.

Vina pentru cele întâmplate a devenit subiectul numărul unu. Unii au crezut că a fost mâna serviciilor secrete germane, care ar fi pus la cale explozia, mai ales că, pentru multe dintre urechile canadiene, limba norvegiană, a marinarilor de pe *Imo*, semăna izbitor cu... germana! Alții l-au considerat unic responsabil pe căpitanul navei *Mont Blanc*, Le Medec. O anchetă oficială a început câteva zile mai târziu, pentru a elucida misterul. Sub presiunea opiniei publice, a condamnat echipajul de pe *Mont Blanc*. Căpitanul Le Medec, pilotul Francis Mackey și comandantul din

acea vreme al portului, Frederick Wyatt, au fost arestați și acuzați de omor. Proprietarii navei au făcut apel la autoritatea superioară, Consiliul Privat de la Londra, de unde verdictul final a aruncat, în egală măsură, vina pentru cele petrecute pe manevrele greșite ale celor două echipaje implicate. Experimentatul pilot Francis Mackey, care și-a trăit restul vieții în Halifax, a acordat un interesant interviu canalului CBC, în 1958, considerând că vina a aparținut în întregime... părții norvegiene. La rândul lor, marinarii de pe *Imo* și-au incriminat colegii francezi...

În 1941, încă sub impresia evenimentelor, chiar și la trecerea a aproape 25 de ani, a apărut romanul *Barometer Rising*, de Hugh MacLennan, a cărui acțiune se petrecea în timpul exploziei, descriind uriașul impact avut asupra orașului. Explozia din 6 decembrie 1917 a rămas cea mai mare tragedie civilă provocată pe timp de război. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

COMUNISMUL FACE ÎNCĂ SĂLI PLINE

O piesă despre poliția lui Tito, o alta despre spionul care îl supraveghea pe Willy Brandt. Teatrul reconstituie o istorie trăită nu demult. În *Profesionalul*, scriitorul iugoslav Dušan Kovacevici (unul dintre scenariștii lui Kusturica) își plasează acțiunea în perioada post-Tito. Un intelectual, disident altădată, devenit editor în Iugoslavia liberă, primește vizita unui necunoscut. Un necunoscut? Nu tocmai. Noul venit este ofițerul care l-a spionat pe rebel vreme de 20 de ani, pentru a raporta poliției titoiste ce spune și ce face. A adus cu el tot ce deține în ce-l privește pe editor: dosare întregi cu anecdote „șoptite” de el, într-un cuvânt, o valiză de amintiri. Disidentul este confruntat brusc cu tot ce trăise și ar fi vrut să uite.

Fantomele comunismului bânuie și piesa *Democrați*, a englezului Michael Frayn, textul ei urmând să apară curând și în librării. Este o frescă a Germaniei lui Willy Brandt, social-democratul care între 1969 și 1974 a favorizat apropierea dintre cele două Germanii. Brandt a avut o cârțiță marxistă lângă el. Era ca și cum Pompidou sau Nixon și-ar fi angajat un spion rus ca om la toate. Piesa urmărește ascensiunea „devotatului” Günter Guillaume (*Magazin istoric*, nr. 1/1998), aflat în contact permanent cu un prieten din Germania de Est, care înșfacă documente furate și informații deturnate. Anturajul lui Brandt identifică la un moment dat cârțița, îl previne pe cancelar, dar, cum acesta refuză să creadă, folosește dezvăluirea pentru a-i impune demisia.

VIITORUL MUZEU CHAPLIN

Charlie Chaplin a murit acum mai bine de 30 de ani, la 25 decembrie 1977, în ziua de Crăciun, sărbătoare pe care o antipatiza. Conacul elvețian în care și-a petrecut un sfert de secol, începând din 1953, când a părăsit America lui McCarthy, împreună cu cei opt copii ai săi, a fost închis, urmând să devină muzeu în 2010. Michael, un bărbat de mare delicatețe sufletească, fiul cel mare al actorului, vine și acum adesea la reședință. În 1990, la moartea mamei, Oona, el a ținut să fie păstrată casa. A locuit acolo, împreună cu fratele lui, Eugene, până în 2004. În 2006 a plecat și Eugene. Pianul la care și-a compus Charlot toate partiturile filmelor se află încă la locul lui. Ca și balansoarul. Rafturile bibliotecii mamei, o mare cititoare, fiica lui Eugene O'Neill, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, sunt goale deja. Oona a lăsat un jurnal, citit deocamdată doar de descendenți.

Cei opt copii, care trăiesc la Paris, Londra, în Elveția și în alte țări, au amintiri diferite despre căminul lor. Joséphine spune că acasă se vizionau mai ales filmele făcute de mamă despre copii și viața de familie și păstrează încă în urechi zgomotul mașinilor care treceau pe autostrada Lausanne-Montreux, construită în 1968, la 100 de metri de casă. Își amintește despre vizitele unor prieteni și cunoscuți ai tatălui, ca Graham Greene, James Mason, Truman Capote, Federico Rossellini, Rubinstein sau Rostropovici.

În vederea deschiderii conacului lui Chaplin ca muzeu, un om de afaceri luxemburghez l-a răscumpărat pentru șapte milioane de franci elvețieni de la Fundația creată de trei dintre copii, Michael, Victoria și Christopher. Mai există însă un obstacol. Un vecin. În Elveția, acesta poate bloca întregul proiect. Care depinde acum de hotărârea unui judecător cantonal. Dar, în acest timp, un muzeolog s-a stabilit în fostul garaj al familiei și proiectează viitorul muzeu. În pivnița boltită va fi reconstituită, prin holograme, Londra copilăriei lui Chaplin. A fost locul arhivei marelui artist (o jumătate de milion de articole de presă, inventariate de Cinemateca din Bologna), transferată din 2001 la Montreux. Pentru a o consulta, trebuie să treci pe la Asociația Chaplin din Paris, unde Joséphine (care își amintește colțul ei preferat de pe domeniul familiei: înainte de a începe pădurea, lângă rugii de mure), împreună cu o englezoaică plină de dinamism, examinează atent fiecare solicitare.

HOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

DEPORTATI ȘI PRIZONIERI ÎN U.R.S.S.

Continuăm prezentarea documentului începută în nr. 1/2008.

2) Prizonierii de război din Rusia (note personale)

Cifra lor n-a fost niciodată cunoscută. Nici g[ene]ralul Cambrea [căzut prizonier la sovietici la Stalingrad] nu o cunoștea (el fusese acela care acceptase, pe la finele anului 1943, să formeze prima divizie de voluntari antifasciști români). Din conversațiile avute și informațiile ce am reușit să le obțin în țară, rezultă că cel puțin 300.000 prizonieri români se aflau în lagăre rusești, la începutul anului 1944. Nu sunt incluși în această cifră răniții și schilozii din răni de război cari erau ținuuți în lagăre separate. Majoritatea lor fuseseră prinși la Cotitura Donului și la Stalingrad, între octombrie 1942 și prima jumătate a anului 1943. La aceștia trebuie adunați „prizonierii de război” capturați pe frontul de Răsărit, între 23.8 și 15.9.[1]1944. Unele aprecieri merg chiar până la o cifră de peste 180.000 oameni. Altele se opresc în jurul cifrei de 140.000. În raport cu tăria frontului din Răsărit la acea dată, această din urmă cifră ar putea fi acceptată drept maximă. Totalul prizonierilor de război în Rusia ar varia deci la finele anului 1944 între 400 și 450.000 (în niciun caz mai mare

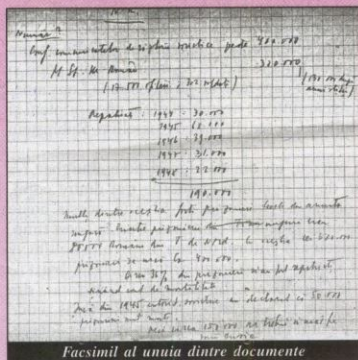
de 500.000). Dintre aceștia au fost repatriați sub forma celor trei divizii de voluntari [în realitate, două: „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”] în 1944/5, câteva mii. Alte câteva mii au murit pe frontul de Vest, în războiul contra Germaniei. Repatriații în cursul anului 1946 și 1947 nu se pot cifra la mai mult de 30.000 oameni. Totalul lor se ridică deci (aceștia din urmă, plus diviziile și morții) la cca 50.000 oameni. În cursul anului 1948, o cifră oficială indică un total de 40.000 repatriați. Se pare că ea n-ar fi departe de realitate, fiindcă altfel nu s-ar explica numărul și calitatea cadrelor trupelor Ministerului de Interne, a Direcției Generale a Securității Poporului și anumite cadre ale Armatei. Toți aceștia sunt oameni cu școlaritate și antrenament îndelungat în Rusia și în care această țară are încredere.

Deci, după aceste estimățiuni, s-ar mai afla în Rusia un număr de cel puțin 300.000 prizonieri de război (considerând și un procent ridicat de mortalitate din pricina condițiilor de muncă forțată și a subalimentației).

Guvernul rus a anunțat însă că, la finele anului 1947 s-ar fi aflat cca 177.000 prizonieri de război români în Rusia „on return to Romania” [aflați în curs de reîntoarcere în România]. Din aceștia, au fost repatriați 40.000 până la finele anului 1948, așa că ar mai fi de repatriat 137.000 oameni (cifre publicate totdeauna cu acel aspect de exactitate practică de bolșevici). Negreșit că această cifră este mincinoasă și deci nu trebuie de luat în seamă decât pentru a i se arăta calitatea.

Impresionant este un Decret publicat în noiembrie 23, 1948, asupra morții prezumate, potrivit căruia all persons reported missing during the war beyond the Romanian frontiers, from June 22nd 1941 to 9th of May 1945, may be declared legally dead [toate persoanele raportate ca dispărute în timpul războiului dincolo de frontierele României, din 22 iunie 1941 până la 9 mai 1945, pot fi declarate în mod legal ca decedate]. ■

(Va urma)

Facsimil al unuiu dintre documente

ȘASE ANI DE ISTORIE

„Dragi compatrioți, conce-
tăteni,

În virtutea situației create
odată cu formarea Comunității
Statelor Independente, îmi închei
funcția de președinte al U.R.S.S.
Am apărut cu fermitate auto-
nomia, independența popoarelor și
suveranitatea republicilor. Am
apărut, în egală măsură, men-
ținerea unui stat unional și inte-
gritatea țării.

Evenimentele au luat însă
o altă turnură. Calea către
dezmembrarea țării și destrămarea
statului a câștigat, iar eu nu pot
accepta acest lucru [...] Îmi părăsesc funcția
cu neliniște în suflet, dar și cu speranță, cu
încredere în voi, în înțelepciunea voastră și în
puterea minților voastre“.

Marti, 25 decembrie 1991, Mihail Gorbaciov, aflat la putere de la 11 martie 1985, într-un stat care acum nu mai exista, își anunța demisia într-o alocuțiune televizată. Presa de a doua zi interpreta gestul președintelui ca pe sfârșitul perestroikăi, cea care „ne-a adus libertatea cuvântului și a gândirii“. O caricatură

din *Sovetskaia Rossia* chiar îi înfățișa pe Boris Elțin și Mihail Gorbaciov pe un morman de cenușă. Cel din urmă afirma: „Cred că putem considera că perestroika s-a încheiat.“

A fost o perioadă tulbură în istoria țării, perioadă pe care Soljenițin, în 1990, o descria cu o sumbră neliniște: „Orologiul comunismului a încetat să bată. Dar edificiul lui de beton nu s-a prăbușit încă. Și, în loc de eliberare, să nu ne pomenim striviți sub ruinele sale.“

Istoriografia română beneficiază, de curând, de o analiză (ce a utilizat ca bază documentară cele mai noi volume apărute la Moscova și Sankt Petersburg, cărora li se adaugă experiența personală a autorului) a prefacerilor radicale înregistrate de societatea sovietică în acei ani. Cartea *Apusul unui imperiu. U.R.S.S. în epoca Gorbaciov. 1985-1991*, a diplomatului Vasile Buga, a fost publicată în cadrul colecției *Sinteze*, a Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, de la sediul căruia și poate fi procurată. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2008, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum se numea președintele Sfatului Țării din Basarabia?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna ianuarie 2008 este:

Roșiorii de Vede

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Nica Gheorghe**, din **Baia Mare**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2008.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O. P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București

UN ARTIZAN AL MARIÍ UNIRI: PANTEIMON HALIPPA (1883-1979)

DIRECTOR LA REVISTĂ...		PREȘEDINTE ÎN (1917-1919)		PENEI ARBORE FRUCTIFER				CONDAMNAT. ȘI DEPORTAT ÎN... (1952)	
VAPOROS		ÎN FAȚĂ!		ÎNTOCMAI				LA TRON!	
							A NUMAI SUFERI		
							INTERPRET SINGUR		
DUS CU MOTOCI- CETA						PASIONAT DE MODĂ			
LINIȘTE!						PRINSE ÎN HARPON!			
		UN JOC DE CĂRȚI						A NU-ȘI MAI AMINTI	
		PUSE ÎN RETORTĂ!							
BATE TOTI AȘII				VEGETAȚIE ACVATICĂ					
A ANULA O LEGE				COCOȘAȚII DIN TIBET					
						AXE			
						GRIGORE VIERU			
CHEF DE CEARTĂ							PIESĂ DE RĂZBOI		
LUATE LA ROȘTI							SUFLET DE TIRANI		
		PAJURĂ LOCUL NAȘTERII (Jud. SOROCA)						CALITATE ÎN PARLA- MENTUL ROMÂNIEI	
ACIDULAȚI						PUSE ÎN URNĂ!		RĂUL, GRANIȚA DE EST A BASARABIEI	
DEAL MIC						ZONĂ VERDE DIN ORAȘ			
				HRANĂ ZILNICĂ					
				NE PRIVESC CRUCIȘ					
O FEMEIE ISCUSITĂ							ORDIN PREȚEȘC		
ÎN SOBOR!							MAMA DE LA ȚARĂ		
			ASTA VINE DUPĂ NOI						
			AVEREA DIN TREZORERIE						
URMAȘUL DE AZI CA LUPTĂTOR (ILIE)							TRATAT BILATERAL!		
							INTRATE ÎN PLATOU!		
						DE CULOAREA CASTANEI			
A CULEGE PENTRU TIPAR				OM PE DEPLIN DEZVOLTAT					
DIN NOU									

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

PROFESORUL DE ISTORIE

Am publicat de fiecare dată scrisori de la cititori în care aceștia își aduceau aminte cu drag și prețuire de dascălul care le-a sădit pasiunea pentru trecut. Iată ce ne scrie și domnul PETRE NEAGOE, din București: Această pasiune mi-a insuflat-o profesorul meu de istorie, Nicolae Sulică, de la Liceul „Andrei Șaguna”, din Brașov, căruia îi aduc un omagiu și pe această cale. Am absolvit liceul în 1957. Era o școală de mare tradiție, cu profesori deosebiți. Eu am vrut să fac istorie, însă tatăl meu, acum în vârstă de 94 ani, care a suferit mult de pe urma comunismului, a susținut să fac Politehnica. A venit cu argumentul că profesorii câștigă puțin și comuniștii vor dezvolta industria și va fi nevoie de mulți ingineri. Din păcate, a avut dreptate, dar nu a putut prevedea că această industrie ne va băga într-o gaură neagră. Așa am ajuns să fiu inginer de metale rare și neferoase. Pasiunea mea pentru istorie a continuat și mi-am satisfăcut-o citind multe cărți și, evident, *Magazinul istoric*.

TITULESCU

Pasionat numismat, domnul GAVRIL LAVRIC, din Gura Humorului, ne semna-

lează o medalie consacrată lui Nicolae Titulescu. Ea a fost emisă de Societatea Numismatică Română, secția Brașov, împreună cu Asociația Nicolae Titulescu și cu Muzeul de Istorie. Medalia este confecționată din tambac, la Monetăria Statului, are 60 mm diametru și 4 mm grosime. Pe avers apare chipul marelui diplomat în relief în profil spre stânga, purtând uniformă de protocol și Ordinul „Steaua României” cu eșarfă. Sub umărul stâng se văd inițialele gravorului: V.G. Pe revers apare textul: „Doresc să fiu îngropat în Brașov, într-un loc ceva mai la o parte. Prietenii mei din Ardeal vor ști să găsească un loc potrivit dorinței mele”.

MUZEU SĂTESC

Mă numesc NICA M. NICOLAE, din comuna Făgetelu, sat Chilia, județul Olt și sunt fondatorul Muzeului sătesc din localitate și al Fundației Culturale din localitate. Am făcut premilitara în București, la Subcentrul nr. 18, pe Pantelimon. Am defilat în fața regelui Carol al II-lea, de Ziua eroilor. Primii au trecut străjerii, apoi noi, premilitarii, apoi veteranii de război din 1877. Apoi am fost duși la peluză, să vedem defilarea. După o scurtă pauză, a fost anunțat Regimentul 32 „Mir-

cea”. În coloane de câte 12, cu armele în cumpănire și în pas alergător, cu ofițerii în fruntea subunităților, toți îmbrăcați în costume naționale. Am întrebat un ofițer care ne însoțea de ce erau echipați astfel și el ne-a răspuns că în timpul Primului Război Mondial soldații acestei unități au fost surprinși pe malul unui râu de inamic și au luptat doar în cămăși.

Îl felicităm pe corespondentul nostru pentru pasiunea pentru istorie și pentru efortul depus de a organiza un muzeu sătesc, astfel încât tradițiile locale să nu se piardă.

O ÎNTREBARE

Domnul DUMITRU V. STOICA, din București, ne adresează o întrebare: De ce se relatează la noi mai puțin sau deloc despre unele evenimente și personalități (de exemplu: 23 august 1944, Antonescu, Pătrășcanu, Dobrogeanu Gherea, Nicolae Bălcescu).

Nu credem că unele dintre exemplele date de corespondentul nostru lipsesc din abordările istoriografiei române. Pe de altă parte, este adevărat că pentru Nicolae Bălcescu, Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza, ca să cităm doar câteva subiecte, pare să fi scăzut interesul cercetătorilor.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Cititorii din București se pot abona la revista noastră și prin S.C. MANPRES DISTRIBUTION SRL (telefon 031 806 20 33, fax 031 806 20 33, e-mail: office@manpres.ro sau pe www.manpres.ro).

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

CONTENTS (Romanian history) The newspaper *Bessarabia*, platform article (May, 1906) ● A.V. Boldur, Z. Mihail, P.V. Sinadino 90 years from the reunification of Bessarabia with Romania ● A.I. Budișteanu *National Geographic Romania* crack the bell on Bessarabia ● www.Basarabia.info ● P. Rezeanu General Romulus Dimitriu (1892-1981), a friend of von Paulus ● M. Tone, C. Păunescu Branches and agencies of the National Bank of Romania (1880-1930) ● P. Opriș Richard Nixon and the Xth Congress of the Communist Party ● C. Oprea The communist regime and the „fools” from the psychiatry hospitals ● S. Ifțimi The Moldavian boyard Iordache Catargiu ● I. Lăcustă The heroes cemetery from Mircea Vodă ● M. Stavinschi The story of the Bosianu house – the observatory from Carol Park ● G. Filitti Romania, 100 years ago ● A. Zamani What used to eat the inhabitants of Bucharest in the XIXth century ● C. Ungureanu The story of a painting ● A. Spănu 1916. Austrian spies in Romania ● G.T. Coandă Recollections (V) ● A.-S. Ionescu Romanians at the Ypres battle (reenactment 90 years later) ● A. Mureșan, I. Popovici The seal of the Serbian Monastery Vinca in the archives from Arad ● A.-L. Spănu Sibiu and his central markets ● Romanian documents at Hoover Institution (LXXVII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le journal *Basarabia*, le programme de Mai 1906 ● A.V. Boldur, Z. Mihail, P.V. Sinadino 90 ans depuis la Réunification de la Bessarabie avec la Roumanie ● A.I. Budișteanu Erreurs sur la Bessarabie, parues dans la publication *National Geographic Romania* ● www.Basarabia.info ● P. Rezeanu Le général Romulus Dimitriu (1892-1981), ami personnel de von Paulus ● M. Tone, C. Păunescu Succursales et agences de la Banque Nationale de Roumanie (1880-1930) ● P. Opriș Richard Nixon et le Xe Congrès du Parti Communiste Roumain ● C. Oprea Le régime communiste et „les fous” des hôpitaux de psychiatrie ● S. Ifțimi Le boyard moldave Iordache Catargiu ● I. Lăcustă Le cimetière des héros de Moldavie Vodă ● M. Stavinschi L'histoire de l'hôtel particulier Bosianu dans le Parc Carol – siècle actuel de l'Observatoire Astronomique ● G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans ● L. Zamani Le menu des Bucarestois au XIXe ● C. Ungureanu L'histoire d'une toile célèbre ● A. Spănu 1916. Réseau autrichien d'espionnage en Roumanie ● G.T. Coandă Mémoires (V) ● A.-S. Ionescu Des Roumains à la bataille d'Ypres (reconstitution après neuf décennies) ● A. Mureșan, I. Popovici Le sceau du monastère serbe de Vinca, dans les archives de la ville d'Arad ● A.-L. Spănu Les Places centrales de Sibiu ● Documents roumains à Hoover Institution (LXXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Газета *Бессарабия*, программная статья (май 1906) ● A.B. Болдур, З. Михайл, П.В. Синядино Воссоединению Бессарабии с Румынией – 90 лет ● A.I. Будиштуяну Промехи с Бессарабии в журнале *National Geographic Romania* ● www.Basarabia.info ● П. Резану Ромулус Димитриу (1892-1981), друг фон Паулуса ● М. Тоне, К. Паунеску Филиалы и агентства Румынского Национального Банка (1880-1930) ● П. Оприш Ричард Никсон и X-ый Съезд РКП ● К. Оприш Коммунистический режим и „сумашедшие” психбольницы ● С. Ифтим Мольдавский бояр Йордаке Катарджиу ● И. Лăкустă Кладбище героев в Мирча Водă ● М. Ставински История дома Босиану – здание Астрономической Обсерватории в Парке имени Карола ● Дж. Филитти В Румынии 100 лет назад ● Л. Замани Чем питались жители Бухареста в XIX в. ● К. Унгуряну История известной картины ● А. Спăну 1916. Австрийские шпионские сети в Румынии ● Г.Т. Коандă Воспоминания (V) ● A.-C. Ионеску Румыны в битве при Ипре (восоздание 90 лет спустя) ● A. Мурешан, И. Попович Печать сербской монастыря Винча в архивах города Арада ● A.-Л. Спăну Центральные площади города Сибиу ● Румынские документы в Институте Гувера (LXXVII)

INHALT (Rumänische Geschichte) Die Zeitung *Bessarabien* – Richtlinien-Artikel (Mai 1906) ● A.V. Boldur, Z. Mihail, P.V. Sinadino 90 Jahre seit der Vereinigung Bessarabiens mit Rumänien ● A.I. Budișteanu *National Geographic Romania* Fehlschläge über Bessarabien ● www.Basarabia.info ● P. Rezeanu General Romulus Dimitriu (1892-1981), ein Freund von von Paulus ● M. Tone, C. Păunescu Die Zweigstellen und Agenturen der Nationalbank von Rumänien (1880-1930) ● P. Opriș Richard-Nixon und der 10. Kongress der Rumänischen Kommunistischen Partei ● C. Oprea Das kommunistische Regime und die „Irren” der psychiatrischen Anstalten ● S. Ifțimi Der moldawische Bojar Iordache Catargiu ● I. Lăcustă Der Heldenfriedhof von Mircea Vodă ● M. Stavinschi Die Geschichte des Hauses Bosianu – Das Weltraum-Beobachtungszentrum im Park Carol ● G. Filitti In Rumänien vor 100 Jahren ● L. Zamani Was die Bukarester im 19. Jh. assen ● C. Ungureanu Die Geschichte eines Gemäldes ● A. Spănu 1916. Österreichische Spionage in Rumänien ● G.T. Coandă Erinnerungen (V) ● A.-S. Ionescu Rumänen in der Schlacht bei Ypres (Nachstellung nach 90 Jahren) ● A. Mureșan, I. Popovici Der Siegel des serbischen Klosters Vinca in den Archiven von Arad ● A.-L. Spănu Hermannstadt und seine zentralen Marktplätze ● Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXVII)

SUMARIO (Historia română) El diario *Basarabia*, artículo-programa (Mayo de 1906) ● A.V. Boldur, Z. Mihail, P.V. Sinadino 90 años desde la unión de Besarabia a Rumania ● A.I. Budișteanu Errores de la revista *National Geographic Romania* sobre Besarabia ● www.Basarabia.info ● P. Rezeanu El general Romulus Dimitriu (1892-1981), amigo de von Paulus ● M. Tone, C. Păunescu Las sucursales y las agencias del Banco Nacional de Rumania (1880-1930) ● P. Opriș Richard Nixon y el X^{mo} Congreso del Partido Comunista Rumano ● C. Oprea El régimen comunista y „los locos” de los hospitales psiquiátricos ● S. Ifțimi El boyardo moldavo Iordache Catargiu ● I. Lăcustă El Cementerio de los héroes de Mircea vodă ● M. Stavinschi La historia de la Casa Bosianu – el Observatorio astronómico del Parque Carol ● G. Filitti En Rumania hace 100 años ● L. Zamani Lo que comían los bucarestinos en el siglo XIX ● C. Ungureanu la historia de un cuadro ● A. Spănu 1916. Espionaje austriaco en Rumania ● G.T. Coandă Recuerdos(V) ● A.-S. Ionescu Rumanos en la batalla de Ypres (espectáculo-reconstrucción a los 90 años) ● A. Mureșan, I. Popovici El sello del monasterio serbio Vinca hallado en los Archivos de Arad ● A.-L. Spănu Las plazas centrales de Sibiu ● Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sat sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 3,50

magazin istoric

